

Need kutsuvad jälle teatrisõpru. RAT «Estonias» on kõige värskem esietendus «Kammerballett». Vasakul ja ülal stseenid B. Arhimandritovi balletist «Lautreci maneeris»: Modell (J. Lehist) ja Kunstnik (V. Maimussov). Paremalt ja all pildid Draamateatri kahest esietendusest: A. Vampilovi «Pardiiahist» (Žilov — M. Mikiver ja Dima — A. Laanemets) ja M. Zvanetski «Allegro moderato» (osalistena A. Paluver ja A. Saller).

NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU

HÜMN

A. ALEKSANDROVI muusika

S. Mihhalkovi ja G. El-Registani tekst

On vabade riikide mürdmatu Liidu
loond rahvaste tahtel suur Venemaa hõim.
Nüüd jäädavalt õitsegu võidule viidud
Nõukogude Liit, tema ühtsus ja võim!

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste vennalik sõprus seob meid!
Meid kommunismi viib rahvajõud mõõtmatu —
Lenini rajatud võimas partei!

Meil tormidest helendas vabaduspäike,
suur Lenin me rahvale valgustas teed.
Ta õiglasse võitlusse tiivustas kõiki,
tööks, kangelastegudeks ühendas meid.

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste vennalik sõprus seob meid!
Meid kommunismi viib rahvajõud mõõtmatu —
Lenini rajatud võimas partei!

Me kodumaa tulevik kuulutab võitu,
mis ootamas ees kommunismi ideid.
Me jäägitust truudusest kantud ja hoitud
nüüd Isamaa punane lipp kutsub meid!

Au Sulle, Isamaa, vaba ja võitmatu,
rahvaste vennalik sõprus seob meid!
Meid kommunismi viib rahvajõud mõõtmatu —
Lenini rajatud võimas partei!

Tõlkinud V. BEEKMAN

MIDA ON SAAVUTATUD, MIDA VAJA TEHA

ANTON VAARANDI

Pole kahtlust, et arutlusel olev Nõukogudemaa põhiseaduse eelnõu peegeldab sotsialistliku demokraatia arengu uut järku. Rõõmu valmistab, et palju on juba saavutatud ja kavandatud perspektiivid tähistavad sotsialistliku kultuuri edasise kasvu võimalusi. Mis eriti märkimist väärrib, on kodanike põhiõiguste tegelikud tagatised. Näiteks õigust haridusele tagavad kõigepealt maksuta kool, kaasa arvatud ülikool, stipendiumid, ühiselamud, maksuta õpikud, kutsesuunitlus jne.

Meenuvad ajad sajandi esimestest aastakümnetest. Maksuline keskkooli oli raskesti kättesaadav, rääkimata ülikoolist. Stipendiumile ei saanud lootda, seda anti üldse väga vähestele. Meenub, mis juhtus minu endaga Tartu Ülikoolis. Esitasin stipendiumi saamiseks taotluse. Oppedukuse tulemustel arvati mind algul Tallinna linna ajaloostipendiaatide hulka. Mäletan, ajakirjanduseski avaldati stipendiumisaajate nimeid. Olin meeldivalt üllatatud, sest nimetatud stipendiume oli vähe, vist ainult neli. Suur oli aga minu pettumus, kui raha järele läksin. «Teil ju stipendiumi saada pole,» öeldi külmalt. Mis oli juhtunud? Nähtavasti ei meeldinud otsustajatele vahepeal hangitud andmed stipendiumitaotleja maailmavaate kohta.

Noil aegadel sõdisime selle eest, et mitte vanemate rahakott, vaid nooruki võimed ja õppeedukus avaksid talle tee kõrgemale haridusele. Nüüd oleme jõudnud selleni, et otsustab nooruki suutlikkus, muu kindlustab riik.

Edasi. Mis oleks kodanikuõigus tervise kaitseks ilma riiklike tagatisteta? Suremus oleks märksa suurem, vikatimees võidutseks. Maksuta haiglad ja arstiabi muudavad aga selle õiguse reaalseks. Samuti on kodanike õigusega tööle, puhkusele, pensionile. Riiklikes tagatistes seisnebki Nõukogudemaa põhiseaduse suur eelis.

Ameerika Ühendriikide 1789. aasta konstitutsiooni võeti hiljem küll sisse mõned kodanike õiguste ja vabaduste sätted, kuid USA konstitutsiooniline seadusandlus ei tunne sotsiaal-majanduslikke õigusi. Ka ei toetata kodanike õigusi riiklike tagatistega. Ainuke garantii — kohtusse kaebamine — on lihtsale ameeriklasele kulukas ja tegelikult vähekasutatav.

Mis puutub Nõukogude kodaniku õiguse kultuurisaavutusi kasutada, siis kindlustab seda riigi hoolitsus vaimsete väärtuste kaitse ja rohkendamise eest (§ 27). Eesti teaduslike asutuste rohke folklooritalletamine ja trükkitoimetamine on parim näide rahva vaimuvarasse suhtumisest. Üha kunstiküpsemad ja osavõtu-rohkemad laulupeod, rahvatantsupidustused, taidlusfestivalid on tänapäeval hulkade loovvaimu suurepäraseid avaldusvorme. Rahva kunstiloomingu jätkuvat virgutamist kindlustab uus konstitutsioon.

Ent suur ja vastutav ülesanne lasub ka klubidel ja rahvamajadel. Nendes külma südamega tööd teha ei tohi, sest just nimetatud asutuste kaudu tõmmatakse kõige laiemaid hulki kõige kaugematestki maanurkadest kultuurihüvedest osa võtma. Järelikult nõuab klubide ja rahvamajade tööd, samuti nende kaadri-valik tõsist tähelepanu.

Kutselise kunsti saavutusi märgivad iga-aastased üleva-

bariigilised kunsti- ja kirjandusauhinnad. Meil on andekaid loovvaimu. Üha sagedamini tõlgitakse eesti autorite töid teiste rahvaste keeltesse, ikka kaugemale väljapoole meie piire jõuab eesti heliloomingu paremik. Ent ometi peame nentima, et mitme viimase aasta jooksul pole saadud ühtki eesti kirjandusteost esitada Lenini või riikliku preemia taotlemiseks. Puuduvad kunstiliselt ja ideoloogiliselt küllalt tugevad teosed. Kas tuleb see sellest, et võimekamatel kirjameestel jääb napiks julgust kapitaalseta töö kallale asuda? Lihtsam on käsitleda mõnd kitsamat elulünka või sukelduda minevikku. Maailm aga käärib, suured ühiskondlikud probleemid ootavad käsitlemist. Kui siis

mõni sulemees mõnuleb veel oma eluäbarikuga kõrtsis või naudib sassiläinud armuloo hullemini sassiajamist, siis on tunne, et autor elab väljaspool aega ja ruumi. Küll oleks kiiduväärt, kui Tammsaare töö ja õiguse otsingut jätkaksid tänapäeva silm ja sulg.

Uues põhiseaduses on vaimsete väärtuste kaitse eriti alla kriipsutatud. Sõja ajal kannatada saanud kultuuripärandi ja arhitektuurimälestusmärkide päästmiseks ja kaitsmiseks on palju tehtud. Piisab, kui meenutada Fr. R. Kreutzwaldi maja Võrus. Kodanikul ajal asus seal kõrts. Saksa okupandid kasutasid seda oma otstarbeks, ent varsti pärast Võru vabastamist muudeti Lauluisa maja muuseumiks. Edasi. Tallinnas taastatakse vana kunsti muuseumiks Niguliste kirik, restaupeeriti raekoda, alustati vanalinna regenereerimist jne. Praegu on üle terve Eesti käsil arhitektuuriväärtuslike mõisahoone arvelevõtmine.

Kuid samal ajal ei saa külmalt pealt vaadata sedagi, et aastaid seisab tellinguis Neitsitorn, unustusse on jäetud Paks Margareeta, korratud on

vanalinna hoovid, kangialused trepikojad. Sellega seoses tõstatub minu arvates väga oluline ja väga üldine heakorraprobleem — küsimus puhtuse ja sündsuse säilitamisest avalikes kohtades. Liiga tihti näeme avalikes paigus (mitte ainult meie vanalinnas ja mitte ainult Tallinnas) kõige vastutustundetumat roojasust. See on kultuuriprobleem ja see on ka tervishoiuprobleem. Et mõlemale küsimuste valdkonnale pöörab uus põhiseaduse eelnõu suurt tähelepanu, teen ettepaneku täiendada selle teksti sõnadega, mis kohustavad täitevkomiteesid ja muid vastavaid organeid suhtuma tunduvalt tõsisemalt heakorra ja sündsuse tagamisega avalikes, üldkasutatavates paikades.

Kas seisab asi siin ainult tööjõu puuduses?

On veel üks probleem, millest tuleks konstitutsiooni arutelul rääkida. See on alkoholi tarvitamisega liialdamine. Mul on tunne, nagu näriks rooste rahva tervist, uimastaks ta vaimuteravust. Igatahes ei mõju liigne alkohol kultuuritaseme tõstmisele positiivselt. Seda enam, et kohati muutuvad puhkepäevadki joomapäevadeks. Alkoholi liialdajate lapsed on tihti debiilsed ega loo sellistena kuigi roosilist rahva tulevikku. Kas ei tuleks konstitutsiooni § 42, milles on juttu kodaniku õigusest tervise kaitsele, lisada pärast sõnu «laialdase profülaktika korraldamisega» veel «alkoholi tarvitamise piiramisega»?

Neljas peatükk välispoliitikast, mida eelmises põhiseaduses polnud, väärrib kõige soojemat heakskiitu. Teises maailmasõjas hukkus 50 miljonit inimest, sandistus palju enam. Kolmas maailmasõda neutropommide, tiibraketide ja igasugu viimistletud hävitus-tehnikaga nõuaks Maa elanikkonnalt tohutult enam. Nõukogude Liidu järjekindel rahupoliitika, rahvusvaheline koostöö julgeoleku tagamiseks teenib kõige avaramas ja paremas mõttes humanismiideed. Sõjapropaganda keelamine seadusega kinnitab seda omakorda.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi SEADLUS

NSV Liidu Ülemnõukogu kokkukutsumise kohta

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium otsustab:
Kutsuda Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Ülemnõukogu üheksanda koosseisu erakorraline seitsmes istungjärk Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu konstitutsiooni (põhiseaduse) projekti läbivaatamiseks kokku NSKvas 4. oktoobril 1977.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi
esimees
L. BREŽNEV

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi
sekretär
M. GEORGADZE

Moskva, Kreml
26. augustil 1977

OSKUS OLLA PRINTSIPIAALNE

I. ILJINSKI,

NSV Liidu rahvakunstnik,
sotsialistliku töö kangelane

Tahaksin pöörata tähelepanu meie konstitutsiooni projekti 49. paragrahvi lõpureale: «Tagakiusamine kriitika pärast on keelatud.» See ülitähis seisukoht tuleb meile ikka ja jälle meelde, et demokraatliku, sotsialistliku ühiskonna arengu üks alustalasid on kriitika ning enesekriitika meetod ja seetõttu kuulub igasugune kriitika summutamise katse armutule hukkamõistmisele.

Sellest kõneles sm. L. Brežnev NLKP Keskkomitee aruandekõnes partei XXV kongressile.

Milles seisneb kriitika ja enesekriitika meetodi olemus? Sm. L. Brežnev vastas sellele küsimusele nõnda: «Selles, et ühe või teise organisatsiooni, ühe või teise töötaja tegevuse kõik küljed peavad saama objektiivselt hinnangu. Selles, et olemasolevaid puudusi tuleb nende kõrvaldamise eesmärgil analüüsida igakülgelt. Selles, et ei tohi lubada liberaalset suhtumist puudustesse ja nende põhjustajatesse. Usaldus ja lugupidamine inimeste vastu peavad olema ühendatud suure nõudlikkusega oma töö suhtes. See on parteitöö seadus ja mitte üksnes parteitöö, vaid kogu meie töö seadus. Mõistagi, seltsimehed, peab iga kriitikale ebaõige reageerimise juhtum esile kutsuma parteiorganite terava ja operatiivse reaktsiooni.»

Neile parteilistele seisukohadele toetudes oleme konstitutsiooni projekti võetud selline tähtis, kriitika pärast tagakiusamist keelav lause. Ent mulle tundub, et see seisukoht pole praegu täpselt formuleeritud. Vähe on kriitika pärast tagakiusamise ärakeelamisest. On tarvis seaduse kogu rangusega karistada neid, kes ilmutavad sallimatust õiglaste, ühiskondlikult kaalukate kriitiliste väljaastumiste vastu.

Arvan, et ma ei eksi, öeldes, et pole olemas inimest, kes kriitikat armastaks. On olemas neid, kes seda õigesti mõistavad, sellesse õigesti suhtuvad. Aga kahjuks on veel palju enesesse armunud, enesekindlaid juhtivaid töötajaid, kes ei soovi arvutada kaas-töötajate õiglasi märkusi.

Selle kohta kirjutatakse ajalehtidele, foljetone. Igauks meist on kindlasti kohtunud sõberdusi asjamehi. Nende ümber sagib tavaliselt terve sülem pugejaid ja loodreid, ametikõrgendust ja auni-metusi ootavaid inimesekesi. Sealjuures siiski eksisteerib näiline kriitika, ainult et kriitiseeritakse neid, keda direkt-sioon soovib. Katsu niisuguses õhkkonnas häält tõsta töö kaitseks, proovi hakata olukorda paljastama — sind teha-akse pulbriks! Tõsi küll, praegu on ülemused targaks saanud ning otseselt kriitika pärast kedagi taga ei kiusata. On olemas hulganisti palju peenemaid kättemaksumeeto-deid, need moodustavad sol-vaja, tema omaste ja sõprade vastu sihitud kindla tegude seeria. See on omamoodi aja-jaht, mille tagajärjeks on direktsiooni poolt oodatud aval-dus «omal soovil»...

Väga kahjulik on selline olukord kunstiasutustes, teat-rites, kus enesearmastus on eriti üles puhutud, kriitika summutamise meetodid aga eriti rafineeritud.

Meil ju ei ole ühtset mõdu-puud, millele võiks mõõta iga järgmist uut näitlejaosa või lavastust. Pole ju tegemist detailiga, mille parameetrid rangelt määratletud.

Igas hinnangus sisaldub sub-

jektivsust ning see paneb hinnanguandjale, olgu ta kollektiivi juht või kolleeg, erili-seid kohustused: olla aus, tak-titundeline, printsiipiaalne, nõudlik ning tingimata hea-soovlik.

Sellel aga, kellest räägitak-se, olgu see jällegi kollektiivi juht või kolleeg, tuleb tõusta kõrgemale väiklasest solvu-misest, suruda maha enese-armastuse hääl ning püüda ennast analüüsida, otsida, mil-lega võiksid sõprade märku-sed tööle kaasa aidata.

Seda nimetataksegi kunsti-armastuseks endas, mitte aga enda armastamiseks kunsti-s.

Kunstnikud üldse, režissöö-rid ja näitlejad aga eriti, kal-duvad ennast üle hindama. Kuidas küll see pahe üleüldi-ses sumbunud õhkkonnas vo-hama lööb! Kui kunstikisa-kõrid ei väsi ülistamast näit-leja või lavastaja annet, see kärbub ja hääbub.

Olen kuulnud, et ühel arut-luskoosolekul M. Gorki nim. Leningradi Suures Draama-teatris kurtis G. Tovstonogov, et pidevad ülistuskõned on te-kitanud juba lämbumistunde, ning ta arvab, et käes on aeg teha algust jutuaamisega teatrilavastuste edusammudest ja puudustest. Hästi öeldud. Sellest järeldub, et ta on töö-line kunstnik, mitte aga ene-sega rahulolev ülemus.

Mäletan, kuidas Väikesesse Teatrisse tulles mõjustasid minu vaateid (ma olin siis aga juba 38-aastane) P. Sadovski sõbralikud nõuanded. Tema oli tõesti see mees, kes sara-vate näitlejate kollektiivi ees-otsas olles oskas toetada nõud-likkuse ja sirgjoonelise kriiti-ka õhkkonda, milles kunsti-tuli ei vindu ega hääbu, vaid lööb üha eredamalt ja säravamalt lõkkele.

Teatris pole teistmoodi või-malik. Muidu hakkab pihta kulissidetagune võitlus, eri leeride ja grupeeringute moodustumine, ja enam pole aega tegelda tööga, kogu energia läheb pisiaskelduste ja intri-gide peale. Kui palju olen ma oma elu jooksul näinud teat-reid, keda oli tabanud säher-dune surmahäigis! Ning pu-hastavaks tuulepuhanguks ku-junes avameelne, printsiipiaal-ne, parteiline kriitika, mis re-bis eest maskid ja paljastas kollektiivi näo ning paised.

Kõige tähtsam on aga minu meelest see, et niisugusesse olukorda üldse ei satutaks, et haigust vältidaks. On tarvis, et teatris valitseks alati seltsimehelikkuse ja usalduse õhkkond, kus igaühel on õigus kritiseerida kõikide tegevust, üalt kuni alla, ning pärast seda poleks hirmu, et sa ei saa osa või sinu koht pannak-se konkursi alla! Vastupidises olukorras olen ma täheldanud, et kõige julgemad trupis on lavatöölised, kostümeerijad, rekvisiitorid, valgustajad. On vaja, et teatri ühiskondlike organisatsioonide eesotsas sei-saksid autoriteetsed, iseseis-valt mõtlejad inimesed, kes oleksid võimelised administ-ratiivsele survele vastu seis-ma, kaitsma õiget ning hukka mõistma süüdlasid.

Selleks aga, et kollektiivis, mitte ainult teatris, vaid üks-kõik missuguses kollektiivis, oleks kergem hoida niisugust loomingulist, tervet õhkkonda, tuleb rangemalt karistada neid, kes inimesi kriitika pä-rast taga kiusavad.

Sellepärast tundubki mulle, et konstitutsiooni projekti 49. paragrahvi lõpulause tuleks anda teises redaktsioonis: «Ta-gakiusamist kriitika pärast karistatakse seaduse kogu rangusega».

Ajalehest «Sovetskaja Kultura»

MA NÄGIN TULEVIKKU

Juba mõnda aega ilmub ajakirjas «Inost-rannaja Literatura» Suure Oktoobri 60. aasta-päevale pühendatud publitsistikarubriik «Ma nägin tulevikku», mis sisaldab välismaa kir-

janike reisikirju, päevikuid, mälestusi ja ar-tikleid Nõukogude Liidust, avaldatud aastail 1917—1977. Teeme täna algust kõnealuses rub-riigis ilmunu tutvustamisega.

CHARLES VILDRAC

UUS VENEMAA

Charles Vildrac (1882—1971) on tuntud Prantsuse poeet, prosaist, dramaturg. Kuulus rühmitusse «Clarte», oli lähedane R. Rolland'iga, oli ajakirja «Europe» rajaja. Paljude teoste, nende hulgas Prantsusmaal populaarse noorsooromaanide «Roosa saar», «Koloonia» jt. autor. Vastupanuliikumise perioodil lõi Charles Vildrac hüüni vabadusele «Pariis, 1943». 1929. aastal külastas esmakordselt NSV Liitu. Nõukogude tegelikkusest on ta sümpaatiaaga jutustanud raamatutes «Uus Venemaa» (1937), «Päevikuleheküljed, 1922—1966», artiklis «Viis-kümmend aastat» (1967) ja mujal.

Allpool avaldame katkendi teosest «Uus Venemaa».

Ütlen kõigest selgitu-seks: NSV Liitu külas-tanud prantslaste hul-gas moodustavad «sajaprot-sendilised pariislased» ning madalalauabalsed vabrikandid vähemuse. Ükskõik missugune ühiskondlik positsioon neil ka poleks, kuuluvad Moskvas käinud inimesed väljavali-tute hulka — need on uudishimu-likud, eelarvamusvabad, isegi julged inimesed, sest enne ärasõitu küsiti neilt kaksküm-mend korda: «Kas te tõesti ei kardate?»

Peaaegu kõik nad allu-vad kiiresti nähtud muljete jõule, paljud tunnevad end relvi-tuks tehtuna ning satuvad vaimustusse (ma ei räägi neist, kes juba varem olid Nõukogudemaale kaasatund-jad, ma ei kõnele tema põhi-mõttelistest pooldejatest ega ka smoobidest).

Tõepoolest peab olema väga kalgi südamega, väga piiratud mõistusega, väga suurte eel-arvamustega inimene, et jää-da ükskõikseks selle uueks muutumise ees, mida tehakse säherduse kangelasikkuse ning ennastsalgavusega.

Kas on võimalik vaadata külma pilguga puud, mis avab aprillitaevale vastu tuhandeid õrnu lehekesi, või last, kes püüdlukult hääldab esimesi tähti, või suurt laeva, mida lastakse merele täispurjede alla? Kas saab jätta täiel rin-nal sisse hingamata niidurohu lõhna? Kas on võimalik sul-geda kõrvad, kui inimkonna kõige ammusemad lootused laulavad kahekümneaastaste kõlavate häältelga?

Peaaegu kõik, kes NSV Liidust tulevad, ütlevad teile, kõikidest reservatsioonidest hoolimata, et nad tundsid oma nahal nooruse, mõistuse, hingeelduse tervistavat mõ-ju, et hetkeks tundsid nad en-nast olevat vabad pisiarves-tuste, harjumuspäraste pisi-toimetuste koormast.

Sest Gorki sõnade järgi ei ole Nõukogude Liidus pisiar-ju, on üks suur üritus, mida tehakse ühisel jõul. Iga väike inimene on suurest loovast tööst osavõtja, ja iga pisike mõistus haaratakse tahes-tahmata kaasa võimsa voo tormilisest hoost.

Seda suurust ja seda võim-sust tunnetad kõige paremini, kui oled jõudnud koju ning satud jällegi vanasse, haigesse maailma, tema sumbunud õh-ku ning aeglasse elukäiku, mis aga kõige tähtsam, kui sa jällegi sükeldu kodanlikku vaimu — selles mõttes, nagu seda sõna kasutas Flaubert, kes määratles kodanlust nõn-

da: «See, kes mõtleb mada-lalt.»

Lollus on kurb vaatepilt, veelgi kurvem on aga vaimse piiratuse, laiskuse ja preten-sioonikuse vaatepilt.

Vesteldes paljude oma kaas-maalastega, tekib mul tunne, nagu istuksime mugaval ja maitsekal vaibal. Me võime vahetada üksteisega peaaegu kattuvaid arvamusi hiljuti il-munud romaanist, veini väärtusest või uuest heliplaadist, mõne kunstniku või näitleja-na andest. Tihti peale võime kiidelda täieliku vaadeteüht-susega; kõik see kehtib aga üksnes senimaani, kuni me

pole astunud üle vaiba ääre, mis kujutab endast meie vaa-dete, maitse ja kultuuri üldist mõõdupuud. Oh häda! Vaip on väike, vahetevahel me äkki märkame, et meil hakkab te-ma peal kitsas. Igapäevased poliitilised sündmused ja eba-kõlad, millest ei saa vaiki-des mööda minna, tirivad mind üsna varsti ilusa kandiga ümbritsetud vaibaääre taha. Ja tasub mu! teha kas või üksainus samm vaibast eema-le, kui kohemaid tekib minu ja minu vestluskaaslaste va-hele sügav kraav, mida ei saa kinni lükata.

Mitte alati ei astu ma vai-balt maha tahtlikult. Mõni-kord sunnitakse mind seda tegema, viies näiteks jutu Nõukogude Venemaale. Puu-dutades seda teemat hakkavad kultuurised inimesed äkki arutlema iganenud kaubitse-jate tasemel; nende küsimused annavad tunnistust karjувast võhiklusest (mis tõenäoliselt on teadlikult kultiveeritud), igasugusest kriitilisest küsi-musekäsitlest loobumisest, iga sorti vale ja tottruse (seda võiksin kergesti ümber lüka-ta) pimedast uskumisest.

Mõistagi ei kahtle keegi mi-nu aususes, täiesti selge on aga see, et mind ei usuta krossi eestki. Ma olen vähe-masti naiivne inimene, mind on ümber sõrme mähitud, mulle näidati vaid seda, mida taheti. Leningradist kuni Ba-tumini mängiti mulle komöö-diat, kõik ju teavad, et vene-lased on suurepäraseid lavas-tajad. Näiteks on Kiievis vist tõepoolest elektrivalgus, kuid seda antakse ju ainult neil päevil, mil välismaalased lin-nast läbi sõidavad. Kuidas? Nad sõidavad sealt läbi iga päev? See ei saa kuidagi tõi olla, iga juhul ei saa seda kontrollida.

Rumalus nagu taibukuski võib öitseda erinevates ring-kondades. Kuulates oma kü-lalisi, veendusin korduvalt selles, et on olemas klassiru-malus, mis on tihedalt seotud klassihuvidega. Mida illusoor-semad on huvid, seda suurem on rumalus. Sest kui inimene petab või laseb end petta seal, kus küsimus puudutab tema isiklikke huvisid, siis ta juba

demonstreerib rumalust. Kui need kodanlased ei usu, miks nad siis mind küsitlevad? Aga sellepärast, et nad loodavad saada ebameeldivaid andmeid; ainult neid on nad valmis vastu võtma, kui jutt on Nõu-kogude Liidust...

Meie riigis, kus on hulga-nisti rohkem neid inimesi, kes austavad eraomandust, kui noid, kes austavad isiksust, kus kodanikud ohverdavad meelsamini oma poegade elu kui oma rahakoti sisu, puu-dutab suur osa Moskvast naasnud reisijale esitatavaid küsimusi nõukogude inimeste töötasu, nende varanduslikku seisukorda, võimalusi raha koguda, osta, äritseada, pärana-dada — ühesõnaga, puudutab toda suurt vabadust, mis val-gustab kapitalistlikku maail-ma, rikastumise vabadust...

«Teate, mis mulle meeldis Nõukogude Liidus?» räägin mina. «Seal ei kuule peaaegu kunagi juttu rahast. Sest ajast saati, kui koju tagasi jõudsin, tundub mulle, et meil millest-ki muust ei räägitagi.»

«Nad kindlasti räägiksid sellest väga meeleldi, kuidas neile, vaeskestele, see küll meeldiks!»

Ma loobun kavatsusest sel-gitada, millele on rajatud «vaeskeste» heaolu ja nende usk homsesse päeva, ja piir-dun sellega, et jutustan ühe loo.

Odessas, filmistuudios nä-gin rühma noori inimesi, uk-rainlasi ja venelasi, kes seisid ümber prantsuse filmirežis-sööri J. L. ning naersid kõva häälega, režissöör aga oli kummardunud ühe Pariisi suure ajalehenumbri üle ning tõlkis nõukogude seltsimeeste-le selletaolisi abielukuu-lutusi: «26-aastane neiu, kaasavara 230 000 franki, on nõus astuma abiellu hea kasvatusega här-raga, kellel on sobiv vanus ning varanduslik seisund...»

Noored inimesed ei suutnud endale ette kujutada, et on olemas selliseid — kombeid ja et abiellu võib olla rajatud kommertskaalutlustele. Nad arvasid, et J. L. naerutab neid, ja tõestuseks tuli tal pöörduda teise tõlkija, prant-suse keelt kõneleva venelase poole.

«Noh, aga mida sellega öel-da tahetakse?» alustas üks härra. «Ma tean inimesi, kes sel teel abiellunud on, ja nad pole teistest vähem õnnelikud. Teie bolševikel on muidugi hea naerda, nad on abiellu kaotanud ning perekonna ära lõhkunud.»

Ma vaidlen loiult vastu ja äkki saan iseenda peale vi-haseks. Miks ma küll nii vi-salt püüan nende inimeste ajusid puhastada? Parem juba oleks panna koerake istuma ja temalt kirpe otsida. See vähemasti ei hakka vastu. Ta! pole sõberdust kirglikku armastust oma kirpude vastu.

«Ikkagi ma neid ei kades-ta,» õhkas noor naine nina puuderdades.

Ma vaikin. Mõttetu on eda-si vaielda.

Ja vastan iseendale:

«Tuleb aeg — ja te hakkate kadestama!»

EILE OLİ ESIMENE KOOLIPÄEV

«See romaan annab igale inimesele võimaluse kaasosaliseks saada. Peatükkide vahel on mõttelist ruumi, et kehtes lugeja saaks esitatud eluseikadele enda poolt kogetut lisada.»

(Ühest «Viinakuu» dialoogist.)

Lugemiselamus võib olla niisama tugev kui elamus, mis saadud reisimisel läbi võõraste maade ja inimsaastuste. Reisiminegi on tihti peale loetu taaselustamine.

«Lennuk kaldub vasakule tiivale ja teeb kaare. Pikamööda tõuseb Ameerika manner vastu. Hudson jaguneb kaheks, et Manhattan taga taas ühte sängi kokku voolata... Kas saaks keegi kätt südamele pannes öelda, et temal pole Hudsoni jõe reostatusega mingit pistmist?»

«Lennukist Rossa sood ja Juudasaart näinud, hakkas Juhanil kodustest kahju. Veeretavad seal vesise maalal serval oma päevi õhtusse, aga ümbruskonna olemus jääbki tabamata.»

Esimene lõik on «Viinakuu»¹, mille tegevustik hargneb kahekümnenenda sajandi teise poole laias maailmas, teine lõik «Sugupuu»², mille tegevus viib meid kahekümnenenda aastate Eestisse.

«Viinakuu» põhisüžee on reis Ameerika Ühendriikidesse, ühiskonda, mis kutsub mälu sügavusest esile palju sellist, mis on inimest kunagi ängistanud, maha surunud, alandanud. «Oleme tulnud ohtude maale, igapähe oma armsad vanad hirmud pealekauba püues.» Ameerika-elamus asetab meie vaimusilma ette erilise valikuprintsiibi: näeme oma maailmaski seda, mis on väärdund, ebaloomulik, traagiline: lapsed mängivad laskemoonaga, laibad viljapõldudel, kopsusondid... Teiselt poolt muutume avala: erakordne teise maailma hüppamise situatsioon avab suud ja südamed — kipume jagama kaasinimestega oma elusaladusi.

Sedasama kogeme, kui rullub lahti «Sugupuu», panorama Eesti külaühiskonnast. Näiliselt oleks see nagu täielik «Viinakuu» vastand (teine aimestik, teine ajastu, teised inimesed), ent kui oleme võtnud pärast «Viinakuu» kätte «Sugupuu», avanud esikaane ja näinud kunstnik Ams Sade joonistatud laivõrelist, umbeedega sugupuud, ei suuda me vabaneda muljest, et sellel on Ameerika Ühendriikide kontuurid.

«K. A. (sünd. 1919) rääkis, et ta oli paljude aastate vältel valvanud öösi oma ema hingamist. «Tundsind pidevat hirmu, et ema sureb. Aastast aastasse sai kartust endas hoitud. Iseäranis hull oli seda survet taluda, kui tööpinge oli ränk, väsimus suur või tervis kehv. Sel juhul lausa põletasin ennast murega, et teine sureb...»

¹ Aimée Beekman, «Viinakuu». Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1975. 182 lk.

² Aimée Beekman, «Sugupuu». Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1977. 340 lk.

Selle ülestunnistuse ümber piinles ränkrahutu, ohtudest kubisev Ameerika öö. «Manhattan ei anna võimalust iseenda hingamist kuulata, veel vähem teise oma.»

«Sugupuu»-nägemus võis olla esile manatud sellisest ööst, võis mitte mahtuda «Viinakuu» ülestunnistuste hulka, kasvada iseseisvaks teoseks.

kui sein inimese silme ette, tähtis jääb taha ning varju. Lõputu traavimine ei anna asu, et üldisematele asjadele mõelda: kes ma olen, kust tulen, kuhu lähen, milleks olen.» («Sugupuu».)

«Allpool pahiseb Vaikne ookean.» Kõnnime paljajalu Laguna Beach'i liivasel kaldal

ei tahtnudki pääseda vallapiiridest kaugemale...

Selline on Aimée Beekmani «Viinakuu», teos, mis ahvatleb lugejat kirjutama ridade vahele oma Ameerika-avastamise-lugu. Selleks pole muidugi vaja olla käinud Ameerikas, pruugib olla vaid nüüdisaegne inimene, kes kas või

NÕUKOGUDE EESTI PREEMIA KANDIDAATE

INIMESE KOSMOS

(Aimée Beekmani romaanide «Viinakuu» ja «Sugupuu» lugemismuljeid)

Vahest peab olema nii, et vajame Ameerikat nägemaks oma päritolu maailma halastamatu tõe kogu valguses?

Unetuul sundhetkil kristalliseerub maailmataju. Kaemusse joonistuvad tõesed, mille olemasolust meil seni pole olnud aimu või mida oleme alateadlikult vältinud. Oma tavalistest olmekoordinaatidest väljakistuna suudame end näha kõrvalt, talume analüüsivat vaadet sellele, mis muidu on seotud eelarvamuste köidikutega. Avastame äkki, et sõandame olla edevusetagi eneseuhked, ja tunneme isegi rõõmu kõrvalviibijate samasugusest seisundist.

Meie vaimumaailma tungivad üha kutsuvamalt Suure Maailma lõpmatu keerulisus ja lihtsus; meie suhtes pole enam paratamatult määrava tähtsusega, kas see maailm on seotud meiega suguvõsa niitide kaudu või on ta meie verele võõras. Inimkonna kui terviku elukogemus saab meie isiklikuks eluks. Ühe Mina aegruum põimub teiste Mina-de aegruumidega. Aeg sulab olemise igavikuks. «Võime mõtete abil taas minevikku elustada, mis sellest, et meist läbivoolav meenutuste lint takerdub ajuti tüketele ning kukub puhuti tühihutesse... Üha sagedamini tajume, et mingid sündmused ei kujuta endast suletud ringi, informatsioonirohkust ja kogemused on kaasa toonud assotsiatsioonivõime nõiduse-needuse. Vaatleme nähtusi tahes-tahtmata mitmete aspektist.» («Viinakuu».)

Üha enam kerkib üksikini-mese teadvusse küsimusi, mis on tähtsad kõigile. «Missugune on tulevikuinimene? Milliseks kujuneb ta järjest vängemate välisärritajate mõjul?... Kui palju on ühe ühendi otsimisel ja sünteemisel saastatud maad, õhku ning vett?...» («Viinakuu».)

Üha enam hakkab selgunud silmaga inimene eitama maailma, kus «igapäevased tühi-sed askeldused tõusevad just-

AIGAR VAHEMETS

pealsel. Torm on heitnud madalvette vaalakeha. Mingid inimesed väikestes paatides askeldavad selle ümber. Vest-lakute loitult looduse saastamisest ja naftakriisist. Valitseb vaadete täielik ühtsus. Ka suurilmade tänavahirmud on taganenud: villade eraala ümbritseb elektrooniline valve-tõke. Äkki sügeneb moskvalse G. G. (sünd. 1922) häälede mingi erilne valjus, isegi väl-jakutse. Ta seisatab ja palub tõlkida, et sakslased tapsid sõ-jas kõik tema lähedased sugu-lased. Kui ameeriklased on seda teadet mõne aja vaikides omaks võtnud, lisab G. G.: «Meie tankitõrjesuurtükk hä-vitas 58 Saksa tanki.» Siis lööb ta käega, vabandab ja lausub poolihääli: «Kodukü-last on kahju. See ujutati hil-juti jõepaisutamisel üle.» Tõlgin, kuigi see polnud mõel-dud tõlkimiseks. «Kõik siin meenutab minu koduküla Kurski oblastis,» sõnab G. G. selgituseks... (Episood, mida ei ole «Viinakuu».)

«Mil määral suudab kaasaja inimene kogeda terviktun-deid? Seesugused mõisted, nagu selge, puhas rõõm, sel-ge, puhas kurbus, kuuluvad oma selguse ja lõpetatusega just nagu mingisse teise, kaugesse ajastusse, mis oli ammu enne meid. Järjest ras-kem on ennast maailma kõik-näolisusest välja lõigata, äh-mastest aimustest lahutada, voogavatest kõrvalmõtetest ning alateadvuse lakkamatult töötavast masinast eraldada — üha uued ning näiliselt seostamatud äratundmised paiskuvad teadvuse pinna-le...» («Viinakuu».)

«Allpool pahiseb Vaikne ookean.» Oma Ameerika-rei-sil haistsin kõikjal heinalõh-na, tajusin paanilist hirmu hotellikoridorides ja mõtlesin alatasa vanavanematele, kes

kordki elus on suutnud vaa-data iseenast kõrvalt erapoo-letute ja teada tehtvate sil-madega.

Küll aga on Ameerikas käi-mise «Dekameroni»-situa-sioon kõige optimaalsem psüh-holoogiline lähteasukoht autori püstitatud ideeliste eesmärkide kunstilisel kehas-tamisel. Võib ju uuritavat inimest kõige paljamalt näha taustsüsteemis, mis talle ole-muslikult võõraim, ja eks kandu niimoodi tekitatud stressiseisund kõige veenva-malt edasi lugejale.

Henn-Kaarel Hellat ongi nimetanud «Viinakuu» «Meie hirmude raamatuks». Hirmudest on selles raama-tus, nii nagu järgmisteski, tõesti palju juttu, kuid vae-valt on hirmukomplekside kirjeldused autorile eesmär-giks omaette. Hirmuseisundid, sealhulgas ka peategelase ter-vislikust olukorrast tingitud depressioonid, aitavad vaid paremini ilmestada seda kõrg-teemati, mis läbib raamatut kaanest kaaneni: inimene su-hetes maailmaga, Mina ja tsi-viiseeritud universum, uni-versum Minus ja Mina uni-versumis.

Tähelepanelikumalt vaadel-des mõistame, et kogu Aimée Beekmani kujundisüsteem, isegi faabula toetub sellele vastasseisule. Peategelase hai-guslugu (mida võib kontekst-tist väljakistuna käsitleda ka kui eraldi surmahirmu aren-gulugu) pingestub kahe poo-luse vahel: ühelt poolt haigus inimeses endas ja teiselt poolt maailma reaktsioonid sellele haigusele.

Koguni puhtvormiliselt võt-tes viib «Viinakuu» minate-gelase laia maailma elemen-taarne sisemine vajadus — uute ravitablettide otsingud. Kuid see kitsas ja terviku seisukohalt kõrvaline faabu-latasand murrab end kordu-vat välja kõrgemale filosoof-ilise mõtte tasandile. Kerki-vad küsimused: kes on need tundmatud, anonüümsed ini-mesed, kes mulle teadmata asjaoludel, mulle teadmata

paikades sünteesivad, tooda-vad, toimetavad edasi neid imerohtusid, millest sõltub minu, kaugelyibija, neile tundmatu inimese elu?... Missuguses maailmas nad elav-vad?... Missugune suhe on minul nende ja kõigi teiste inimestega, kes ühenduvad minuga miljonite elu peal-is-pinnal nähtamatute niitide-ga?...

Loomulikult on iga kirjan-dusteose aineks inimese suhted inimesega, keskkonnaga, ühiskonnaga. Pole kunsti ilma inimlike vastasseisude draamata. «Viinakuu» on Aimée Beekman võtnud need vastasseisud oma dramaturgi-luubi alla kõige kontsentree-ritumal, kõige äärmuslikumal kujul: üksik Mina- ja kogu tänapäeva maa-ilm tervikuna.

«Sugupuu» lahendab kirja-nik sama ülesannet n.-ö. tei-se metodoloogiaga: üksikini-mese ja makromaailma vahele on asetatud mikromaailm, mida võib nimetada mitmeti: ajaloolis-sotsioloogiliselt on see küla, kogukond, suguvõsa, sotsiaalsuhholoogiiliselt on see lokaalsete rollide või ka lokaalsete eelarvamuste süs-teem, kuid igal juhul seisab see miski alati inimese ja maailma, inimese ja inimese vahel.

Teatud mõõndustega võib väita, et «Sugupuu» on raamat, mis kujutab maailma avanemise algust, kogukondli-ke eelarvamuste süsteemi la-gunemise algust. «Viina-kuus» on see protsess jõudnud lõppstaadiumi: minategelast ei ahelda enam midagi, mis «Sugupuu» inimestele on nii ülitähtis, ei kohaliku maailma tavad ega arvamusel, need keelud ja käsud, millega võit-les Vaimude oru ürgema Jaa-va, olles oma olemuselt instinktiivne tulevikuinimene, samasugune, nagu «Viina-kuus» peategelane on oma sot-siaalse kogemuse põhjal.

«Viinakuu» inimeste sot-siaalne determineeritus on hoopis teisel kui «Sugupuu», nende elu «lahtisuse» mää-r on võrratult kõrgem, ohud, mis neid ähvardavad, paljus-ki kardetavamad. Et suuta elada, peavad nad arvestama kogu Suure Maailma keelde ja kärke, võimalusi ja piiran-guid.

Aimée Beekmani «Viina-kuu» koos «Mirjami triloo-giaga» on esitatud 1977. a. Nõukogude Eesti preemia kandidaadiks. «Viinakuu» es-mane mõjuväärtus seisneb selles, et kirjanik on suutnud kunstiliste vahenditega või-mendada paljusid sotsiaalselt kaalukaid ideid, mida me küll sageli abstraktselt võetu-na omaks tunnustame, aga konkreetses olukordades eirama kipume. Me hakkame tõdema maailma ühtsust, üksikini-mese ja inimkonna üh-tekuuluvust sellise emotsio-naalse kirkusega, et mitmed-ki maailma seigid, mis olid meile seni vaid kuivad faktid või teaduslikud konstateerin-gud, omandavad tähenduse isikliku maailmasuhtumise kontekstis.

Kirjutana seda lugu kodust väga kaugel — Atlandi ookeanil, peaaegu Conakry traaversil.

Me tuleme Togo Vabariigi pealinnast, suurest sadamast Lomést, kuhu viisime tuhat tonni külmutatud kala.

Sealsamas Lomé, kui lossisime laadungit, polnud pootsman Lossbergil aega linna minna oma valuutanatukest raiskama, ning veendunud internatsionalistina ja rahvaste sõpruse austajana otsustas ta oma mured leevendada n.-õ. rahvusliku kaadri abiga. Silmapilgutuse ja konksus sõrme kutsus ta ülateki pääste-paatide vahele lotakais püksites paljasjalgsel neegerlossija, kellega ta suure laevakorstna kõrval, kerges briis naksuvate paaditaavetite foonil löigi käed aumeeste kokkuleppeks. Lossbergi Oskar nimelt palus ärkava Musta Kontinendi esindajat, et see ostaks talle kõige lähemast poest ühe enam-vähem mõistliku (s. o. odava) särki, ja polevatki tähtis, millise, peasi, et mingi sinne kiri või muster peal.

Kui rahatähed juba neegri peopesal, tõmbas Oskar lepinguotsele siiski veel ühe kin-nitussõlme. Ta küsis:

«Are you a gentleman?»

Otseselt Allahi poole langetas must nälgija oma silmad ja vastas ühe sõnaga:

«Yes.»

Kui tunnike igaviku igavesel liivakellal ära hajunud, hakkas Lossbergi Oskar vaatama sadamavärvade poole ja vaatas sinna, kui uneaeg maha arvata, järgmise õhtu eelhamaruse.

Siis tabas ta silm tuttava kehahoiakuga mehe, kes, varjates oma nägu ajalehega «Jeune Afrique», halssis mehe ninas seisva Lääne-Saksa konteinerivedaja «Elsa II» poole. Oskar hüüdis eesti keeles:

«Kuhu sa, kurat, lähed?»

Ei ole aga midagi rumalamat, kui võõrast inimest kutsuda Aafrikas eesti keeles: ainult eesti kirjandust teatavasti loetakse ja hinnatakse kõrgesti igas maailmanurgas, keel ise aga kui ilus haruldus kuulub pruukimiseks vaid meile, jumalaist väljavalituile.

Ja Oskar, harjunud sõitma internatsionaalses laevas, kises, mis kõri võitis:

«Куда удешь, чужок сын?»

Ei ole niigi ilus röövida, eriti veel võõral territooriumil, kui oled kaine kui klaas. Nii võid hüüda mehele, kes ajalehesabas sinust ette trügib — temal, näed, paras raha peopesal! —, aga mitte võõramaalasele, olgu see siis musta näonaha või päris neegergi.

Ja Oskar, kümnetes sadamates käinud ja sadu pudelisilte lugenud pootsman, kiisis alles nüüd selle ainsa, mida pidanud viisakalt pärima kohe. Oskar hüüdis peale, mis end varjas ajalehega «Jeune Afrique»:

«Are you a gentleman?»

Mustad paljad jalad kiirendasid sammu «Elsa II» poole, ning kerge briis, mis eelmisel hommikul heljus igavikku aumeeste kokkuleppe ülateki paadisillal, kerge briis kandis Oskarini ning Oskarist kõrge-male, mehe valge korstna ja raadioantennideni ja võid-olla, et päris jumala endanigi kaks ainsamat tähte:

«No.»

Pärast seda tuli Lossbergi Oskar minu kajutisse, et rääkida kirjanikule temaga juhtunud lugu, ning mina, väitnud, et tõeline internatsionalist ainult mehistub niisugustes sündmustes (ainult raskelt sündinud sõprus on midagi väärt!), panin oma sõnade kin-nituseks laule mitu nädalat tagasi Las Palmasest ostetud lapiku pudeli brändit «Kolm seppa». Seda jooki võib pak-koda vaid sõbrale, ise aga mitte juua, sest järgmisel hommikul on sinu sapiens pea kui tuim raudalasi, mida öela röö-muga on õõ otsa tagunud just nimelt kolm täies jõus seppa. Ja sedagi odavat joomaaga

kaunis pudelis müüdi lahke naeratusega, inimliku sõpruse igavese ja tõlkimatu märgiga; küsimagi ei pidanud, teda lausa suruti sulle kaasa: võta, võta ometi, ära unusta kauneid Kanaari saari!

Lohutusmissiooni neljandal tunnil, kui kolm seppa alles valmistusid tõsiseks tööks või paremal juhul läbi une juba vasaravart otsisid, sel tunnil, kui Lossbergi Oskar juba valjul häälel mis tahes teemat kaunist refräänitas: «Elagu Togo Vabariik ja Oskari ost-mata särk!», rääkis pootsmanile loo Velskri Mihkli

ootasime-otsisime ning loomulikult elust endast rääkisime. Kust võisin mina aimata, et nad tahavad minult tähtjatuks pruukimiseks laenata soepuuni talijoppi, Abru-ka mammu kootud salli, sooja voodriga Itaalia saapaid ning ka lihtsalt 134 rubla? Mingi rumal kodanlik eelarva-mus ütles neile, et äkki ma viisaka palumise peale siiski kõike soovitud ei loovuta, ning seepärast andsid nad mulle õigeaegselt vastu pead ja võt-sid eespool loetletute lisaks kaasa ka kõik minu dokumendid, inglise-saksa sõnaraamatu,

seal ülal üleüldse kedagi ilma-elu juhatamas, aga fakt on see, et just samal päeval jäi Lembri Anna lehm haigeks.

On ju üsna mitmeti aruta-tud, mis on elu alus. Armas-tus, materiaalne kindlustatus, vaadete ideeline selgus jne., jne., jne. Aga igas korralikus majapidamises on lehmgi olu-line osa elu alusest, sest tema toidab sedasama inimest, kes peabki välja mõtlema, mis asi elu alus on. Ilma lehmata, na-gu öeldakse, võib elu alus kõikuma lüüa.

Anna käis iga poole tunni tagant laudas looma vaatamas

Torust kostis ühtesoodu:

«Hallo! Hallo!» ja siis oli kuulda, kuidas torusse puhuti ning seejärel öeldi uuesti:

«Hallo! Hallo!»

«Totu, tee nüüd häält, To-tu, tee natuse häält,» palus Alma oma looma, aga loom ainult hingas raskelt, ägas ja korises. Loom, nagu öeldakse, oli nii füüsiliselt kui ka ühis-kondlikult täiesti loid. August aga vaatas vihaselt Alma poole, nagu oleks naine selles süüdi, et niisugune lehm selle ka-tuse all ja nende oma kodu-karjamaal üles kasvanud. To-ru teises otsas muudkui puhuti ja hallootati ja aeg-ajalt küsiti:

«Kus sa kadusid, August?»

Ja August surus jälle toru vastu oma muljuda saanud kõrva ning kuulas Tõnni mõ-nusalt heatahtlikku seleta-mist:

«Vanasti võis telefoniga ik-ka rääkida, aga nüüd on lii-nid ühtelugu rikkis ja kord on hää kadunud või kostab kus-kilt muusikat vahele või ragi-seb nii kui Luki all... Mis sa tahtsid rääkida, August? Sa kadusid mul vahepeal üleüld-se ära, nõnda et ainult mingi puhumine ja ägamine kostis, kut oleks purjus mees pimes toas pohmelliga vett otsimas, aga kuskilt ei leia kätte, ja siis ta muudkui kobab käsikaudu ja soib ja koriseb... Nõnda-moodi, jah, August, mis siis südamel peal?»

«Alma räägib sooga,» ütles August. «Ma tahtsi kohe trup-ka Alma käde anda, aga ta tuleb seamaani kõrgist suure tuba. Sa ju tead, kudas naised venivad...»

Ning Alma hakkaski märga-de silmadega rääkima, kuidas lehm algul süüa ei tahtnud ja nüüd isegi juua ei võta ja soo-tumaks küljeli on ja isegi häält ei tee.

August istus lehma kõrval puldamitükil ja Alma seisis ta kõrval sõnnikul, telefoniapa-raat käes ning seletas.

Tõnn kuulas ning hakkas seejärel nõu andma. Ta soovitas kõige käepärasemat, igas majapidamises alati olevaid loomarohte, aga ta ütles ka, et need hoiavad loomal vaid hinge sees, paranemiseks mi-nevat hädasti kõvemaid linna-rohte vaja.

«Me oleme jäävangis, me'p saa neid käde,» ütles Alma.

Ja see oli ka kogu nende jutt, mille peale August hak-kas nohisedes telefonijuhet tuppä tagasi vedama.

Kui August oma tööga juba lõpukorrale saamas, astusid õue Soopere Villem ja Kiisa Velts, keda kevad igal aastal millegipärast erilisel rahutuks tegi, nii et nad kusagil asu ei saanud, ja kui enam suurele Saaremaale ei pääsenud, siis lihtsalt oma saarel ringi kom-masid ja tuiasid.

Päeva kõige olulisema uu-dise, Totu haiguse ära kuul-nud, ütlesid need mehepojad kevadpäeva varjudeta ja hele-das valguses seda selgema ja oma kindlusega üllatavama sõ-na: nemad pole mehed, kui nad varahommikuse kahutise-ga Kingissepas ära ei käi ning lehmale rohtu ei too.

Alma pühkis põlletsaga sil-mi.

Need kaks meest olid Alma-le lähedased ja kallid nagu kõik oma saare inimesed, ai-nult kaks korda viimase kuu jooksul oli ta neid luuavarre-ga toast välja peksnud, kui joomajärg liiale läks, aga me ei tohi ka mitte öelda, vähe-masti mina objektiivse kõr-valtvaatajana, et Alma oma ainumast lehma neist mees-test vähem armastas.

«Ärge te, jumal hoidku, soo-ja peaga minge,» ütles Alma ja see oli kõik.

Nüüd peame välja ütlemä olulise fakti, et juba sel ajal lesis keset merejääda, just Roo-massaare ja Abru-ka vahelise kiiskava valge välja keskel Velskri Mihkli jumala uus talimüts.

(Järgneb)

ATLANDI KIRJAD IV

MEREPEALNE ASI

ehk lugu

Velskri Mihkli musta mütsiga

ÜLO TUULIK

mustast mütsist, mis olgu õpe-tuseks ja lohutuseks, et mam-mon ei ole maises elus mitte peamine, vaid lai joon maksab teinekord rohkem.

Praegu taovad kolm sep-pa allkajutis Oskari pead. Conakry jääb ju-ba meie traaversile, ja mul on vähemasti lõunani rahu ja vaikust Velskri Mihkli lugu õpetusena n.-õ. laiemalegi lu-gejale üles kirjutada. Suusõna ju kaob ära, aga kirjasõna säilib kui alkoholgi: üks pu-del saab tühjaks, aga igaves-ti nagu armastus ja kevad säilivad ränga alkoholivas-tase võitluse tingimustes aina uut sisu ja vormi saades meie viinaletid.

(Minule, uskuge mind, ei anna õnnis eelaimus sel hom-mikul veel vähimatki märki, et ikka sapisema näoga vaatab juba mitmendat merekuud mind ennast ja minu tegusid viinasünni aus jumal Backhos; ta teab, et ei tohiks ma enam parimaski seltskonnas pitsigi nuusutada, sest troopika avab aegamisi minu targas peas va-nu haavu, mis saadud, nagu kinnitas aastaid tagasi meie pealinna tookordne korralval-veülem polkovnik X., minu kui kirjaniku andestamatu liht-sameelsuse tõttu. Tema ni-melt väitis, et tark inimene ei astu üalgi südaõiselt uulitsal vestlusse võhivõõra inimesega, palugu siis naisterahvas end sünnitusmajja viia või väsinud joodik kõigest kõike kustunud konibe tuld. Tema väitis, et mina sain kolki teenitult.

Lohutus seegi, ütlesin mina.

Praegu, enne Velskri Mihkli loo allikasausat kirjanemist ei aimagi ma, et eesootava kol-me aasta jooksul loen ma ise uhkusega karskeid kuid, aga enamik uutest tuttavatest peab mind kas baptistiks või auto-juhiks.

Riia ranna loomungumajas, kui end baptistiks nimetades kategooriliselt keeldusin tervi-senapsist, ütles 1976. aasta ke-vadel üks poliitika ja usuva-badusega minust rohkem kur-sis olev Moskva kolleeg, et olevat poliitiliselt väärt trükki-da üleliidulistes väljaannetes ja isegi välismaal inimest, kel-lel XX sajandi neljandal veer-randil on sedavõrd iganenud ja ühiskonna poolt ammu väl-janaerud veendumused.

Aga mind ootasid plankkars-keid aastad lihtsalt sellepärast, et olen rumalusest või pooliku koduse kasvatuse tõttu alati armastanud inimesi. Ja ka neid kolme senileidmata süm-paatset noort meest, kellega aastaid tagasi ühel ilusal pehmel talve-õhtul aegamisi tulevases olim-pialinnas jalutades taksot

mida ma kandsin parempool-ses rinnataskus, sest vasakus oli rahakott, ja nii tundusin mina, inimene ilma ordeniteta, ihuliselt arenenumana. Hiljem ja elutargemana olen mõni-kord mõelnud, et ehk tahtsid need inimesed väikese sauna-päeva korraldada hoopis minu füüsilisele koopiale, kaksik-vennast kirjanikule Jüri Tuu-likule, kes juba siis kirjutas igasugu lorijutte, pilas ja naerutas ausaid ning töökaid nõukogude inimesi, mis loo-mulikult solvab igauht, kes ennast ära tunneb. Ärge ar-va-ke, et nn. Gogolitel lihtne on!

Sel juhul andis vend talle määratud osa priitahtlikult ja altruistlikult minule, mida aegamisi ja ausa inimesena olen nüüd tagasi maksnud, õpetades teda aina paremini kirju-tama. Paar viimast lugu, kaasa arvatud juturaamat «Mere-tagune asi», on tal juba välja tulnud ilma tõsisemate orto-graafiliste vigadeta, punktide ja komad õigel kohal, kuid õige eesti keelele on ees veel suur ja raske töö: kuidagi ei vaba-ne ta murdest, Abru-ka mur-rakust.

Aga eks olnud väikeselt vii-na võtnud ka Velskri Mihkel, kelle mustast mütsist juttu tuleb, sest muidu ei aitaks mingi loogika kokku sättida neid eri paikades ja eri asja-oludel ettetulnud reaalelu il-minguid, nagu kombeks öelda.

Lugu ise juhtus varakeva-del Roomassaare sadama ja Abru-ka saare vahel, kuhu ma-hub parasjagu neli miili jää-teed. Velskri Mihkel tuli üks-sinda üle jää, ja loll oli, et tuli, sest kassid olid juba oma märtsilaulud ära kräänunud, kuldnokk vilistas soojemaks hürmaõhku ning hallid kivi-küljed Abru-ka mererannas peesitasid ennast südapäeval pehmeteks ja armsateks kui hülgepojad. Jää sulas ülalt ja alt ja teoreetiliselt ei kandnud ta enam inimest. Puuduvad täpsed andmed, millal ja kui-das Mihkel tuli, sest Mihkel ise polegi meie loos oluline (jumal jättis ta hinge!), aga lootusetult sodriks peeti küll seda külmanud valget sulpi, mis Abru-ka Roomassaare vahel säras ja kiiskas, otsekui selleks korraks talvega hüvasti jättes. Mehed jõid saarel ölut, naised tegid tööd ja õhtul vaa-dati koos väsinult televisiorit.

Aga Mihkel tuli üle jää ja selle peale ainult ohati.

Mihkel oli sel aastal viima-ne, öeldi.

Oli siis ilmsesti seal ülal-pool kellelgi vaja või aeti liht-salt midagi segi või polnud

ning ikka murelikumaks ta jäi. August, Anna mees, pidas kõo-gilaua taga aru, mis ette võtta.

Telefon oli nendel suures kambriks laual ja sellega võis sedamaid ühendust saada loo-maast Tõnniga Kingissepas, aga August ütles Annale, et see olevat poolik lahendus, sest telefoniga ei räägi inime-sestki kõik ära, mis siis veel loomast.

«Kui jah loom ise torusse häält teeks,» ütles ta Annale pikema mõtlemise peale.

Ning August hakkaski pi-kendama telefonijuhet, mis teadupärast küll omakäeliselt keelatud on, aga asi ei andnud enam ei häbeneda ega kannatada. Linnud laulsid, hele päi-ke paistis, jää sulas ning Lembri August kiskus läbi maja palkseina juhtmepiken-dust oma Totu poole. Et apa-raat jumala uus oli ning Alma iga jumalapäev sellelt kõige tillemagi tolmukübeme ära pühkis, siis pandi lehma kõr-vale sõnnikule tükk vana pul-danit, kus must ja läikiv kau-gkõnelemise riist lõpuks uue kodu leidiski.

Enne kui Kingisseppa loo-maast Tõnnile helistada, ot-sustati teha generaalproov ning August valis kalurite bri-gadiri Kukepere Seiu numbri.

«Seiu, mool oo lehm aige,» ütles August ja pani toru ime-kähku Totu nina alla. Loom inises haledalt ja õrnalt, nii et Alma salamisi silmanurka pühkis, ning August kiskus toru uuesti ja tihedasti vastu oma pisut muljuda saanud pa-remat kõrva.

«Kui sool loom aige, äga sa sellepärast veel ise ambuma pea,» kostis torust Seiu igas elusündmuses tasane ja rahus-tav hääl.

«Mes ta ütles?» päris Alma.

«Mes ta ütles? Mes ta üt-les? Ega ma sellepärast helis-tanud, et ta midagi ütlemä peaks... Ta ütles, et oo kuul-da küll looma hääl.»

Ja August valis seejärel julgesti loomaast Friedrich Tõnni numbri — 31-643.

«Tõnn kuuleb.»

«Tere oomingust, Prits, Lembri August räägib Abru-kalt. Ma anna soole midagist kuulda.»

August pistis toru uuesti Totu pruunsoojade ninasõõr-mete juurde, aga loom vaatas vaid suurte tühjade ja kurbli-kult mõistmatute silmadega oma peremeest, kes pani ta nina alla mingi musta junni, mis ei lõhnanud millegi söö-dava järele, loom oli jõuetult kültsi, loid ja suur, raske na-gu saatus, ning ei teinud ta mingit häält.

DRAAMATEATER ALUSTAB HOOAEGA

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva tähistamisele lähneb tänane V. Kingissepa nim. TRA Draamateater vastu afišiga, millel on ühtekokku veerandsada lavastusenime-tust. Ent 8. septembril oma 61. teatriaastat alustava Draamateatri repertuaaripilti toob saabuv hooaeg uudsust ning olulisi täiendusi.

Hooaja algusnädala juhata-vad sisse kahe nõukogude au-tori nüüdšnäidendi esieten-dused.

Aleksandr Vampilovi, vene psühholoogilise realismi kõrg-kultuurini küündiv näidend «Pardijahi» (esietendub 8. septembril) viib karmi kainusega rambivalgusse era-kordsete vasturääkivuste ja keerukusega kangelas. Tema süüdi- või õigeksmõistmise märgi paikapanek võiks sünda mitte ainult sealpool ram-pi, kangelas, vaid meis en-dis, kes me ju tahame ikka ja enam kaunimad ning pa-remad olla. Zilovi (Mikk Mik-iveri) sisemine heitlus ja heitlikkus pole siis egotsentri-kulegi ehk vähem valitud.

«Pardijahi» on lavastanud Merle Karusoo, kujundanud Kersti Talisoo ja Kalju Orro, osades näeme Zilovi kolleegi-de ja lähikondsetena Meeli Sööti, Helle-Reet Helenurme, Kersti Kreismanni, TRK la-vakunstikateedri üliõpilast Krista Treialit, Urmas Kibus-puud, Jüri Krjukovit, Kalju Orrot ja Aare Laanemetsa.

Ava- ja esietendusega tähis-tab Draamateater ka oma ve-terani, lugupeetud rahva-kunstniku Alfred Rebase 75. sünnipäeva.

Odessa autori Mihhail Zva-netski nimi pole teatridrama-turgias kuigi tuntud, küll aga teavad teda huumorimaiad lugejad või estraadi jälgijad. Ka Draamateatri väikesel la-val 9. septembril esietenduv «Allegro moderato» kujutab endast estraadinumbreist kok-kusulatatud kompositsiooni, mille lavastaja on Eino Bas-kin. Etenduses teevad kaasa Ago-Endrik Kerge, Ago Sal-ler, Külliki Tool, Anne Palu-ver, Juhan Viiding, Tõnis Rät-sep, Martin Veinmann ja Irja Aav. Kunstnikutöö on Mati

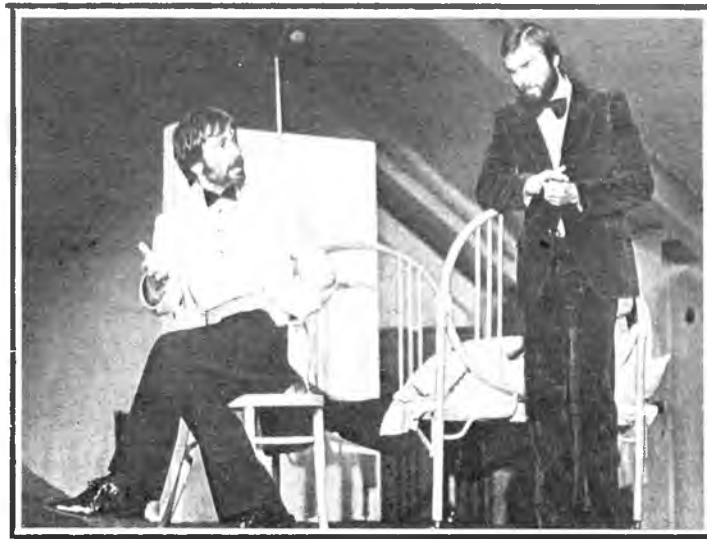
Küttil, muusikaline kujundus Olav Ehalalt.

Teatri lastelavastuste reper-tuaar täieneb aga juba sep-tembri teisel poolel Iko Ma-rani algupärandiga «Ära ole pärdik!», mis kahjuks mitmetel asjaoludel ootas koh-ta ning tegijaid nii pikka ae-ga, et teost enne meie esieten-dust juba odessalaste esituses Tallinnaski vaadata jõuti. Lä-bi hulga naljakate olukorda-de ja muheleebes laadis ju-tustab see Mari juurest kaot-silainud varjust, kel peab küll väga kehv olla olema, sest ta pole ise, vaid paljalt teisi järeleahvija. Veel on te-gelaste hulgas semukas Muri, kass Kiisbet, mitu onu ja tä-di ning ema, kes Marile tihti ütleb: «Ära ole pärdik!» La-vastaja Tõnu Tamm, kunstnik Aime Unt. Osades näeme Ene-ken Priksi (Mari), Maria Klenskajat (Vari), Salme Ree-ki (Kiisbet), Ilmar Mikkorit (Muri), Oie Maasikut ja Enn Kloorenit.

«Ära ole pärdik!» on ühtlasi üks neid etendusi, millega tea-ter tähistab oma kõige staa-zikama näitlejanna (50 aastat Draamateatris!), kõikide gene-ratsioonide lastetenduste lem-

Stseen «Pardijahi» lavastusest.

Ago-Endrik Kerge ja Martin Veinmann «Allegro moderato» lavas-tuse ühes stseenis.

miku rahvakunstniku Salme Reegi 70. sünnipäeva.

Et Draamateatri viljaka tra-ditsiooni juurde on kuulunud revolutsiooniklassika lavastu-sed (P. Põldroos ja I. Tam-mur), siis on ootuspärane, et Oktoobrirevolutsiooni 60. aas-tapäevaks jõutakse taas K. Trenjovi «Ljubov Jaro-va» teistkordse lavaletoo-miseni (esimene kord 1952. a.). K. Trenjovi teos annab avara ja kõigekülgse panoraami Koduõja-aastate olukordadest ja jõuvahekordadest, kus rin-dejoon võis traagiliselt ja va-lusalt lõikuda ka kahe teine-teist armastava inimese vahe-le. Arvame, et valikutegemise arukas vajadus ja selle taga-sivõtmatus probleem pole tä-nase vaataja suhtes kaugeltki mitte aegunud. «Ljubov Jaro-va» lavastab teatri peanäi-tejuht Mikk Mikiver. Peosa-des esinevad Elle Kull, Maria Klenskaja ja Lembit Ulfsak. Kaasa teevad ka eelmise kor-ra nimegelane Aino Talvi,

samuti Kaarel Karm ja Jüri Järvet. Kujundab teatri pea-kunstnik Aime Unt. Tolle aas-tanumbri sisse mahub veel kõigi ootuste kohaselt ka Ago-Endrik Kerge esimene algu-pärandi lavastus, debütant Märt Pernitsa «Lõpuõhtu» esietendus väikeses saalis. Sel-le autor, elukutselt insener, on osalenud kuuldemängude ja telenäidendite võistlustel, teatris on ta uus nimi. Oma «Lõpuõhtu» käsitleb ta pere-kondlikke ja põlvkondlikke vahekordi, kontaktiotsingute ja enesesseetõmbumise psühho-loogiat.

Merle Karusoo hakkab ette valmistama ekstsentrilist ja rahvalikku, väga tänuväärsete teatralsete võtetega lugu kõrget maitsekultuuri nõudva inglise-ameerika autori C. Higgins algmaterjalil (ning Rahvusvahelise Teatrinstituudi presidendi ja tänapäeva prantsuse ühe suurima teat-rimehe J.-L. Barrault' telli-

ROOSI

46 aastat tagasi, aastal 1931, tuleb 24-aastane Lisl Lindau Pärnu «Endlast» Tal-linna. Gerd Neggo juures tantsu õppinud, on ta juba mõnda aastat töötanud «End-las» liikumisjuhina. Näitle-jana alustas ta «Estonia» su-viste võõrustenduste rollidest «madam, teile on kiri», «ma-dam, teile on lilled» ja män-gis «Endlas» peale muu «Mi-kumärdi» Maretit ning Ka-meeliadaami.

Aasta 1931. Unistused: «Basta, nüüd ai-tab, nüüd sõidan Pariisi!»

Kavatsused luua oma tant-sutrupp ja korraldada turnee ümber maailma olid võrsunud tolleaegsete tantsukuulsuste Kurt Joossi, Tamara Karsa-vina jt. nägemisest Tallinnas ja tahtmisest etendust teha, seda isegi rohkem kui ise tantsida.

Tegelikkus: Kõik oli müü-dud ja talvepalitust ei olnud!

«Läksin «Estoniasse» Lauteri juurde. Andis «Põrunud aru õnnistuse» Roosi rollis dub-leerida Meta Lutsu. Draama-stuudios oli Els Vaarman hai-geks jäänud. Olid kuulnud, et üks tüdruk teeb seda osa. Tu-lid vaatama, mängisin ette, kahe päeva pärast läksin rei-sile. Roosit oli väga lihtne mängida. Niisugune oli selle-aegne noorus.»

1929. aastal kirjutas Hugo Raudsepp: «Kroonilise üleilmse teatrikriisi päevil teater enam kui ilalgi varem on sunnitud võitlema enese alasti olemasolu pärast. Sidemete alalhoidmine publikuga omab otsustava tä-henduse, rahva teatrisse saami-ne on juba suur esteetiline nau-ding.»

«Eesti Kirjandus», 1932: «...toelist läbilõdvust on viima-sel ajal olnud eeskätt omadel tükkidel... Põhjusti on kindlasti mitu. Üks on endastki mõista omadelt autoritelt loodetav ak-tuaalsus, viited praegusele elu-le, kaasaegsete nähtuste kriiti-ka, pisted ligimese õrnadesse

«SEE OLI TÄPSELT SEE AEG JA MINA ISE»

kohtadesse, väljakutsed ja õrri-tus, teine see, et me näitlejad mängivad oma maa asju teistsu-guse arusaamise, andumuse ja hoolega...»

1929. aastal oli alanud «Mi-kumärdi» võidukäik. Draama-stuudio teater üksi oli män-ginud näidendit üle 200 kor-ra.

22. sept. 1931. «Päevaleht»: «Draamastuudio teater on Raud-sepa «Põrunud aru õnnistuse-ga» kitsarööpalise raudtee piir-konnas. Nimetatud Raudsepa uudisteos on saanud kõikjal eri-lise menu osaliseks...»

«Ringreisi ei mäleta. Ainult hilisem Tartu-etendus on meeles. Kirjamehed Visnapuu, Gailit ja kes seal olid, tulid õnnitlema, Raudsepp kutsus Tarmot ja mind lõunasöögile Elvasse. Sealt jäi meil kena sümfaatne vahekord kuni lõ-puni.»

Tallinna teatrihooaja 1931/32 sündmusi: «Estonia» «Pisu-händ». Lavastaja A. Lauter. Pii-beleht — H. Laur, Sander — A. Üksip, Vestman — P. Pinna. Töölisteatri «Kosjasõit». Lavas-taja P. Põldroos.

22. sept. «Päevaleht» Töölis-teatrist: «Teatri töö ja tegemise juures märgatav elav veim an-nab end tunda, sest teater on enesele võitmas kindlat publi-ku. Kehv haritud noorsugu, vaimuelu järele janunev käsitöö-liskond, ametnikud jne. on teat-ri külastajaks... Nüüd hoo-aja avamiseks mängiti M. Gor-ki «Pohjas»... Saal oli... viimase kohani välja müü-dud...»

Hooajal 1937/38 saab ka Lisl Lindau Töölisteatri näitleja.

«Kui Tallinna tulim, ei ol-nud mul Töölisteatrisse veel oma suhet. Lehti lugema hak-kasin küll juba Pärnus. «Päe-valehes» oli kunsti ja kirjan-duse lehekülg. Lõikasin seda välja. Seal oli kirjandust, tõl-keid; autoreid, keda sain tundma. Seal kirjutas Semper. See oli nagu... ma ei ütleks,

et rahvaülikool. Mul oli noo-ruses väga hea juht. See oli Meta Lutsu ema, kes oli Pär-nu raamatukogus. Tema suu-nas mind lugema. Miks ma ei saa lugeda halba kirjandust — ma pole seda kunagi luge-nud, ta hakkab mulle vastu.»

19. oktoober. «Esmaspäev»: «... Mitmel pool aplodeeriti: isegi etenduse kestel, mida maal üldse juhtub harva... Ring-

leida kas libedale minemist erootikas või narritavald mo-mente riigi võimukandjate ja üldse avaliku elu tegelaste vas-tu... Mõlema lavastuse pu-hul tundub minule, et asja on võetud vist rohkem tõsiselt, kui see vastav oleks teose jandilise-le loomule. Nii Noorkikas kui Suurkukk oma lõõngus peak-sid olema vist rohkem karika-tuurideks suuri mehi mängimas, et saaksime lähemale sellele ha-lenaljakale tundmusele, kui kär-naselt väiklane on kõik see täie

Lisl Lindau Mirandolinana (1946).

reis, mis läbis Harju ja Viru, kestis üldse 30 päeva ja selle aja jooksul kanti ette «Põrunud aru õnnistust» 30 korda.»

27. okt. «Päevaleht»: «See Raudsepa uusim jant-komöödia on meile «Estonia» lava kaudu juba tuttav. Palju juttu on sel-lest olnud ka ajakirjanduses, kus mõned vajalikeks on arva-nud isegi mingisuguste isikute ja isesorti päevahuvilise patrio-tismi nimel teost halvas valgu-ses käsitleda. See viimane mul-dugi mõjus erutavalt publikus-se, sest kõikjal on suur menu kindlustatud, kust loodetakse

aruga peetud võitlus isamaa heaks, nii nagu nemad seda teevad... Pr. Lindau poolt esitatud Roosi saavutas aga kü-laldest edu. Küllalt meeleolude painduvaid murranguid, küllalt alitumist, küllalt ka head pro-destimeelt ta ülesannete täitmi-sel.»

26. okt. «Sakala»: «... Roosi osas Lisl Lindau andis mõnin-gaid andekalt tuntud momente, kuid tema and, milles ei pör-mugi olla kahtlust oli korralda-mata ja ta võimed ei pääsenud selle tõttu mõjule. Puusade hõl-jumises oli näitejuht lavale too-

nud Lindau kaudu india kõhu-tantsija, mis tundus liigse vär-vina pildil.»

«Kui Üksipiga (Soogenbits) kahekesi «Estonia» pööningul (ärklikorruuse proovisaalis) pusisime, käis Lauter meid ka paar korda vaatamas. Küsis, miks ma nii seisan ja käin. Ja ütles ise: «Ah praegu käi-vad kõik noored inimesed nii.»

26. jaan. 1932. «Postimees»: «... «Põrunud aru õnnistus», millega Tartu publik oli juba tuttav «Vanemuise» hiljutiste etenduste kaudu, kandis draa-mastuudiolaste ettekandel mit-met teist ilmet. /.../ Osakand-jaist torkasid silma esmajoones R. Klein Noorkikka osas, kelle ekspressiivsus nii lauseväljen-duses kui ka mängus oli jõuline ning veenev... Temale se-kundeeris lopsakas heatujus A. Mägi (Soogenbits), kelle vana-põltslik «rikutud natuur» palgu-ti leidis otse eeskujulise väljen-duse. Majateenija Roosi osas lei-dis noor näitleja Lisl Lindau selle õige joone, mis tollest uus-aegsest tüdrukust tegi kõlgi-t maitstava lavakuju. Eriti olgu siin rõhutatud viimase vaatuse stseenid, kus tüdruku elulius ja inimlikult mõistetavus oli üp-ris ilusasti tabatud.»

28. okt. «Uudisleht»: «Erist-lis väljatõstmist väärib küll Lisl Lindau. Laitmatud liigtused, hea miltmika ja diktsioon tegid ta mängu mõnuga nauditavaks. Vägisi kippus ta oma partnereid statistikudeks alla suruma. Nii ku-juneski ta näidendi kandvamaks kujuks.»

«Küll liialdab!»

«Uudisleht»: «... Eriti hea oli ta tüli stseenis Amandaga, kus ta kõige ihu ja hingega omale tehtud ülekohtu vastu protesti avaldas. /.../»

Nii elav vastuvõtt laseb ole-tada, et Roosi osaga oli leitud ja esitatud elust midagi olu-list?

Milline oli see noor moodne naine, kes korraga elust lava-le jõudis?

«Eesti Kirjandus» 1932: «Tee-nija Roosi on häbematus tipp ja õieti ühekülgsest nähtud, aga see häbematus on nii osavalt ja innuga serveeritud, et võtad sellegi nähtuse puiklematult vastu vähemalt näidendi kes-tel...»

Roosi (üsna lähedale astu-des): Kui ma teile vaenlasena kardetav olen, miks ei tee te mind oma sõbraks?

musel), J.-C. Carrière'i varian- dina valminud kurva finaali- ga komöödiat elusse kiindu- nud vanast daamist ja elu- mõtet kaotamas noorest me- hest, mis kannab pealkirjas nimitegelaste nimesid — «Ha- rold ja Maude». Siin ül- latavad meid kahtlemata eel- kõige lapsemeelsuseni ulatuv julgus ja risk, millega maail- ma naljakana ja ka kurvana näha osatakse.

Oktoobris jõuab meie ette taas Adolf Šapiro «Kolme õe» lavastus, mis mitmetel asja- oludel polnud mängukavas 1975. a. maist alates. Sellega tähistab teater teenelise kunstniku Ants Jõe 85. sünnipäeva.

Novembris, kohe «Ljubov Jarovaja» esietenduse järel, alustab proove värske NSV Liidu rahvakunstnik Voldemar Panso, et A. H. Tammsaare 100. sünniaastapäevaks lavale tuua «Tõe ja õiguse» I osa jär- gi loodav «Inimene ja maa».

Igaks hooajaks teisevad ja muutuvad teatrite ansamblid. Alates 61. hooajast kuuluvad Draamateatri näitlejaskonda Eesti NSV teeneline kunstnik Mari Lill, näitlejad Ivo Een- salu, Tõnu Mikiver, Lembit Ulfak, peakunstnik on nüüd- sest Aime Unt, muusikaala juhataja Viive Ernesaks.

KALJU HAAN

Üleliiduline preemia

Draamateatritele

26. augustil sai teatavaks, et üleliidulises sotsialistlikus võistluses on V. Kingissepa nim TRA Draamateatritele hea- de töönäitajate eest määratud II koht ja rahaline preemia. Sel puhul õnnitlesid teatrit ühise telegrammiga NSV Liidu kultuuriminister sm. P. Demitšev ja NSV Liidu Kul- tuuritöötajate Ametiühingu Keskkomitee esimees sm. M. Paškov.

Noorkikas: Sõbraks... Kuis pean seda mõistma?

Roosi: Nagu soovite! Ma ei kõlba teile toaneitsiks ning ei kõlba abikaasaks. Ent abika- sa ja toaneitsi vahel võiks lei- duda astmeid, kus mul veelgi talenti oleks teile kasulik olla.

Noorkikas (otsustavalt): Näen, et olete tubli ja tragi tüdruk. Väärte tõesti intelli- gentsemat kohta. Võib-olla le- he juures... võib-olla partei- büroos... ma vatan järele!

R. (varjamatu rõõmuga): Oleksin teile hirmus tänulik! Ma praegu vajan leiba tõesti hädalikumalt kui armastust! /.../

«Naine oli korraga naisugu- seks muutunud. Võib-olla oli see noor inimene minu moo- di. Ma tabasin ehk selle tüü- bi, kes nüüd hakkas elama. Raudsepp enne ja mina järel. Ma pean ausalt ütleva, mul oli kerge seda osa mängida. Võib ju arvata, et mul ei ol- nud mingeid teadmisi. Intui- sioon ainult...»

«Ei, sulina ma teda küll ei mänginud. Olukorrad tingi- sid. Roosi oli oma õiguse eest väljas. Ta teadis ju, kes see mees on. Moraalselt oli Roosi neist kõigest üle. Minu Roosi teda endale meheks küll ei tahtnud, kindlasti ei tahtnud. Ministriprouaks ei kippunud ta mingil juhul. Pressis enda- le kohast tööd — ja kas seda- gi teadlikult? Ta mängis här- radeka naisama nagu Piibe- leht. Miks ei võinud see tüd- ruk oma naiselikkude sarmi mängu panna? Inimene võit- leb, kuidas oskab.»

Sündis näitleja. Kui palju mängisid selles kaasa anne, juhus, aeg, kirjanik, teater, kriitika ja publik? Kui palju edasine (töö, näidendid, lavas- tajad, partnerid?), et sünnile sai järgneda kasv ja küpsus, mille pärast nüüd sündi mee- nutatakse ja tähtsaks pee- takse?

LILIAN VELLERAND

MOSKVA FILMIFESTIVALI MÄRKMIKUST

3 JAAN RUUS

Ka lähemas tulevikus pole näha suuri pöö- deid filmikunsti väljen- dusvahendeis ega tehnilisi avastusi, millest tuleksid uued absoluutväärtused (jätame siin kõrvale holograafia koo- rumisvõimalused).

Olukorras, kus tehnilised oskused pole enam esmaavas- tajate või väheste meistrite vaimustustäratav pärisosa ja kus leidub produktentegi, fi- nantseerimaks seda miljonid nõudvat kunstiliiki, saavad meie nn. autorifilmi ajastul määravaks režissööri isiksus ja maailmataju, filosoofiline lähenemisviis.

Jupiterid

näitasid oma filme väljaspool konkurssi.

Luchino Visconti (vene ki- nematografistide sümpaatiat kuulub itaallastele ja prants- lastele, Bergmani teoseid pole näiteks Moskva festivalil veel linastatud) on olnud Moskva festivali organiseerijate lem- mikuid, tema viimased filmid, «Gepardist» alates, on alati konkursiväliseid programme sisustanud, olnud nende mo- numentaalsemaid tippe.

Elu lõpul võttis Visconti temale omase halastamatuse ja järjekindla lõpuniminemi- sega ette selle maailma ana- lüüsi, kinnitades oma vaatlus- tega: elame jumal ja kunst- likul ajal. Ta vivisekteeris ra- hamaailma ja tööstuskodan- luse kohandumist ning agoo- niat totalitaarse režiimi olu- korras («Jumalate hämaru- ses»), eritles kunstniku janu absoluutse ilu järele («Surm Veneetsias»), kaalus võimu- mehhanisme võimust loobuja pilgu läbi («Ludwig»). Lagu- neva maailma targa kohtuni- kuna jõudis ta lõppeks pere- konna juurde.

«Süütu» on perekonnadra- ma, topetabelurikkuja draama, kes hingetus egoistlikus nautin- gujanus põhjustab kannatust ja hävi, tuues endale üksinduse ning krahhi. Aluseks G. D'An- nunzio romaani, suudab Visconti asetada aristokraatliku keskkon- na täpse analüüsi melodramaatil- lisele, banaalsele süzele. Film jäi Visconti, demokraatlike vaa- detega aristokraadi viimaseks tööks ja, kandes ehk küll juba jõupuuduse jälgi, lõpetab väär- kalt tema hedonistide, rafineeri- tud nautingute otsijate pika rea nende enesehävitustel.

Prantslast Alain Resnais'd, üht filmikunsti intellektuaal- semat režissööri «uuest lai- nest» alates, on ikka huvita- nud aeg filosoofilises plaanis. Inimaeag, «mälu» erineb väli- selt kulgevast ajast, arvab Resnais ja lavastab selle prot- sessi uurimiseks ning põhjen- damiseks sissevaateid inime- se subjektiivsesse maailma- desse ja kujutlustesse. Tema teostes ladestuvad kõrvu tõ- de ja näilikkus, väljamõeldis ning reaalne maailm. Vaata- jalt nõuab Resnais pingelist jälgimist, ent tasub see-eest intellektuaalse lõbuga.

Tema uusim film «Ettenä- gelikkus» käsitleb kirjandus- loome protsessi.

Kuulus kirjanik, 78 aastat vana, surmale lähedal, töötab õõsel romaani kallal, milles ta- hab kõnelda endast ja oma pe- rekonnast, eriti pojast. Tõve- hoos painavad teda košmaarsed vägivaldastseenid ühiskonnas, motiveerimatus, salapärase- ki, nagu ikka unenägudes.

Kirjaniku nägemused, kavat- sused, tagasivõtted lavastab Res- nais ekraanil. Elukujutluste ra- matuks saamisel selguvad sama- sused ja erinevused elu ning kunsti vahel. Elu erineb kun- stist, loomine on täis enesepet- tust: arvates, et ta kirjeldab ja analüüsib teisi, on kirjanik edasi

andnud iseenda vaimsust, oma isiksuse varjatud aspekte.

Resnais' filmid on ülesehitu- selt n.-õ. mittekronoloogilise sü- žeeaga — avastus, mis polegi fil- mikunstis vanem kui kolmküm- mend kuus aastat, «Kodanik Kane'ist» peale. Sisemonoloog üksikasjaliku põhjalikkuse po- lest saaks Resnais'd võrrelda ehk Proustiga; inimese käsitlu- se küllalt halastamatu põhjalik- kus ja vahedus selles filmis, eri- ti aga välismaailma vaenulikkus (vägivaldastseenid salapärasel staadionil — kas pole see nii olnud Nürnbergist Santiagoni?) ja inimeste üksteisest võrandu- mine lähendavad seda ekraani- tööd Bergmani vaimule. Ka vana kirjaniku intensiivne ning pain- nav moraalikoodeksotsing võiks olla Bergmani filmist.

Sotsiaalkriitilised ja absurdi- humori noodid on siin inglase- stsenaristilt, arvavad kriitikud, olgu, filmi kannab prantslase- terav mõistus, mis sellele rah- vale on kuuldavasti alati oma- ne olnud.

Allakirjutanu on filmist vai- mustuses, sest ekraniseerida mõtteid, veel kirjutamata roma- ni, alles segamini tegelaste ja tegudega, on suur juba ainult kavatsuseski. Kuid mõõngem, et võib olla ka teisi arvamusi: Prantsusmaal sai film kõrge- maid hinnanguid, ameeriklased aga nägid selles peamiselt pre- tensioonikust ja endaimetlust.

Eraldi tuleks kõnelda Mik- lós Jancsóst, sotsialistliku maail- ma ühest väljapaistvaimast lavastajast A. Tarkovski ja A. Wajda kõrval.

Meie kinodest teame teda filmide «Lootuset» (1965) ning «Tähed ja sõdurid» (1969) järgi. Jancsó ei tee psühholoogilisi filme, konk- reetsed faktid on tal abstrakt- sioonide lähtekohaks, ta loob ajaloo võimumehhanismide kunstilis-visuaalseid mude- leid. Ta ei tegele konkreetsete ühiskondlike jõudude sotsiaal- sete ega poliitiliste motiivi- dega, ajalooliste ja revolut- siooniliste sündmuste mõõ- duks võtab ta alati kauge, perspektiivse tuleviku. Selli- selt kauguselt on kõige selge- mini näha, kelle poolel on õiglus, lähemalt näeme aga peamiselt julma võimuheit- lust-kähmlust.

Jancsó «Elektra, mu arm», mida võis festivalil näha, on vanakreeka tragöödia Ungari maastikus, kuid sümbolsem, abstraheritud väljapoole aega ja ruumi.

Siingi näeme Jancsó filmide koreograafiat, pantomiime, vai- kivaid pidurongkäike, rõhutute ja alandatud alasti ridastikku. Ka siin on stepp, hobused, alas- ti tüdrukud, karakterita ja mi- nevikuta inimkujude tantsisklev rodu neile saatustlikel vägivalla- lainetel. Visuaalne ballett tü- rann Agisthosest, vabastaja Orestesest ja tema õest Elekt- rast on abstraktsioon, üldistus vägivallariigist, võimuvõitlusest ja vabaduse tulekust maa peale, muinasjutt täiskasvanuile, unis- tus. Muinasjutt, mida saab eda- si anda ainult filmivahenditega. «Elektra» võib nimetada poeemfilmiks, mille on vaimus- tusega loonud eneseväljendusva- jadus; ta asub lõpmata kaugel

Hispania režissöör Juan Antonio Bardem

India režissöör Mrinal Sen

Ungari režissöör Istvan Szabó

Inglise režissöör Peter Watkins

Prantsuse režissöör Alain Resnais

Itaalia režissöör Valerio Zurlini

mitte ainult kommertsfilmidest, vaid ka soovist meeldida iga hinna eest,» on määratlenud Un- gari kriitik Pál Gesty.

Jancsó on režissöör, kes terve elu jooksul teeb justkui üht ja sama filmi. Ta on loo-

Kaader Bulgaaria režissööri Binka Zeljaskova filmist «Bassein», mis pälvis festivali hõbeauhinna.

nud omaenda semantika. Tema jaoks on olemas vaid türannia ja revolutsioon, mis jällegi omamoodi võib olla türannik. Ent ta tegeleb inime- konna seisukohalt kaalukate küsimustega. Ja mäletan end olevat lugenud intervjuud A. Wajdaga, milles tema Inglis- maa-reisil küsimusele: «Mida kinos vaadata?» oli vastuseks: «Vähe huvitavat. Peaaegu mitte midagi. Siiski — ühes äärelinnakinos jookseb Jancsó viimane töö. Minge seda vaa- tama!»

Kõneldud kolmest filmist olid kaks

ekraniseeringud

Ekraniseeringuid võis festi- valil sagedasti näha, kuid tu- leb öelda, et «suur kirjandus- rõõvel» on õppinud rõõvima. Ta oskab kirjandust kasuta- da omaenda huvides. Üha vä- hem teeb ta bukvalistlikke la- vastusi, ta loeb kirjanduste- seid oma pilguga (L. Visconti «Süütu», M. Jancsó «Elektra, mu arm»), visualiseerib efek- telt kirjandusteose maailma (M. Andersoni «Logani põge- nemine», USA), võtab aluseks kirjandusteose moraalsed jä- reldused (V. Zurlini «Tartari- de kõrb», Itaalia), läheb läbi kirjanduse tagasi selle taga olevasse reaalsusse (G. Ber- lingueri «Scipione sõjavägi», Itaalia). Juba tummfilmina neelas kino ahnelt kirjandust, tunnisest tummfilmi püüdis ta mahutada «Sõja ja rahu». Kuid iseseisvaks kunstiliigiks ei kujunenud ta mitte tänu ekraniseerimispuudele, vaid tänu originaalstsenariumile, isegi teisesordilise sõnakunsti kasutamisele. Nüüd, väljaku- junenult suhtub filmikunst kirjandusse kui interpreteeri- mismaterjali ja on bukvalist- likud adaptatsioonid loovutanud televisioonile, mis teebki siis kõigile nähtavaks kirjandus- teose kangelsed.

Film on ka kaup.

Filmikunsti tulevik sõltub suurel määral publikust. Pub- lik aga pole tänapäeval enam ühtne, üks otsib kinost puhkust, teine vaimset pingut- tust.

Festivaliekraani tähelepa- nuväärsamad olid organisaa- torite eestvõttel kokkutoodud filmikunstiteosed, konkursi- väliste kinoetenduste enamiku aga kujundasid iga sorti filmikompaniid, kes olid kaa- sa võtnud hunniku töid, et müüa neid festivali organi- saatoritele — ja mitte ainult neile.

Kompanii «Unifrance» kül- vas konkursivälise ekraani üle kommertsmeelalahutusega.

Kõik kommertsfilmid on professionaalselt hästi tehtud. Prantsuse filmi tulevikuloo- tuseks peetak A. Techné tun- neb nii publiku kui produt- sendi maitset, arvestab küll ka tõsist publikut, ent mõt- leb kõigile vaatajatele. Tema teine täispikk teos «Baroco», mis tõi näitlejale (uus tähe- paar Isabelle Adjani ja Ger- ard Depardieu) möödunud aasta Prantsuse kõrgeima fil- miauhinna «Cesar'i», samuti operaatorile ja heliloojale, on tõesti igapidi professionaalne ka oma kaalutlustes: paras annus kriminaalsust, poliiti- kat, seksi ja luksust, paras annus vaesust ja armastust, melodraamat. Kõike paras jagu, parajalt stampeeritult, mitte liiga: poliitikut on pa- had, prostituudid on inime- sed, poiss on rohmakas, me- hine jne. Muidugi, unustasin lisamast, armastus võidab, nagu isegi võisite arvata.

Niisama osav kui A. Te- chiné, ent läbinisti meelela- hutusliku orientatsiooniga on Michel Lang. Tema väldib juba täielikult maiseid mu-

(Järg 9. lk.)

KESKKONNA MÜÜT JA TEGELIKKUS

LEO GENS

«Keskkond ja müüt» — nii pealkirjastab Vilen Künnapu artikli (SV 1977, nr. 32), milles ta analüüsib nüüdisaja arhitektuuri põhilisi arengusuundi ja ülemaailmses perspektiivis ka eesti arhitektuuri tänapäeva. Kirjutis on poleemiline ja võimaldab diskuteerida meie arhitektuuri tuleviku üle. Künnapu põhiliste seisukohtadega olen päri, kõik see, mis ta kirjutab nüüdisaja linnast, on põhjendatud. Uute elamurajoonide kriitika ühtib paljude autorite seisukohtadega, kes teravalt ja õigustatult arvustavad «vabaplaneeringulise mikrorajooni» struktuuri.

Ometi avalduvad reas konkreetseis küsimusis Künnapu äärmuslikud seisukohad, millega ei saa nõustuda. On selge, et kui inimene võitleb mingi loomingulise programmi eest, mida esindavad tema ise ja ta mõttekaaslasted, peab ta arvestama ka teistimõtlejaid või neid, kes sinuga on nõus, kuid mitte kõiges. Kui nüüd «Sirbis ja Vasaras», eriti almanahhis «Kunst ja Kodu» ning teistes väljaannetes tutvustatakse järjest ainult sinu enese ja su sõprade loomingut, siis tekitab see paksum verd ja neil rohkemvõimelist kolleegidel, kes samuti teevad tööd (ja teevad seda hästi), võib kujuneda tõrkuv hoiak meetodite suhtes, millega rühm andekaid noori arhitekte püüab maksima panna oma kunstikreedot. Võib juhtuda, et need huvitavad ja edasiviivad seisukohad, mille eest Künnapu on väljas, leiavad vastuseisu lihtsalt sellepärast, et ta on vihastanud inimesi, kes võiksid olla tema mõttekaaslasted. Sellest aga oleks kahju.

Alustaksime mõttevahetust väga valusast küsimusest, nimelt Kunstiinstituudi arhitektuurikateedri tegevusest, mis on ka varem olnud Künnapu ja tema mõtteosaliste kriitika märklauaks. Künnapu kirjutab: «Kui veel 60. aastate lõpul oli Kunstiinstituudi arhitektuurikateeder uute arhitektuursete ideede ja vaimu keskus, siis 70. aastate alguses, kui jäädavalt lahkusid sellised korüfeed nagu E. Ederberg, E. Kuusik ja A. Niine ning A. Volberg kateedrijuhtaja kohalt tagasi tõmbus, hakkas kateedri vaimne pinge kiiresti langema.» Nii lihtne asi siiski ei ole. Olgem esiteks ettevaatlikumad selliste nõudlike sõnadega nagu «korüfee». A. Niine oli tugev maastikuarhitektuuri alal, kuid tema põhitöökohaks oli Botaanika-kaad ja ta mõjutas arhitektuurikateedri tegevusele on raske rääkida. E. Ederberg oli sümpaatne inimene, väga koloreetne isiksus, korüfee ta küll ei olnud. Mis puutub E. Kuusikusse, siis on elus kahjuks nii, et keegi pole igavene ja paratamatult toimub põlvkondade vahetamine. (Kõrgema kooli õppejõud Saksa DV-s, olgu ta kas või geenius, läheb 65-aastaselt pensionile ja tohib töötada ainult konsultandina.) Kui nüüd pöörduda tagasi arhitektuurikateedri töö juurde, siis sealne õppejõudude koosseis ei ole põhilikult muutunud. Need juhtivad arhitektid, kes kohakaasuse alusel töötasid instituudis 60. aastatel, töötavad seal ka praegu. Miks hakkas siis vaimne pinge langema? (Langenud on ta tõepoolest!) Just samadel 60. aastatel hakkas projekteerimisorganisatsioonidest kostma häält, et Kunstiinstituudi arhitektuurieriala lõpetajate inseneriteadmised on nõrgavõitu ja noortel arhitektidel tekkivat

raskusi kiirel lülitumisel projekteerimistööse. Sellele lisandus veel süüdistus, et kateedri kasvandikud peavad end «kunstnikkeks», kes põlgavat arhitektuuri funktsionaalseid, insenertehnilisi ja majanduslikke nõudeid, kes tahavad teha «suurt kunsti»; nagu irooniliselt väideti. See oli terve kampania, mida inspireerisid tehnokraadid, kes leidsid, et arhitektuurieriala õigeks õppekohaks on hoopis Polütehniline Instituut. Kunstiinstituudi juhtkond vastas kriitikale administratiivabinõudega: nii arhitektuuri- kui ka ehituskateedrit täiendati Polütehnilise Instituudi kasvandikega, tugeva insenerliku ettevalmistusega arhitektidega.

Millised olid tulemused? Kahtlemata tugevnes töösse levis projekteerimisorganisatsioonide õhkkond, kus kõrvõimalikud määrused ja ettekirjutused aheldavad arhitekti fantaasiat. Kursuse- ja diplomitööde programmid hakkasid pidurdama, mitte aga soodustama üliõpilaste algatusvõimet. Ei maksa kujunenud olukorda küll liialt pessimistlikult suhtuda, kuid just selle aasta diplomitööde kaitsmine näitas, et esitatud projektid olid asjalikud, konkreetsed, elulised, neis puudus aga see, mis viib asja edasi — julge mõttelend. Ei tahaks, et Kunstiinstituudi arhitektuurikateeder nõrgendaks oma ala insenerliku ettevalmistuse taset, mis viimastel aastatel on saavutatud. Samuti poleks õige minna seda teed, mida on läinud mõned arhitektuuriõppeasutused, kus tegelikkuse nõudeid hüljates harrastatakse elust irduvun fantastilist projekteerimist. Selge on aga ka see, et arhitektuur on suur kunst, milles ehk kõige jõuliselt ja kontsentreeritumal kujul väljenduvad ajastu kunstideaalid, ja seda tuleks tulevaste arhitektide ettevalmistamisel senisest rohkem arvestada. Et aga «EKE Projekti» on moodustunud tugev loomingukollektiiv, on tervitatav. See kindlatab, et ka projekteerimisorganisatsioonides, kus võim on ikkagi inseneride, mitte aga ehituskunstnike käes, võib arhitektidele luua soodsad loomingutingimused.

Pöörduski nüüd teise keskke küsimuse juurde, mida autor formuleerib «avatud hoonestusviisi kriitikana» või «Mustamägede» probleemina. Olen nõus V. Künnapuga, kui ta väidab, et «Mustamägede» perioodil heideti uuendamistuhinas kõrvale ka sellised väärtused nagu kompaktsus, tänavaväljaku süsteem, linnalik muljöö jne. Kuid oleks vale kalduda teise äärmusse ja võtta aluseks «Värska» «keskaegsete kloostrite» kompaktsed planeeringustruktuurid, preerialinnakeste tiheda peatänavamotiivi, samuti masinlike elemente — klaasgaleriisid, mis moodustaksid teises tasapinnas uue, klaasist tänavavõrgu. Pöördugem juba osaliselt realiseeritud, veel lõplikult valmimata T. Reinu elu- ja ühiskondliku kompleksi juurde Pärnus, mille kohta Künnapu kirjutab: «Hoonesse on projekteeritud reklaamirikkad sisetänavad, milles liigeldakse siseruumist väljumata jalgsi või siis jalgrattal.» T. Reinule tuleb au anda, et ta suutis mitme instantsi tõkkepuid purustada rauidu tee õigusele eksperimenteerida ning tõepoolest luua väga põneva kompleksi. Kuid võtkem asja

ka teisest küljest. Kas oli otstarbekohane ehitada väikesse Pärnu linna hoonet, mis sobiks näiteks suure mikrorajooni keskusse, kus inimene tõepoolest vajab «meelikõitvat kommunikatiivset välja»? Praegu aga ei ole pikk pimedavõitu koridor eriti sobiv lastele jalgrattaga sõitmiseks kas või sellepärast, et nii võib ohustada kortereid väljuvaid inimesi.

V. Künnapu väidab, et «vabaplaneeringulise mikrorajooni ideaaliks sai hoonete looduselähedus, valgusküllus ja puhas õhk. Midagi lähedast sajandi alguse aedlinna ideele. Kuid loobumine paljudest linnalikest väärtustest ei tähendanud uusehitisi ometigi maale, hoonetevaheline eikellegimaa ei andnud loodusliku keskkonna mõõtu välja, kadunud on ka linnamajade vahelise vitsaalse ja pingelise ruumi tunnused.» Mõnel puhul on öeldu õige, mõnel puhul mitte. Meenub kuulus Hellerau aedlinn Dresdeni külje all. Võluvad loolevad tänavad, piiratud ridamajadega, mille eesaiad on roosidega üle külvatud. Intiimne ja inimlik. Võib küsida, kas Pärnus oli ikka vaja Riia maantee ääres välja venitada peaaegu kilomeetri pikkust elu- ja ühiskondlikku ühendhoonet. Kas näiteks A. Soansi ja E. Kuusiku kahekümnendatel aastatel projekteeritud aed-eeslinnad on vähem inimlikud? Selle asja üle võib veel vaielda.

Nüüd probleemi teine külg. Vaatleme Tallinna suurimat elamurajooni Mustamäed (ilma jutumärkideta). Tõepoolest, tikurapidaga hoonestatud elurajoonil on oma puudused, millest Künnapu kirjutab täpselt ja asjalikult. Ometi on Mustamäel voorusi, millest poleemikatuhinas ei tohi samuti mööda minna. Uutes linnades (Togliatti, Naberežnõje Tselno), kus puuduvad ajaloolised keskused, ei loo tohutute risttahukate kaootiline või korastatud konglomeraat veel linnalikkust keskkonda. Neil nagu puudub inimlik, intiimne mõõde. Sellises linnas aga, nagu on Tallinn oma kitsa ja ülekoormatud vanalinnaga, võib mõjuda Mustamäe avarus pärast väsitavat sagimist teentrumi tänavatel ka sellisena, nagu ta praegu on välja kujunenud, rahustavalt ja vajaliku kontrastina. Kunstlikult meie süngeid aguleid säilitada või uusi luua pole vist mõtet. Vajadus rajada lastele nende fantaasiat ergutavaid mänguplatse on juba eri küsimus.

Kui üks tuntud arhitekt projekteeris Rio de Janeiro kurikuulsate urgaste, favelad'e asemele uue linnaosa selleks, et luua inimestele elamisväärsed tingimused, nentis ta kurvastusega: «Siin ei hakka enam kunagi kõlama sambarütmid.» Ma ei usu, et kompaktsama planeeringu puhul hakataks meil tänavatantsima tuljakut. Mustamäe probleem siiski nii lihtne ei ole. Mustamäe on vajalik ja paratamatu lüli nüüdisaegse linnaehituse ja tuleviku elurajoonide vahel. Nii Mustamäe kui ka T. Reinu ühendmaja on verstaapid tuleviku linna projekteerimisel. Tervikuna aga fikseeris V. Künnapu meie kaasaegse linnaehituse kitsaskohti õigesti.

Ent sugugi ei saa ma nõus olla Künnapu seisukohtadega, mida ta väljendab alapeatükis «Individaalelamu». Esiteks ei meeldi see kategoorilisus, millega ta püüab meie individuaalelamule peale suruda avangardset

eksperimenti, mis ignoreerib kohalikkust traditsiooni, muudab individuaalelamu moe mängukanniks. Autor kirjutab: «Hooajalised suvemajad otsivad tihti kontakti aguliarhitektuuri irratsionaalsusega, erkerite, kaldkatustega ja paljude kummalist puitmajadega, mida võime rannikult ja linnaservast leida. Sellist vormikõnet interpreteerib kõige paremini puit. Inspiratsioonilise kateks võivad muutuda siin paadid, viljakuivad, aegunud mööbel ja vaatetornid.» Tõepoolest, niisugune arhitektuur hakkas levima mõnedes Lääne-Euroopa maades ja Ameerika Ühendriikides noorte protestiliikumise ühe avaldusena, subkultuuri nähtusena. Äratav kahtlust, kas seda sobib üle kanda meie konkreetse olustikku.

Olulisem on aga seik, et A. Volberg, keda V. Künnapu austab, samuti äsja lahkunud E. Velbri ja teised meie juhtivad individuaalelamute autorid on alati taotlenud rahulikku, harmoonilist arhitektuuri, mida ilmestab kõrge kiivist sadulkaas, soliidne, pisut raskepärane hoonemaht, samuti loomulik side loodusümbrusega. Tuletagem kas või meelde Maarjamäe roheluse uppuvat individuaalelamute piirkonda, selle terviklikku mõju, ja kujutagem nüüd ette, et hakkavad signema «umbsetele seinapindadele liitunud klaaskehad (kasvuhooned, talveaiad, klaastrepi-kojad), samuti ümardatud trepid või sissekäigud, katusrõdud, õhuruumid läbi mitme korruse, galeriid, tubade eritasapinnalisus jne...» Kahekümnendatel aastatel oli see loogiline, siis sümboliseerisid masinlikud vormid uue ajastu sünni, väljendasid edumeelsete arhitektide esteetilisi ideale. Tänapäeval (jättes arvestamata kohaliku olustikultuuri eripära, traditsiooni), ei oleks õige muuta arhitektuuri moe mängukanniks.

Säärane arhitektuur, nii imelik kui see ei ole, meeldib tõusikutele ja uusrikastele, neile, kellel on palju raha ja kes tahavad, et kõik näeksid: tema maja on — vohh! Natuke naljakas on lugeda Künnapu pisut freudistlikke arutlusi, et «projekteerimisele eelnevat perioodil on püütud hoonest luua müüt, jutustus. Sellele aitavad kaasa põhjalikud vestlused kliendiga, püüd viia ta oma alateadlike soovide väljendamiseni. Alateadvusest tuleneva soovi materialiseerimine maja lahenduses seob elanikku hoonega veelgi: ta tunneb, et selles on midagi, mis tuleneb temast. Müüt tekib tulevaste elanike illusioonidest, alateadlikest unistustest, samuti rajatava hoonest asukoha läheduses peituvatest assotsiatsioonidest ja sümbolitest.» Tegelikult ei tõuse see «müüt» või õigemini unistus mütoloo-ogia tasemele. Avaldub lihtsalt konformism, mis väljendub väikekodanlikus individualismis. Viimane ei taha arvestada ansambilisuse nõuet. Ta tahab, et maja oleks põnev, samas aga mitte individuaalne, et majast paistaks jõukus, et naabrid kadestaksid ja näitaksid sõrmega: «Küll on vägev!» Meie individuaalelamu hea traditsioon aga avaldub selles, et ta arvestab väga täpselt kohalike nõudeid ja tarbeid, teenib mitme põlvkonna vajadusi, ei edvista, vaid on. Ja kogu Künnapu filosoofia ei saa vastu sellele lihtsale tõigale, et individuaalmaja elamispinna ülemäär (Järg 14. lk.)

Silmatorkav ja intrigeerivgi oli väljapanek, mille Aili Vint oma hiljutisel salonginäitusel esitas. Laiemale üldsusele hästi tuntud mered ja elegant-sed žanristseenid jäid seekord kõrvale, kunstnik tutvustas meile oma viimaseid saavutusi guasšmaali vallas. Guasšmaal on siiani Aili Vindi loomingus originaalseim ilming. Siin elab ta välja oma meeled ja pildiliku seiklusvaimu. Kunstnik on guasšmaalist aastate jook-sul teinud omaette väikese kunstinähtuse omaloodud konventsioonide ja ainevallaga. Kunstnik, kes oma loomingu muus osas silmaga nähtavate illusioonide loomisest on hõivatud, võrgutab ja püüab siin meie pilku omaloodud illusioonidega, mis üsna raskesti kirjeldustele alluvad. Visuaalsele ilule rajatud kunst põhjustab paratamatult tõlgenduste spekulatiivsust. Nii on ka minul kiusatus Aili Vindi guasšmaale hüpnootiliselt ilusateks nimetada.

SENSIBIILNE KUNST

Aili Vint. Kompositsioon.

Eriti haarav on kunstniku omaloodud keeruline värvisüsteem, millel on otse ammandamatud visuaalsed võimalused ja tugev metafoorne potentsiaal. Kogu värviväli jaotub kontsentriilseteks vöönditeks, mille võnklev vaheldumine vaatajat elektriseerib. Vanast romantilisest koloriidist on otsustavalt loobutud, uus aga on otse häbitu oma meelises ilus.

Aili Vint on nagu paljud teisedki 60. aastate kunstnikepõlvkonnast kogu maailmas langenud optiliste illusioonide võrku ja loovad uut, nn. multidimensioonilist kunsti. Optiline koolkond tegeleb palju inimese taju uurimisega ja rakendab otseselt kunstipraktikas teaduslikke leiandeid, mistõttu vaatatajale ei ole ka nende tööde lummuselt pääsu. Aili Vint on puhtoptilist originaalselt rikastanud sümbolise tasandiga.

Kunstnikku näib järelejätmata hui-

vitavat orgaanilise maailma sisemiste tungide väljendus, mis määrab ka loodud sümbolite allteksti. Saavutatut on meie kunsti üldisel taustal lausa jahmatavalt sensitiivne ja kuigelt ülepuhtekoratiivse ulatuv. Kuigi väga deko-ratiivsed, on nad tunde- ja väljendus-laadi tugevuselt võimelised rohkemaks kui silmailuks. Iseasi, kui kaua kunstnik tahab ja suudab end selles laadis väljendada, sattumata enesekor-duse ohtu. Ent kuna geomeetrist teed üldiselt metafüüsiks peetakse, võib kindlameelne iseloom siia liikuma jää-dagi, seda enam, et huvi sellise kunsti-pillerkaari vastu üha kasvava tendensina liigub ja inimene ebaharilikult rõõmu tavatseb tunda.

EHA KOMISSAROV

MOSKVA FILMIFESTIVALI MÄRKMIKUST

(Aigus 7. lk.)

resid. «Meie juurde, väiksed inglannad» areneb kenas minevikus, 1959. a. ilusate noorte inimeste seltsis ilusas maailmas, milleks parimini sobib kesk- ehk kõrgkoolanlus koos vastava olustiku ja interjööri-dega. Nagu öeldud, ei tohi selline film inimest häirida ega talle muresid meenutada, see olgu rõõmsalt kerge, võimalik, et lüüriline, lubatav on pisut ironiat lisada.

Konkursiväline ekraan lubas heita pilku ka teiste riikide meelelahutusfilmile. Mehhiko jätkab ikka vänget psühholoogilist draamat («Kired Berenice ümber», rež. H. Hermosillo), Itaalia teeb heade näitlejatega humoristlikke seiklusfilme («Luff», S. Gorbucci) ja demokraatlikke rahvakomöödiaid («Minu sõbrad», M. Monicelli). Sensatsioonilise materjali najal («oisid magnetofoniga pihitoolis libu hingepuistamisi lindistamas») püüab heldimust välja meelitada Hispaania «Esimene kogemus» (P. de Summers). USA esitas isegi konkursile tüüpilise hollywoodliku meelelahutusfilmi «Logani põgenemine» (tösi, see on tänapäeva ameerikalik meelelahutus — ühiskonnakriitiliste elementidega). Töö on ületehniseerituse vastu suunatud efekt-selt disainitud vaatamäng, tulevikufantasia uuest Aadamast ja Eevast, lavastatud kaheksa miljoni dollari eest traditsioonilise Hollywoodi kõigi seaduste järgi. Siin on (tsiteeriksin Juri Hanjutini) «tagaajamist pimedates koridorides, tulevahetust efektsete valguspüstolitega, peaaoliselt kvaliteetne kaklus, kena neiu, parajalt alasti, ja tema unistus seaduslikust abielust, aga mitte ilma moraalia linnaseksuaalnaudingutest». Kõik, mis meile tuttav juba sarifilimidest.

Oleme hakanud huvi tundma komertsfilmi vastu, sest Nõukogude Liidus kinokülastatavus langeb, küll aeglaselt, kuid jär-jest. Siin peaks olema tegemist loomuliku protsessiga: monopoolne ajaviide kino taandub meelelahutusvaraidea täienemisega kasvava jõukuse olukorras oma õige koha poole (kinokülastatavus on meil ikkagi kõrge, mitu korda kõrgem kui Lääne-Euroopas).

Sellises olukorras on meil filmigrupi sissetulekud seadud sõltuvalt vaatajate arvust. Me kõneleme üha enam vaatamängulisusest, filmiatriktiivsuse rõhutatumast kasutamisest.

Allakirjutatule tundub, et filmid jagunevad nagu raamatudki: on neid, mida loevad vähesed, ja on neid, mida loevad peaaegu kõik. Öelda, et Beckett on sellepärast halvem kui Luts, et teda vähem loetakse ja et ta keerulisemalt kirjutab, oleks kirjandusmaailmas absurdne. Filmimaailmas aga ei saavuta suurt külastatavust A. Tarkovski «Peegel», sest äärelinnakinosse saadetakse paar koo-piat, seejärel aga öeldakse: tuleb teha lihtsamaid, arusaadavamaid, vaadatavamaid ekraaniteoseid.

Filmid, millest võis oodata, et nad ei too suurt kassat, tekitasid festivali pressikon-verentsidel filmitegelaste hulgas alati küsimusi.

Nii ütles India poliitiliste filmide tegija Mrinal Sen: «Kuni viimase ajani ei riskinud keegi mind kaks korda finantseerida. Nüüd on olukord muutunud. On loodud riiklik fond, mis juba teist korda mind finantseerib.»

Rootsi Filmiinstituudi esindajad hindasid oma maa filmiasjade seis suhtes: filmide arv on kasvanud tänu riiklikele subsideerimisele ja televisioonile (televisiooniga koostetava puhul toimib reegel: need filmid lähevad enne 18 kuud kinos, seejärel näitab neid televisioon).

10% piletitest rahast saab Rootsi Filmiinstituut, kes praktiliselt finantseerib peaaegu kõiki selle maa filme. Peale selle on riiklikud subsideerimised. «Seetõttu suudame toetada noori, andekaid režissööre», ütles filmiinstituudi esindaja.

Kõik väikeriigid maksavad filmidele peale, nagu alati on kunstile peale makstud.

Kaader Senegali režissööri Sembene Ousmane'i filmist «Ceddo».

Austria muusikalisi komöödiaid mäletame 1950. aastaist. Pärast seda algas sealses ekraanikunstis kriis, aastaid piirduti dokumentaal- ja kultuurharidusfilmidega, olukord paranes alles 1970. aastal.

1976. aastal tehti Austrias kuus täispikka mängufilmi, millest viis sündisid koostöös Saksa FV ja Prantsusmaa ühingutega, üks, eht austria film, sai ilmale tulla vaid tänu haridusministeeriumi ja Viini magistradi kultuuri- osakonna finantseerimisele. Kuid just see, «Jeesus Ottakringist» (rež. W. Pellert), nonkonformisti kokkupõrge Austria vaikelu ja vaimse sumbumisega, kui soovite, siis «Austria-vastane» film, tõi selle maa filmikunstile kui veel mitte medaleid, siis igatahes tunnustust Karlovy Varys, Locarnos, Mannheimis ja nüüd ka Moskvast.

Viimase aja nähtusi on Austraalia film, millest kirjutatakse nii Austraalias endas kui ka kogu maailmas. 1974. ja 1975. a. tegi Austraalia kümme täispikka mängufilmi; need olid sel mandril esimesed viljakad filmaastad kolmekümnendate aastate suurest majanduskriisist saati. Austraalia välitsus kulutas 1,8 miljonit dollarit, organiseeris kõrgema filmikooli, kutsus selle rektoriks Poola tuntud filmiteadlase

Seda pole just palju.

Prantsuse filmikriitik Vera Veaulman, arvustades naise olukorda prantsuse filmis, kirjutab, et advokaadi, arsti, sotsiaalkindlustustöötaja, ajakirjaniku rollis on naised ekraanil tehtud enamasti karikatuur.

Ameerika Ühendriikide Filmioperaatorite Liiga võttis esimese naislikme vastu kaks aastat tagasi, ja kuigi sealsete filminäitlejate hulgas on naisi külluslikult, kurdavad naised ise, et neid tõrjutakse välja. Nii esitas Ameerika Ühendriikide Filminäitlejate Liiga hagi Universal-studio vastu näitlejannade diskrimineerimise asjus, tuues põhjuseks statistika: meestel oli aastail 1973–1975 2221 osa, naistel 650 osa. Tösi, kolmekümnendail aastail võimutsesid Greta Garbo, Marlene Dietrich, Betty Davis, praegusteks Hollywoodi esitähedeks on Jack Nicholson, Paul Newman, Robert Redford.

Moskva filmifestivalile «Üheksa kuud» toonud Márta Mészáros, M. Jancsó abikaasa, on naisemantsipatsioonist. Tema filmid sisaldavad alati konflikti naise traditsioonilise ja tänapäevase seisundi vahel, seda esimesest teosest peale. «Üheksa kuud» filmikangelanna, neiu metallivalutöökojast, on tema kangelannadest küpsem ja teadlikum. Konfliktne armulugu tehase meistriga näib ütlevat: armastus pole alati kirg, ta on ka liit. Konflikt ja piinu mitte abieluarmastuse, vaid abieluühidu saavutamisel jälgibki film. Ja lisaksime, et Teherani filmifestival, mis mõned aastad tagasi Jüri Järveti parimaks meesosa-täitjaks tunnistas, arvas Lili Minori «Üheksast kuust» parimaks naisosatäitjaks.

Bulgaria esimene naisrežissöör Binka Jelazkova taotleb olla filosoofiline.

Kaader Poola filmist «Päästke linn!». Režissöör Jan Łomnicki.

Jerzy Toeplitzi ja moodustas finantseerimiseks eksperimentaalse fondi.

Tulemus: 1976. aastal võttis Austraalia esmakordselt osa Cannes'i konkursist, äsjasel Moskva festivalil tunnustati parimaks lastefilmiks Austraalia «Tormipoeg» («Storm Boy», konkursikuulutustes millegipärast «Poiss ja ookean», rež. H. Safran), poeetiline lugu poisist, aborigeenist ja pelikanist, inimene ühtesulanult loodusega kaitsmas oma maailma, Austraalia rannakallast.

Ja lõppeks tuleme tagasi algusse: Moskva festival algas teatega, et Larissa Špitko, Nõukogude esileküündivaim naisrežissöör, sai Lääne-Berlini grand prix'.

Maailmas loendatakse praegu

sadakond naisrežissööri.

Võtnud filmi «Bassein» peaosaliseks noore kooliõpetajanna, jälgib teos tema väärtusotsinguid kokkupuutes keskealise arhitekti ja noore bufokoomikuga. Jelazkovat köidavad isikuse kujunemine, ideaalide metamorfoosid põlvkondade vahetumisel. See on tänapäeva Bulgaria, vaadeldud filosoofiliselt, kujunditihedalt, liigagi tihedalt, ebalooiliseltki, naiselikult.

Sotsiaalkroonik Barbara Copple'ist, «Oscari» laureaadist, kõnelesime eelmises numbris.

Moskva festival jätkus mitme liiduvabariigi pealinnas.

Sain just kirja Lätist, milles öeldud, et Riiga toodi üheksa festivalifilmi ja näidati neid linna kinodes nädala jooksul (sealhulgas Visconti «Süütud»).

On soodus juhus avalikult küsida: kas oleme äkki mugavad või saamatud, organiseerimaks meil samasugust nädalat? Või lihtsalt ei peeta meist lugu ega saadeta meile neid filme? Ja kas viimane aasta, mil meil Moskva festivali filme näidati, oli 1968 või 1969?

«VANEMUINE»

TAMPERE TEATRISUVEL

Kui «Vanemuine» Tampere festival jõudis, oli teatrit festival juba alanud. Soome teatripealinna olid kogunenud üheksateist kodumaist ja kolm välismaist truppi, et kuue päeva jooksul näidata kohalikele ja kogu Soomest kokkusoitnud huvilistele üle kuuekümmene etenduse. Seekordne, üheksas teatritestival oli pühendatud nn. ringreisiteatri probleemidele, toimus ka sisemine konkurs just maakonnateatrite ringreisitenduste vahel. Mõnevõrra määras see kogu festivali üldise taseme, mis kujutas endast läbilõiget Soome tänase teatri kesknivoost, mitte tipplavastustest. Repertuaaris olid põhilised soome autorite teosed, lisaks neile M. Frischi «Biedermann ja tulesüütajad» Tampere teatrit, M. Gorki «Väikekodanlased» AHAA-teatrit, N. Gogoli «Hullumeelse päevik» Kuopio linnateatrit ja Tampere teatrit, A. Tšehhovi «Kosjad» teatriüliõpilastelt.

Nõukogude dramaturgiat esindasid lisaks «Vanemuise» etendusele ka I. Štoki «Jumalik komöödia» Tampere üliõpilasteatrit ja V. Rozovi «Õhtust hommikuni» Kuopio linnateatrit. Väliskülastist osalesid festivalil veel Ungari raadioteater Endre Adyni luulepõimikuga «Paabulind» ja Lääne-Saksa miim Franz Josef Bogner. Huvi «Vanemuise» vastu oli Tampere suur, kõik kolm etendust läksid täismajale naerurõkatsute ja aplausi saatel. Vanemuislased olid selleks teinud ka tublit eeltööd, sest sulatösi oli Kaarel Irdil tänada avaõhtul Soome publikut kui lavastuse teise variandi esimest nägijat. Lisaks teksti osalisele soomendamisele oli lavastusse lisandunud uusi laule, H. Tohvelmanni abil oli valmis saanud hoogne finaali, paljud dramaturgilist ballasti oli kärbitud. Kui esimesel etendusel (mida nägid kriitikud) maadeldi veel kohanemisraskuste ja liigse närvi, siis pühapäeva õhtul sündis «Suveöö ilmsi» senine parim etendus, kus menu ja tänu lõikasid mitte ainult algusest peale publiku lemmikuks saanud R. Adlas ja J. Tooming, vaid ka H. Elviste, E. Ani, A. Peep ja teisedki vanemuislased. Viimasel etendusel ja Tampere linnapea antud lõpupanekil viibis ka Soome põllu- ja metsamajandusminister J. Virolainen abikaasaga. Lisaks oli vanemuislattel huvitavaid kohtumisi ja jutujamisi mitmete teatriinimestega, kusjuures meie reisi tegid eriti meeldivaks eesti teatri ammuste sõprade R. Lehtose, M. Tapio ja V. Lahti hoolitsus ning tähelepanu.

Vestlustes soome kriitikutega jäi kõlama soov näha seal ka «Vanemuise» teisi lavastusi, eriti midagi tõsijärgu dramaturgilist. Seekordne külastus leidis teatrispetsialistidelt hindamist kui hästi tehtud, kuid vähese mõttelaenguga lugu. Mõistagi ei saa selle hinnangu vastu vaielda. K. Ird on seni Soome sõitudeks ikka valinud tükke, mis laia vaatajat harrata ja kaasa tõmmata suudaksid, see õnnestus vanemuislattel ka nüüd. Ilmselt oleks järgmistel sõitudel vaja mõelda nõudlikuma vaataja peale, aga küllap elutargad vanemuislased seda teevadki.

Alljärgnevalt esitame välja võtteid Soome ajalehtedes juba järgmisel päeval ilmunud arvustustest (muide, sellist operatiivsust näitas Soome teatrikriitika üles kõigi prog-

rammis olnud etenduste suhtes).

«Uusi Suomi» 22. 08. 77. Heikki Eteläpää. «Külavallatused suveöö sirelitiinikus»:

Tartu «Vanemuine» on nüüd kolmandal Tampere-külaskäigul. Nende olekust öhkub vallutava sarmi vastupandamatut hõngu... Tösi küll, pakutu äratav mingil määral vastuoksuslikke tundeid, mis siiski summeeruvad tõdemuses, et midagi niisugust ei ole praegu ega ole varemgi olnud siin võimalik näha... Kaarel Ird on võtnud materjali Mart Raua näidendist «Suveöö ilmsi» ja seda lavale seades järginud üldiselt samasuguseid muusikateatri põhimõtteid kui viimatises külastetud Soome «Külavahelaulud», ehkki erinevate taotluste ja tulemustega. Tookord oli tegemist oma stiilipuhtuselt võlva folklooriga, sedapuhku spekulatsioonide märksa segasema burleskse jandiga.

Samasugune vahe on ka muusikamaterjalis...

Agaga kui hurmavalt «Vanemuise» rahvas neid iseenesest vähenõudlikke (välja arvatud Jaan Toominga Taaveti virtuoslikud aariad) laulukesi esitab! Kogu loost on näha, et on tegemist kas meist tunduvalt muusikalsema rahvaga, või siis meie näitlejate muusikakasvatusest õige tunduvalt arenenumate opeusmeetodidega, tõenäoliselt üht-aegu mõlemaga. Öhtu tipnumbriks on Herta Elviste (Roosi) veetlemistango. Elviste tõlgendab seda kahtlustäratavat naiterahvast muusiki osas nii kord-tavalt, et teda vaadates tulevad meelde Elna Hellmanni ajad... Kolmel väljamüüdud etendusel võttis sinne publik «Vanemuise» vastu erakordse südame-likkusega.

«Suomenmaa» 23. 08. 77. Leo Ståhlhammar. «Tartu külamuusikal teatrisuvel külalisenä»:

«Suveöö ilmsi» on segu paroodiast ja muheda rahvatükkist. Satiir on seega antud pehmetes värvides. Minevik on jäänud seljataha nagu mingi suveöö lugu, mil pole tänapäevaga teisi pidepunkte. Lavastuses tuleb siiski puudu sundimatus, osalt nähtavasti sellepärast, et etenduses pole (välja arvatud finaali) tantsu. Minu arvates oleks just tantsude abil võinud eri teemasid paremini ühte sulatada.

Valter Ojakäär kasutab oma muusikas tuttavaid viise 30. aastatest ja ka muusikaliselt on kõige tabavam Herta Elviste kaasakiskuvall tõlgendatud Roosi veetlemistango. Selle esitaja on üldse kõrge klassiga näitleja ja mitte ainult kogu trupis. Tartu teatrikülastused tõlgendavad oma rolli üldse vastavalt teatrimängule, mida «Suveöö ilmsi» eeldab...

Hurmav rahvas need Tartu teatritegijad, nende muusikali puudustele vaatamata.

«Helsingin Sanomat» 22. 08. 77. Sole Uexküll. «Külamuusika kummeline koostis»:

Kui oled paar tundi hämmeldunult jälginud kunsti, armastuse ja endisaegse pabelise maailma puselemist rohketest pappisirelitest õitsvas kolhoosis, siis oskad vaeu etendusse suhtuda teisiti kui näidendis esineva luuletaja sõnadega: «Ei tea, mis lind sa oled.»

Tundub, et «Vanemuise» «Suveöö ilmsi» tahab rahuldada vana teatrit armastava publiku maitset seguga, mis teda nii lubustaks ja veetleks, kui ka pehmet ning sõbralikult pilaks ja parodeeriks. Seesama «nil... kui ka» tekitabki võõras publikus peamist hämmingut.

Paroodia piirjooned ähmastuvad, kui vaataja ei tunne küllalt hästi paroodia objekti. Nilsamuti pole selge, kus lõpeb satiir ja algab tõsimeelselt tehtud naivism või selle mahe pastiš...

Agaga «Vanemuise» näitlejad on soojad ja sarmikad inimesed ning tunnevad oma tööd — nii vanast näitlemismaneerist hābenematult hiilgenumbreid tehes kui ka Valter Ojakäär luule ooperiaariatena kõlada lastes sirelimestas, mis meenutab liigutavat ekskursiooni teatrimuuseumi.

«Hämeen Sanomat» 23. 08. 77. Jyri Leivo. «Tartu «Vanemuise» mõttetute mõttetus»:

Kui Tartu «Vanemuine» kaks aastat tagasi Tampere teatrisuvel osa võttis, võlus ta oma lüürilise, aeglaselt kulgeva rahvatükiga «Külavahelaulud». Nüüd oodati «Vanemuist» midagi uut, mis avardanuks pilti sellest teatrist. Seda aga kahjuks ei juhtunud.

Sedapuhku pakkus teater (iseenesest kõrgel tasemel näitlejate ja lauljate) vaatajale mingisugust rosoljet lüürilisest romantikast, armuühtedest, karikatuuridest, võib-olla paroodiana mõeldud 1930. aastate

(Järg 12. lk.)

Ajakirja «Sovetskaja Muzõka» k.a. juulinumbris on avaldatud toimetuse ümarmarone laud teemal «Muusikateadus kui sotsiaalne, humanitaarne teadus». Vestlusringis kerkis üles kaks olulist probleemi: 1) kuidas aktiveerida, tõsta kõrgemale tasemele meie ajaloolist muusikateadust ja 2) kuidas hinnata neid muusikalis-teoreetilisi meetodeid ja süsteeme, mis tanapäeval kanduvad täppisteadustest üle kunstiteadusse.

V. VASSINA-GROSSMAN, üliõpilise kunstiteaduse instituudi teaduslik töötaja, ütleb, iseloomustades meie muusikaajaloo praegust olukorda, et mõningatel teadusväljadel põhjustel on osa perioode ja teaduslikke probleeme vähe uuritud, näiteks vene keskaja või XIX ja XX sajandi vahetuse ja tänase Lääne muusika ajalugu. Seejuures on keskaegset muusikat uuritud seni peamiselt tekstoloogiliselt. Vene vana muusika kunstiline väärtus pole veel täielikult selgunud. Kui kujutavas kunstis on Rubljov, Feofan, Grek ja Dioniss muutunud üldrahvalikeks väärtusteks, siis pole veel teada, kas muusikas meil on olnud oma Rubljov.

Väga raske uurimisvaldkond on XIX sajand. Olgugi et pole tarvis ümber lükata seisukohti, mis juurteni valed, kuid ligikaudsed hinnangud, mis kujutavad teadusele samuti ohtu, elavad edasi. Selle perioodi loomingule on kogunenud tugev kiht nn. krestomaatia kunstiläiget. Käsitlemat on isegi niisugune lihtne küsimus, miks lähenesid vene demokraatliku kunsti ideaalile nii erinevaid teid mõõda näiteks Tšaikovski ja Mussorgski.

Vassina-Grossman rõhutab, et muusikaajaloo teadus eeldab arvukaid seoseid paralleelteadustega, kusjuures pöördumine konkreetse paralleelteaduse poole ei tohi piirduda terminoloogia samastamisega (ülevõtmisega).

Nõukogude muusikateaduse ees seisvaid probleeme vaeb filosoofiadoktor, sotsioloogiainstituudi töötaja **J. DAVODOV**, kes viimastel aastatel on jälginud, kuidas tekivad erinevad kujutlused positiivsest teadusest ning teaduslikkusest üldse, kuidas need arenevad ja vahetuvad kirjandus-, kunsti- ja eriti muusikateaduse esindajate hulgas.

Teaduslikkuse ja teadusliku metodoloogia idee ei kristalliseerunud esialgselt mitte humanitaar-, vaid positiivsetes, s.t. füüsikalises-matemaatilistes ja tehnilistes teadustes, olles seotud uusima teadus- ja tehnikarevolutsiooniga. Järk-järgult ja mitte ilma võitluseta asusid need ideed ümber humanitaarteadustesse, sealjuures alles viimases järjekorras kirjandus-, kunsti- ja muusikateadusse.

Sisuliselt olid teaduslikkuse ja teadusliku metodoloogia humanitaarvaldkonnas täita samad ülesanded, mis positiivsetes teadustes, s.t. tõlkida teadmised loodusest, ühiskonnast, inimesest ühtsesse loogilis-matemaatilisse keelde, mis võimaldaks neid efektiivsemalt rakendada. Stsientistliku «tormi ja tungi» isearasus (ja oht) kirjandus-, kunsti- ja muusikateaduse ringkondades, mis Lääne-Euroopas algas 50. ja jätkus 60. aastatel, ei seisnud sugugi mitte selles, et püstitada küsimust kunsti ja kirjanduse uurimise teaduslike meetodite arendamisest ja täiustamisest. Küsimus täpsestest meetoditest oli täiesti õigustatud ning tekkis juba siis (ja sel määral), kui (ja millisel määral) neid distsipliine tunnustati teaduslikena; muusikateadusega toimus see vähemalt juba pütagoorlaste ajal. Platon ja Aristoteles eristasid üsna täpselt puhtmatemaatilist teadust muusikast ja teadust erinevate muusikaliste laadide eetilise karakterist, individuaalse-isikulise mõtte väljendamisest, mida ei saa fikseerida matemaatilisel. Tõestada täpsete meetodite õiguspärasust kirjandus-, kunsti- ja muusika-

teaduses tähendas murda sisse uksest, mis oli avatud oma kaks ja pool tuhat aastat. Uue tungi olemus seisnes püüdes tõestada, et ainuüksi täpsed meetodid tagavad kirjanduse ja kunsti tunnetamise ja vastupidi, et juba nende meetodite kasutamine garanteerib teaduslikkuse ja tõelisuse nimetatud distsipliinides. Stsientistlikust moest haaratud kunsti- ja muusikateadlasi huvitas ainult üks: kas nende valdkonnas on võimalik kasutada üht või teist uusimat täppisteaduste meetodit.

Ainus kasu, mida see periood ajaloolisele muusikateadusele andis, on seotud analüüsi sotsioloogiliste meetodite kultiveerimisega. Ent see kasu on ambivalentne: sotsioloogilist analüüsi universaalses tähenduses ähvardas ilmajaamine väljakujunenud vahetust lähenemisest igale teosele eraldi. Kõige iseloomulikum stsientismile oli see, et ta kihutas kõikjal minema individuaalse-isikulise alge, nähes selles teaduslikku täpsust segavat asjaolu. Just sellepärast võib tema võit kunsti ja kunstiteaduses muutuda kaotuseks, inimese, isiksuse, individuaalsuse kaotuseks — selle peamise kaotuseks, millest elab kunst ning mis annab kunstiteaduslikule analüüsile ka mõtte.

60. aastate algul tekkis Läänes uus mood: kritiseerida teadust, sest see ei õigustanud lootusi, mida oli tootnud stsientistlik müüt. Räägiti, kui palju häda on inimesele toonud teadus liidus võimuga, olid valmis seostama teadusega kõiki XX sajandi košmaare.

Loomulik, et uue moe tõttu said vatti eelkõige täpsed meetodid. Ühed hakkasid väitma, et nimelt teaduslike meetodite kurikuulsale objektiivsusele, mis püüab abstrahheeruda subjektiivsest inimfaktorist, võlgneb meie sajand kõik ebainimlikud kuriteod. Teised vastupidi võtsid eesmärgiks veenda lugejaskonda, et täpsed meetodid polegi nii täpsed ja teaduses ei etendagi need kõikemääravat osa. Epohhitegevate teaduslike avastuste puhul pole otsustavat rolli mänginud mitte täpsed meetodid, vaid teadlase intuitsioon ja kujutlusvõime. Seoses sellega hakkasid teadlased ise mõista andma, et põhiline nende töös on sügavas suguluses kunstnike loominguga. Mis puutuvat aga intuitsiooni tõlkimisse vormelitel keelde, siis on see alles kümnes asi, mida tulevikus hakkavad tegema küberneetilised masinad.

Teaduse nii radikaalse pöörde tõttu ei jäänud kunsti- ja muusikateadlastel, kes just äsja olid stsientismi mõjul lahti öelnud igasugusest «filosoferimisest», muud üle kui nõutult kukalt sügada.

Kuidas ka ei puigelnud vastu Lääne kunsti- ja muusikateadlased sellele uuele survele, siiski osutus antistsientistlik suund tugevamaks. Lääne-Saksa muusikateaduses sai uue ajavaimu põhiliseks relvaks Adorno sotsiaalne muusikafilosofia. Selle väljapaistva teoreetiku muusikalise esteetilise ja muusikalise-sotsioloogilise tööde populaarsus kasvas 60. aastatel, kusjuures kõrgpunktiks kujunes tema teos «Uue muusika filosoofia».

Pikaajaline polnud ka antistsientism. 70. aastate alguses kaotas see suund palju entusiasti. Moe vaibumine ei tähendanud sugugi veel eelneva juurde tagasipöördumist. 70. aastate Lääne kunstiteadlasi iseloomustab teatav ettevaatlikkus, aga ka kahtlus viimase kümne aasta jooksul esilekerkinud meetodite suhtes, il-

ma et nad neist oleksid täielikult lahti öelnud.

I. NESTJEV nendib: on paljukorraldud tõde, et tanapäeva teaduslikud meetodid, nagu semiootika, struktuurne lingvistika, informatsiooniteooria jt., võivad ja peavad kasutusele olema muusikateaduses, kuid orientatsiooniga lõppesmärgile: täpsemalt ja täielikumalt avada muusikateose üldnimlikku, sotsiaalset olemust, tema humanitaarset ühiskondlikku väärtust.

MUUSIKA- TEADUS KUI SOTSIAALNE TEADUS

VENNASRAHVASTE JA
KESKAJAKIRJANDUSE
VEERGUDEL

Noored teadlased peavad avarama oma metodoloogilist varaaita, täiustama muusika-uurimise vahendeid. Ta toetab V. Konenit, kes osutas meie ajaloolise muusikateaduse vähestele arengule, noorte muusikaajaloolaste ebapiisavale ettevalmistamisele. Tohtu muusikapärandi läbitöötamine nõuab kompleksset lähenemist, süvenemist nii ainesse kui ka üldesteetilistesse protsessidesse.

Tuleb jagu saada mõnede muusikahariduse korraldajate hirmust kunsti ajaloo ees, nn. mittetanapäevaste teemade ees.

Muusikaajaloolise hariduse nõrk lüli on eriti keskastme muusikaõppeasutused. Reeglipäraselt tunnevad konserva-

tooriumi muusikaajaloo osakonda astuvad abiturientid halvasti üldist ajalugu, harva valdavad võrkeeli, on nõrgad filosoofias. Harva kohtab ka üliõpilasest muusikateadlast, kes tunneks hästi paralleelteadusi — kirjandus-, kunsti-, teatriajalugu.

Juba ammu unistame uuest, kõrgema muusikaajaloolise hariduse rikastatusest vormidest, mis lähendaks seda oma laiuselt ja universaalsusest ülikoolikursustele. Seni aga — kas ei saaks tõsta ajaloo, ühiskonnateaduse ja võrkeelte sisseastumiseksamitel nõudlikkust?

Teine tee — aktiveerida humanitaarharidust konservatooriumis. Kogemus näitab, et eelkõige individuaalklassides, kus töötatakse diplomitöö kallal, võib kogenud pedagoog suunata andekat õpilast tähtsate üldesteetika ja erialas tekkinud teadmislünkide. Just sel viisil on viimastel aastatel avaldunud noorte teadlaste tegevus Lääne-Euroopa renessanssmuusika, vanavene muusika- ja Idamaade muusikakultuuri valdkonnas (märgitud on J. Levašovi, T. Vladõševskaja, N. Golodnovaja-Tsefassi, B. Karastojanovi, T. Dubravskaja, S. Rõtsarjovi tööd).

Palju tehakse selles suunas üliõpilises kunstiteaduse ning Leningradi teatri-, muusika- ja kinematograafiainstituudis. Igati tuleb stimuleerida noorte ajaloolis-esteetilist tegevust, julgemini nende töid kirjastada ja printsiipselt arutleda.

Konservatooriumiõpingute ajal on tarvis anda tulevastele muusikateadlastele oskusi töökas muuseumides ja arhiivides, töökas noodikäsikirjade ja teiste materjalidega.

30. aastatel oli Moskva konservatooriumi programmis eriarine — muusikaline historiograafia, mida luges M. Ivanov-Boretski. See oli äärmiselt vajalik metodoloogiline lähenemine maailma muusikakultuurile. Hiljem kursuse likvideeriti, midagi uut aga asemele ei tulnud.

Mitte vähem keerukas ja tähtis pole nüüdismuusika probleemistik. Meie raamatukogudesse saabub välismaalt rohkesti raamatuid, ajaloolis-teoreetilisi uurimusi, kogumikke mitmesuguste muusikateaduslike küsimuste kohta. Enamik neist jääb ilma kvalifitseeritud hinnangust, osalt ka hädavajalikust kriitikast meie ajakirjanduses. Esimesi

samme olukorra parandamiseks on astunud V. I. Lenini nim. Riikliku Raamatukogu informatsioonikeskus. Väga on tarvis kõrge kvalifikatsiooniga muusikateadlasi, kes vabalt orienteeruksid maailmakultuuri eripalgelistes küsimustes. Selliseid spetsialiste tuleb ette valmistada aktiivselt ja mitte ainult õppeasutustes, vaid elavas praktikas, kirjastustes ja muusikaajakirjade toimetustes.

I. Nestjev toonitab ajaloolise muusikateaduse ja nüüdisaegse muusikakriitika seose vajalikkust. Kui muusikateadus sulgub keerukatesse, kitsastes erialaprobleemidesse, kui teadlane kuritarvitab raskestimõistetavat terminoloogiat kuivas skolastilises esituses, siis katkeb teaduse ja kriitika seos: nende vahele tekib tühi, häirub viljastavate ideede juurdevool kõrgest teadusesfäärist muusikapropagandasse, publitsistikapraktikasse. Ajaloolis-esteetilised uurimused on vajalikud lektorile, raadiotoimetajale, pedagoogile, sealhulgas ka lastemuusikakoolis.

Nõukogude muusikateaduses on välja kujunenud ajaloo ja publitsistika, teooria ja massilise muusikapropaganda ühtesulamine traditsioonid. Küllalt on, kui meenutada Assafjevi, Sollertinski, Alšvangi jt. mitmekülgset tegevust.

Paljud teadlased, ajaloolased ja teoreetikud, lahendades keerukaid probleeme, ei võõrdunud igapäevast «muustast tööst» ajalehtedes, filmiharmoniates, raadios... Täna on kahjuks see õilis traditsioon hüljatud. Harva võib tunda teadlasi kohata ajalehes, ajakirjades. Üliõpilise raadio töötajad ignoreerivad viimasel ajal täiesti spetsialiste-muusikateadlasi. See pole juhuslik. Kommentaarideks, lektoriteks on hakatud kutsuma nimekaid heliloojaid, interpreete. Asjal on alus: massikuulaja hindab populaarseid nimesid, aunimeid, lemmikmuusika praktilisi kogemusi. Kuid miks minna äärmusse? Kas ei kannata seeläbi raadio muusikapropaganda, mis on ilma jäetud teaduslikust baasist?

Kõneldes muusikateaduse ja publitsistika seostest, ütleb Nestjev lõpuks, et oma olemuselt on tõeline õpetlane muusikateadlane ka muusikakirjanik. Tema talenti ja meisterlikkust vajab meie paljumiljoniline lugejaskond.

Refereerinud TIINA SUBIN

Suvi on puhkuste aeg ja seda ka heliloojatel. Vaevalt aga õnnestub kellelgi puhata loomingumõtetest. Eino Tambergil sai augustikuus valmis eelolevaks Eesti NSV üldlaulupeoks tellitud kantaat «Maa laul» Ralf Parve tekstile. (Meie Kultuuriministeeriumi tellis kantaadi selleks otstarbeks kuult eesti heliloojalt.) Alustatud on ka süntooniat, millest ligikaudu pool juba partituuris.

● Kuidas tekkis sümfonia loomise idee ja kui erinevad või sarnased on helikeele taotlused selles, võrreldes viimase suurteosega «Cyrano de Bergerac»?

Oli tarvis kirjutada puhta muusika valdkonda kuuluvat

LOOMINGUJUTU EINO TAMBERGIGA

suurvormis teost. Viimased ulatuslikumad teosed on mul olnud seotud sõna või libretoaga. Kui väga pikka aega tegelda ainult lavamuusikaga, muutub mõtlemine liiga jäljendavaks, mis võib tagajärjena kahjuks osutuda ka lavamuusikale endale. Seetõttu tuleks kirjutada vaheldumisi mõlemas žanris.

Ooper «Cyrano de Bergerac» oli minule äärmiselt meeldiv muusika stilisatsioon mõttes. Muidugi võimaldas seda teema ja ajastu. Nüüd kavatsen rohkem nüüdisaegse helikeele poole tagasi tulla, sealjuures ei pea ma vajalikuks loobuda heakõlalisusest. Iu võiks nüüdismuusikas säilitada. Tendentsi selles suunas on tunda ka meie teiste heliloojate viimase aja loomingus. Vahepeal väga populaarsed olnud mitmed moodsad väljendusvahendid ja tehnikad, mis

sageli juhtisid muusika liiga ratsionaalsetele radadele, on meil (võib-olla ajutiselt) kaotanud oma aktuaalsuse ja taandudes ning segunedes klassikalise muusikalise mõtlemisega viinud loomulikuma tundeväljenduseni.

Kui heita pilk tagasi möödunud aastasse, siis 1976. a. lõpul valmis Eino Tambergil lastelaulude tsükkel eesti luuletajate tekstidele, millest suur osa kõlas Eesti Televisiooni «Laulujütside saates». Selle aasta alguses lõpetas helilooja töö «Sümfoniilise avamängu» kallal, mis on ootekui 1975. a. loodud kantaadi «Võidufanfaarid» jätk. Sümfoniiline avamäng on pühendatud Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäevale. Praegu on E. Tambergil teoksil veel muusika filmile «Reigi õpetaja» (režissöör Jüri Müür), mis peaks valmis

UUE HOOAJA

UUDISEID

RAT «ESTONIAS»

Homme algab «Estonia» 72. hooaeg. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva tähistab teater nõukogude autorite teoste lavastustega igas žanris.

Novembris valmib ooperitruupi esimene uue tööna Sostakovitši «Katerina Izmailova», mille toovad lavale dirigent Eri Klas, lavastaja Arne Mikk ja kunstnik Eldor Renter.

Kaks ooperiesietendust on detsembris, mõlemad esmalavastused Nõukogude Liidus: möödunud hooajal teostamata jäänud Stravinski «Elupõletaja tähelend» (Peeter Lilje, Boris Tõnismäe, Lembit Roosa) ning koostöö konservatooriumi ooperistuudioga, Britteni lastelugu «Me teeme ooperit. Väike korstnapühkija» (külastidirektori Tõnu Kalluste, Arne Mikk, Uno Kärbis).

Aprillis tuleb lavale populaarseid lühiooperite õhtu, Leoncavallo «Pajatsid» ja Mascagni «Talupoja au» (E. Klas ja P. Lilje, B. Tõnismäe, E. Renter).

Veebruaris saab lavaküpsaks uus eesti ballett, Lepo Sumera «Anselmi lugu». Libreto autor (E. T. A. Hoffmanni jutustuse «Kuldpoti» järgi) ja balletmeister-lavastaja on Mai Murdmaa, dirigendid Vallo Järvi ja Peeter Lilje, kunstnik külastisena Aime Unt.

Õige pea, kavatsuste kohaselt juba 23. septembril, jõuab publiku ette uus muusikal, Smuulaineline «Suvitajad». Libreto on kirjutanud lavastaja Sulev Nõmmik ja Enn Vetemaa, dirigent on Vallo Järvi, kunstnik Lembit Roosa.

Märtsis lavastavad külastised: Georgi Ansimov ja kunstnik Marina Sokolova Moskvast (mõlemad on meie publikule juba tutavad Miljutini «Neid ärevil» tegijana) ning dirigent Peeter Saul. Opereti «Kaks kevadpäeva» aluseks on omal ajal populaarne Dunajevski muusikaga film «Kevad», muusikalise redaktiooni on teinud J. Rohlin. Operett on uus, meie teater toob selle lavale esimesena.

Maikuu valmib veel kolmaski kerge žanri teos, ringreisideks sobiv Jugoslaavia kirjaniku Mitrovići vadevill «Rõõvimine kesköö», mille muusika on loonud Gennadi Podelski.

Intensiivseks töötab kujuneda teatri kontserdielu.

Möödunud kevadel sündinud kammerorkestri ja keelpillikvarteti esimesed kontserdid uuel hooajal on juba septembri kesk-kuu lõpus esineb kammerorkester Eri Klasi juhatusel uue kavaga, milles osalevad külastisolistid Tatjana Grindenka ja Gideon Kremer, kes esitavad ka Arvo Pärdi uue teose, topeltkontserdi «Tabula rasa».

saama novembrikuus. Mullusest ekraanimuusikatoöst meenutaksime Tuganovi nukufilmi «Kloun ja Kroops».

● Millises valdkonnas vajaks meie muusika heliloojate töisemat tähelepanu?

Suhteliselt vaeslapse ossa, võrreldes lähimate lõunanaabritega, on jäänud romansilooming. Eriti kui arvestada praegusi tugevaid laulusoliste — endiselt hiilgevormis püüvast Tiit Kuusikust konservatooriumi viimaste lõpetajateni. Üheks põhjuseks paistavad heliloojatel olevat tekstiraskused: ei leita sellist, mis vastaks nii autori loomelaadile kui ka lauljale, kellele ta kirjutab. Et nüüdisaegne luulemaneer on tugevasti muutunud, siis nähtavasti pole meie heliloojad iga kord seda õppinud helidesse valama. Vahet veelgi teravamalt aga annab tunda sümfoniaste vähesus, sest vajadus selliste üldistavate sümfoniiliste suurvormide järele on tungiv. On ju need esileküündivate tippudena mingil määral orientiiriks muusikakultuuris üldse — nii nagu kirjanduses romaanid. Teatud žanri puudujäike tuleb siiski vaadelda pikema aja vältel, sest meie muusikaloojate ring on üsna väike ja võib-olla just praegu on hoovõtuva uute sümfoniiliste loomiseks.

Veebruaril on kavandatud teatri sümfoniiorkestri kontserti Gershwini loomingust, juhatas E. Klas, solist Rein Rannap. Detsembris kantakse Schwerini dirigendi Helmuth Haenscheli juhatusel ette Verdi «Reekviem».

Artur Kapi, Eugen Kapi, Villem Kapi ja Gustav Ernesaksa juubeleid tuleval aastal tähistatakse kontsertidega nende romansiloomingust. Kahe viimase tähtpäeva langevad küll juba järgmise hooaega, aga ettevalmistus algab veel käesoleval.

Seni pole «Estonia» (ainsana meie vabariigi suurematest teatritest) kammerisaali. On aga saadud nõusolek mängida kammerooperid Raekoja saalis. Esimese lavastuse teeb seal Udo Väljaots hooaja teisel poolel.

Jenny Anvelt sõidab Itaaliasse stažeerima. Kevadel Leningradi konservatooriumi lõpetanud noor laulja Enno Mikkelsaar (bariton) alustab tööd «Estonia» solistina. Möödunud hooaja lõpust kuulub solistide koosseisu ka mitmes lavastuses juba kaasa teinud Hans Miihlberg.

Balletitruupi tuli neli Tallinna Koreograafiakooli lõpetanut: Larissa Tolkatšova, Tatjana Voronina, Oleg Baranov ja Juri Mihhilev. Peatselt asub balletisolistina meil tööle Varna rahvusvahelise konkursi laureaat Valeri Miklin, kes seni tantsis Gorki teatris. Balletikontsertmeisteriks tuli TR Konservatooriumi lõpetanu Ellis Lööke.

Täiendust on ka koori ja orkestrisse. Tšellorühma kauaaegne kontsertmeister Peeter Paemurru lõpetas kevadel Moskva konservatooriumi aspirantuuri ja tuli nüüd teatrisse tagasi.

19. ja 20. septembril mängitakse Tartus «Kammerballetti», möödunud hooaja viimast uulavastust. Oktoobris sõidab balletitruup võõrusetendustele Saksa DV-sse, kaasa võetakse viis lühiballetti: Raveli «Daphnis ja Chloë», Tormise «Luiglend», Prokofjevi «Kadunud poeg», Vivaldi «Aastaajad» ja Beethoveni «Prometheus».

Suve hakul ja veel järgmise hooaja algulgi on ratstel aga kogu teater, sest «Estonia» suleb jälle ukseid remondiks, küll mitte nii pikaks ajaks kui eelmisel korral: tookord alustatud rekonstrueerimistööd loodetakse lõpetada umbes poole aastaga, arvates maikuu keskpaigast, mil lõpeb hooaeg stasionaaris.

MERIKE VAITMAA

Organist ROLF UUSVÄLI andis 9. ja 10. juunil kaks kontserti Sverdlovskis. Kavas oli Bach'i, Buxtehude ja Widor'i teoste kõrval ka R. Tobiase Prelüüd ja fugett.

Juulikuu alguses mängis Rolf Uusväli sisse kaks uut heliplaati sarjast «Eesti orelid». Järjekorras kolmeteistkümnendal plaadil on F. X. Brixi, J. P. Kellneri, J. L. Krebsi, R. Schumanni ja F. Mendelssohn-Bartholdi teosed, esitatud Pilstvere orelil. Neljateistkümnendal tutvustab R. Uusväli Võnnu kiriku orelit. Plaadil on J. S. Bach'i, J. G. Waltheri ja Ch. H. Rincki oreliteoseid.

Viuldaja JURI GERRETZI mulluse hooaja viimased soolo esinemised väljaspool meie vabariiki toimusid aprillis Kasahhi NSV-s (Kustanais, Rudnõis, Petropavlovskis, Koktšetavis) ja mais Leedu NSV-s (Vilniuses, Druskininkais). Neil kontsertidel mängis ta ka Elleri, Tubina, Lemba ja Parsadanjani teoseid. Klaveripartiid esitas Riina Gerretz.

MUUSIKAMAAILM IV

— PRIIT KUUSK —

NOORTE RAHVUSVAHELISTE INTERPRETATSIOONIVÕISTLUSTE LAUREAATE 1976

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 34.)

VIULDAJAD:

Kuninganna Elisabethi konkursil Brüsselis olid võidukad Nõukogude viulldajad: I — Mihhail Bezverhnoi, II — Irina Medvedjeva, III — Dong Suk Kang (Lõuna-Korea), IV — Grigori Žislin (NSVL), V — Shizuka Ishikawa (Jaapan), VI — Kaja Danczowska (Poola).

C. Fleschi nim. konkursil Londonis sai I preemia Dora Schwarzberg (Iisrael), II — Andrew Watkinson (Inglismaa), III ja publiku preemia pälvis Magdalena Rezler (Poola).

N. Paganini-nim. konkursil Gennas sai peapreemia Rumeenia viuldaja Lenuta Ciulei. Järgmistele kohtadele tulid Karen Eley (USA), Vladimir Nemteanu (Rumeenia), Fudeko Takahashi (Jaapan) ja Jasia Madrosziewicz (Poola).

Esmakordsel rahvusvahelisel võistlusel Zagrebis (jaanuar 1977) Vaclav Humli auhinna (30 osavõtjat 13 maalt) omandasid I preemia ex aequo Leon Ambartsumjan (NSVL) ja Barbara Gorzyska (Poola), II — Antonin Pergler (TSSV), B. Gorzyska sai ka žürii esimehe H. Szeringy eriauhinna Mehiko helilooja teose parima esitajana.

XIV F. Mendelssohn Bartholdy nim. võistlusel Lääne-Berliinis võitis viulerialal kuldmedali Edward Zbigniew Zienkowski.

«Praha kevade» konkursil võitjad: viulerialal (14 osavõtjat 8 riigist): I — Cenek Pavlik (TSSV), II — Stefan Staňanowski (Poola), III — Jan Pospichal ja Bohumil Kotmel (TSSV); tselloerialal (32 osavõtjat 15 riigist): I — Tatjana Zavaršakaja (NSVL) ja Daniel Veis (TSSV), II — François Guye (Prantsusmaa), III — Sergei Sudzilovski (NSVL).

LAULJAD:

VI noorte ooperilauljate rahvusvahelisel võistlusel Sofias sai veenva võidu Nõukogude laulja, Kiievi Ooperi- ja Balletiteatri solist, 33-aastane Roman Maiboroda. Talle anti konkursi «Grand prix» koos kuldmedali ja kuldsoomusega. I preemia ja kuldmedali sai Rumeenia laulja Emil Gherman. Naistauljatele anti vaid kaks II preemiat, need said Bulgaaria lauljatarid Veneda Janeva ja Stefka Mineva.

IV rahvusvahelisel konkursil Jaapanis Madame Butterfly partii parimale osatäitjale (Puccini ooperis) sai peapreemia Nõukogude lauljatar, Kiievi Ooperi- ja Balletiteatri solist, Gisella Tsõpola. G. Tsõpola pälvis ka Jaapani peaministri karika ning sealse suurima raadio- ja televisioonikompanii NHK preemia.

XXIII lauljate võistlusel Toulouse'is (osavõtjaid 45 mees- ja naislauljat) pälvis naislauljatest I preemia Betty Lane (USA), II — Circa Corina (Rumeenia), III — Sigrid Magnusdottir (Island); meeslauljatest tunnustati parimaks (I ja II preemiata) III preemia saanud Poola bass, konkursi noorim osavõtja Kazimierz Kowalski.

XI lauljate konkurss Karlovy Varys andis järgmisi tulemusi: I Pal Kovacs (Ungari), III — Jerzy Mechliński (Poola).

XXIII Hertogenboschi konkursil anti preemiad järgmiselt: sopranitele — Mitsuko Shirai (Jaapan), II — Dinah Harris (Inglismaa); altidele-metsosopranitele I välja ei antud, II — Mihaela Agachi (Rumeenia); tenorite I jäi samuti välja andmata, II — Frieder Lang (SFV); baritonidest sai vaid II preemia Drew Minter (USA). Mitsuko Shirai võitis mullu kuldmedali H. Wolff nim. konkursil Viinis ja R. Schumanni nim. konkursil Zwicaus.

Konkursil «Verdi hääled» helilooja sünnilinnas Bussetos oli I sopran Kazue Shimada (Jaapan), II bariton Kengi Kojima (Jaapan), III tenor Alberto Cu-

Hertogenboschi lauljate konkursi võitjad: (vasakult) Mihaela Agachi (Rumeenia), Dinah Harris (Inglismaa), Mitsuko Shirai (Jaapan), Frieder Lang (SFV) ja Drew Minter (Ameerika Ühendriigid).

pido (Itaalia). Kazue Shimada tuli laureaadiks ka rahvusvahelisel konkursil Peschieras.

Trevisos Toti dal Monte nimelisel VII konkursil peaosatäitmise eest Verdi «Trubaduuris» sai I preemia Emiko Maruyama (Jaapan).

«Praha kevade» konkursil Kuldne viulil Cenek Pavlik.

Vercelli konkursi laureaat Juri Marussin.

Maceratas, Benjamino Gigli nime kandval lauljate võistlusel oli I Itaalia sopran Renata Bai-

(Järgneb)

«Gaudeamus»-konkursi laureaadiid Rotterdamis. Vasakult G. Errante, A. Weselowska, S. Firlej, M. Lifchitz, D. Bösser, M. Jüllich.

● Millega seletate ulmekirjanduse populaarsust meie ajal?

Ajendite kõrval, mis kirjanikku üldse kirjutama panevad, on minu arvates tegemist asjaoluga, et tavalise realismi vahenditega ei ole enam võimalik kirjeldada protsesse, mis etendavad üha suuremat osa inimkonna arengus, edasi anda nende protsesside globaalselt ulatust. Näiteks hiiglasuured sotsiaalsed nihked, maailmasõjad, osa (ühelt poolt hirmutekitav, teiselt poolt soodne), mida teadus on hakanud etendama meie päevil — kõiges selles tahaks selgusele jõuda. Nagu selleski, kuidas mõjub tehnoloogia ja tarbimise vallas tekkinud pinge inimese individuaalsele olemusele, tervete inimühiskondade ja -kollektiivide sotsiaalsete liikumiste olemusele. Pole näiteks saladus, et sotsiaalsete ja poliitiliste olude stabiliseerudes on teadus suuteline kui mitte paari-kolme, siis paari-kümne aastaga tagama külluse kogu inimkonnale. Kuidas käitub ühiskond külluse olukorras? Kas küllus on hüve või hoopiski oht, mis ähvardab ebasoovitavaid tagajärgi esile kutsuda? Missugusel juhul on tööaja tunduv lühemine hüve, missugusel mitte? Või ökoloogia valdkonnas varitsevad ohud? Kuidas näidata ökoloogias toimuvate muutuste hukatuslikkust või ka ehk mittehukatuslikkust? Meile teadaolevate realistlike vahenditega seda küll teha ei saaks. Seda võib kujutada ainult ekstrapolatsiooni abil, ulme-, fantastikameetodite ja -vahenditega.

● Kuidas määratleksite ulmekirjandust?

Selleks peetakse kirjandust, mille üks olulisi elemente on ebatavalisus. See oleks vaid kõige üldisem määratlus, mis haarab muinasjutu, müüti, seiklusjutu jne., mis kõik mahuvad mõiste «ebatavaline» alla. Meie lähemene ulmekirjandusele sotsiaalsest seisukohast, igal juhul meile näib, et pärast Wellsi tuleb teda nõnda käsitleda. Ulmeteoses leiab aset kokkupõrge eilse psüühikaga inimese (täna inimese psüühika on tegelikult eiline, psüühika muutub teatavasti aeglaselt) ja homse tehnoloogia vahel, sellesama tehnoloogia vahel, mida eilse mõtteloogikaga inimene ise tänas loob. (Tehnoloogia all on mõeldud ökoloogiat, aatomisõdu, küllust, vaba aega jne.) See ongi ulmekirjanduse peateema, millega ükski teine kirjandusžanr toime ei tule.

● Mida siis tõsirealistliku kirjanduse osaks jätate?

Me muidugi ei kavatse realismi kinni panna. Tema teema on ammendamatu. Kirjandusloost tuntud suurkujud nagu Tolstói, Dostojevski, Tšehhov, Hemingway ei ole ammendanud inimpsüühika kogu mitmekesisust, inimpsüühika täit sügavust. Realistide tegevusväli on siin vallas piiritu.

● Kas arvate, et näiteks Dostojevski oleks täna elule, inimesele teistsiti lähenenud?

Ei usu. Sest Dostojevskit, minu jaoks õuduseni sügavat hingeanalüüsijat, ei huvitanud muu kui inimpsüühika kuristikud. Inimpsüühika pole aga pikka aega oluliselt muutunud nagu muide ka moraal, mis on kaks aastatuhat ühesugusena püsinud. Ning on tõenäoline, et tänapäeval elav Dostojevski tunneks näiteks erilist huvi praeguste noorte seas esinevate kuritegude ääretult nõrga motivatsiooni vastu, süveneks tänaste moraalist üleastujate hingeallu.

● Seega peavad ulmekirjanikud vastavalt eeldused ja kaldumused olema?

Küllap nii. Kuigi võib tuua

Vestlusest ulmekirjanik

ARKADI STRUGATSKIGA

Kahasse kirjutavate vendade Arkadi ja Boriss Strugatski nimi on eesti lugejale tuttav mitme tõlke kaudu. Arkadi Strugatski viib praegu Tallinnas seoses stsenaariumi «Stalker» filmimisega, mis valmib jutustuse «Eine teeservale» motiividel «Mosfilmis» Andrei Tarkovski reži all. Mõne aja pärast algab «Tallinnfilmis» töö jutustuse «Hukkunud alpinisti» hoteli põhjal loodud filmiga, mille režissööriks on Grigori Kromanov ja toimetajaks Enn Rekkor.

sootuks teisi näiteid. Suurepärane nõukogude poeet-realist, kui luuletaja kohta võib nii öelda, Vadim Šefner on kirjutanud silmapaistvaid ulmetoeseid. Gennadi Gor, meie põhjakandi laulik, üdini realist, võtab järsku proosas käsile filosoofiaprobleemistiku. Viimane seostub aga ilmingimata ulmega, sellest lihtsalt ei pääse mööda. Juhul aga, kui suur kirjanik-realist hakkab oma teostes globaalset filosoofilist probleemistiku käsitlema, kaldub ta paratamatult publitsistikasse. Toogem näiteks maailmakirjanduse gigant Lev Tolstói ja tema suurteose «Sõda ja rahu», vist kõige monumentaalsema inimese kirjanduse näidis. Pange tähele: seal, kus Tolstói oli vaja rääkida ajaloo loogikast (teose neljandas köites), hakkas ta publitsistikaks. Ta ei saanud oma arutlusi puhtikirjanduslike kujundite kaudu edasi anda.

● Missugused omadused peavad teie arvates ideaalulmekirjanikul olema?

Ta peab kõigepealt olema hea kirjanik. Teda peab kindlasti eristama eruditsioon. Sest hall ulmekirjanik on grafoomaani järel kõige kurvem nähtus kirjanduses. Tõelise fantasti põhiomaduste hulka kuulub oskus luua tavalistest, kõigile tuttavatest olukordadest kõige ebatavalisemaid seoseid. Selles mõttes võivad ulmeraamatute autorid sarnaneda sürrealistidega, kuid ainult tinglikult, formaalselt võttes, sest eesmärgid on meil erinevad. Muidugi on vaja piiritud kujutusvõimet ja veel kord kujutusvõimet.

● Seega siis võib iga hea kirjanik ulmeteoset autoriks saada?

Muidugi võib, kui teda vaid teatud teemad huvitavad. Mõnele kirjanikule, ütleme Fjodor Abramovile, kellest ma väga lugu pean, pakub huvi üksnes külaainestik, ta jälgib muudatusi, mida aeg on maaille ja inimestesse toonud. Ökoloogia saatus tema kirjanikukujutlust ei paelu. Polegi vaja.

● Missuguse probleemistiku vastu tunnete teie praegu huvi?

Meid on alati huvitanud ainult üks — valiku probleem. Oma lemmikvõttega paneme inimese situatsiooni, kus ta peab valima kahe tee vahel: ühel teel rikub ta üht moraalselt kohust, teisel teel teist. Meid huvitab moraal antinoomia küsimus, kahe võrdväärse moraali probleemid kokkupõrge.

● Seda saab ju ka realistliku laadiga kirjanduses käsitleda?

Saab, kuid ulmekirjandus pakub selleks palju rohkem võimalusi, võimalusi asetada inimesi äärmuslikesse olukordadesse. Meid ei huvita inimese isiklik seisund konkreetsetes tingimustes, vaid *socium*, sotsiaalne olukord, milles need tingimused tekivad. Meenutagem, et Wells tegeles palju inglise ühiskonna kriitikaga, ja ma olen veendunud, et

«Nähtamatus» toodud kangela-se hukkumise kirjeldus ja põhjused annavad oma kujutuses ja teravuses kvalifitseeritud lugejale palju parema pildi inglise ühiskonnast kui sama kirjaniku mõni hoopis mahukam romaan.

● Kas kavatsete vallitud teemaikatle truuks jääda?

Ma ei ole selles kindel.

● Mida näete nõukogude ja lääne ulmekirjanduses ühist, mida erinevat?

Ühist niipalju, et meie ja muu ulmekirjandus püüdnud mõlemad sotsioloogia poole. Lääne ulmekirjandus kasutab enamasti tulevikudekoratsiooni, tuleviku tehnoloogiat, jättes puutumata praegusaegse kapitalistliku korra jooned ja tendentsid. Nõukogude ulmekirjandus areneb kahes liinis. Eksisteerib puhtutopiline fantastika, kirjandus, mis vahel püüab, ja üsnagi edukalt, n-ö. prognoosida homset. Teise liini kirjanikud käsitlevad tuleviku tehnoloogiat, kusjuures nad kannavad tuleviku piltidesse üle praegusaia äärmuslikke tendentsid. Näeme ka siin omamoodi dekoratsiooni, kuigi eelmärgitud vähem dekoratiivseid, läbipaistvamaid. Meie hulgas kahjuks juba lahkunud Ilja Varšavski, lühikesel ulmepamfletil meister, võtab näiteks ajainstituudi ja asetab selle tänasesse Moskvasse või Leningradi. Ajamasin võib instituudi teadustöötaja lennutada kusagile tuleviku või minevikku. Instituudi teadlased seisavad igaüks oma teemaga ajamasina taga järjekorras. Kõik toimub trammi- ja trollibussiliikluse taustal. Seesugune situatsioonide kokkupõrge kujuneb iseenesest väga naljakaks, veideraks. Kuid kõige tähtsam on, et autor täidab ulmekirjanduse peatüesande: nüüdisteaduse ja -moraali inimese satub kas kaugemasse tulevikku või minevikku, kus pörkab kokku täiesti erineva moraali ja psüühikaga. Varšavski puhul pean väga huvitavaks, et tema ei vii kokku eilse ja homse tehnoloogiat, vaid eri ajastute psüüholoogia ja moraali. Nõukogude ulmekirjanikud kasutavad sagedasti fantastilist alget poeetilise elemendita, nagu Vadim Šefner. Sügavtõsisest moraalselt ja filosoofiliselt käsitus- tega tegeleb Gennadi Gor.

Täiesti uue tendentsi tõi ulmežanri meie suurepärane kirjanik Genrihh Altov, minu teada ainuke belletrist maailmas, kes kirjutab teaduslik-filosoofilise sisuga raamatuid ja kajastab teaduse kõige üldisemaid arengutendentsid nüüdisaja kunstilistes kujundites. Altov ei kirjuta palju, teeb seda ettevaatlikult, kuid iga tema kirjatöö on pärl. Nõukogude ulmekirjanduse eriomase tunnuseks on paistab silma erakordne mitmekesisus. Ilmne paradoksaalne nähtus: ulmekirjanikke on meil umbes sada korda vähem kui Ühendriikides, ent samal ajal on nad kümne korda mitmekesisemad. Meie umbes kahekümne juhtiva ulmekirjaniku hulgas ei

leidu ühtegi, kes teisega sarnaneks. Võib-olla on see tingitud lihtsalt sellest, et meil on üksainus keskne toimetuse ühesainsas kirjastuses («Molodaja Gvardija»), kes tegeleb ulmekirjandusega, ning sõelale jäävad vaid parimad ja omanäolisemad autorid.

Lääne ulmeteoses, mis kujutavad sotsiaalselt erineva indiviidi kokkupõrget teatud *socium*'iga, mille suhtes ta on väljastpoolt tulnud jõud, on kanglane reeglipäraselt üksikvõitleja, romantiline kuju. Isaac Asimovi raamatus «Iga-viku lõpp» viib inimkonna saatust juhtiva hiiglaorganisatsiooni rivist välja üks inimene. Üksikuna tegutseb ajalooliselt seiskunud planeedil kommunistlikku tüüpi galaktikaorganisatsiooni agent noore, kuid juba laialdase tunnustuse pälvinud ameeriklanna Ursula LeGuini teoses «Pimeduse kaks pihku». Agendi üksildus on isegi ideeliselt determineeritud: föderatsioon leiab, et rohkem kui ühe esindaja lähetamine tähendaks sissetungi. Kanglane töötab, lootmata kodumaailmalt abi saada, ja on valmis iga hetk hukkuma. Ainsaks lohutuseks võib talle olla teadmine, et tema asemele saadetakse uus agent. Kui nõukogude ulmekirjanduse kanglane, enesestmõistetavalt kommunistliku maailmavaatega inimene, satub talle võõrasse *socium*'i, hakkab ta otsekohe enda ümber rahulolematuid koondama. Ta on mäsaja, mitte üksik mäsaja nagu kapten Nemo, vaid niisugune, kes loob armee. Ta on revolutsionäär, parteilist tüüpi organisator uues, võõras ühiskonnas ja ta püüab selgusele jõuda selle kõigi sotsiaalsete seoste peensustes, tabada olulisemaid, ja siis sõõsta mõttekaaslastest ümbritsetuna võitlusse.

● Kuidas suhtute futuroloogiasse, kas kasutate selle andmeid?

Kirjanikuna pole ma futuroloogiaga praktiliselt seotud, kuid suhtun sellesse suure lugupidamisega. See teadusharu on alles väga noor, tema meetodid pole veel kaugeltki täiuslikud, kuid tal on kahtlemata tulevik. Suhtlen küll isiklikult futuroloogidega, kuid ammutan neilt vaid faktilist materjali.

● Kas usaldate oma teadmisi, intuitsiooni?

Asi pole selles. Kirjanik, kes kasutab futuroloogia andmeid ja meetodeid, muutub tahes-tahtmata teaduse andmete illustreerijaks. See pole iseenesest halb ja ka kõnesolevale ulmekirjanduse voolule kuulub eluõigus, nagu Jules Verne'i omalegi, see tähendab ulmekirjandusele, mis ei põhine sotsioloogial ja massipsüüholoogial, vaid ulmeliste teaduslike ja tehnoloogiliste ideede käsitlemisel, nagu näiteks antigravitatsioon jms. Meie, Strugatskide otsingud kulgevad aga teist teed.

Vestelnud RESSI KAERA

«VANEMUINE»

TAMPERE

TEATRISUVEL

(Algus 9. lk.)

ajapildist — ja lõpuks marssis lavale veel Othello ise, täies neegrigrimmis ja kõver mõõk käes...

Nüüd ei oska soovida muud kui üht: kui «Vanemuine» veel Soome esinema tuleb, peaks ta kaasa tooma näidendi, mis vääraks tema suurepäraseid ja meisterlikke näitlejaid. Neid suveid on üheskoos juba liiga palju veedetud.

Teatril on hiilgavad laulujõud ja väike ansambel mängis suurepäraselt, aga sedapuhku valgus kõik mõttetusse.

● Keskuomalainen. 23. 08. 77. Anja Penttinen. «Mis lind ma olen?»

Tapvalt ilutsev, aga jumalale tänu, siiski mitte magus oli «Vanemuise» muusikal «Suveöö ilmsi»...

Arvatavasti pole Tampere ega muugi Soome teatripublik kunagi midagi taolist näinud. Näidendi valmistamisretsept võiks olla järgmine: võetakse veidi kurba ja veidi lustakat rahvale meeltmööda muusikat, sujuvalt liikuvaid näitlejaid, veidi akrobaatikat, hästi palju romantikat, näpuotsatilis pipardatud teksti ja tõstetakse siis segu vaataja nina alla. Ennää, ta aevastab ja — naerab!

...Eriti just Kirilinnu luuletus pani inimesed naerma... Teine silmapaistev sooritus oli Jaan Toominga uskumatu sõnavaling, mida võiks võtta kui ühe mehe sõnaakrobaatikat. Kui miski silma riivas, siis lavakujunduse üleüldiselt...

● Aamulehti. 22. 08. 77. Harry Sundquist. «Romantika lustlik pidu»

Valter Ojakäärü loodud muusikas on meenutusid tuttavalt oopereist ja operetidest, Laureli ja Hardy filmide juhtmotiividest, rahvamuusikast, aga on ka päris uusi, kauneid laule, igatsevad ja kirkaid melodiasid. Esialgu näidendi jälgides ootad imetusega, mis edasi tuleb, aga pikkamööda märkad, et siin puutakse värvikalt lillepärja, mis oma hiilguses ületab isegi Meeri Säre lavakujunduse ohtrad sirelikimbud.

Luuletuse «Mis lind ma olen» ajal on publik naeru kätte lämbumas. Raivo Adlase naerutav karikatuur luuletaja Kirilinnust on võrratu töö. Kõige krooniks esitab ta veel selle puhtas soome keeles...

Ja siis tuleb tagasi meie kaasaeg, kus teatri grimeerijat mängiv Jaan Tooming esitab peadpööritava soolo näitleja elukustest istuva mehikeseena... Tampere teatri väike lava jääb tihthele selle meistri suure ande väljatoomisel kitsaks...

«Vanemuise» teatri südamest lustlik etendus on teadlikult lavastatud rahva- ja lapsemeelset liini järgides, nli et sellest kaugemale poleks iligsesse ilutsemisse laskumata enam võimalik minna... Lopsakusest ja ülevoolavusest hoolimata püsib etendus üllatavalt hästi oma raamides. Magususe vastukaaluks on tükis tubli annus tõsi-meelsust ja kriitikasoola...

«Vanemuise» teatrit vaatav Soomes J. ALLIK Retensioone luues ja tõlkis U. AALOE

ESTICA

■ Ajakirja «Teatr» juulinumber on pühendatud laste- ja noorsooteatrite probleemidele. Paljud artiklid on seotud veebruaris toimunud noorsooteatrite festivaliga «Tallinn 77». Ajakirja avaldab Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri peanäitejuhi Kalju Komissarovi teatri ideelisi ja kunstilisi taotlusi selgitava artikli ning teatriloolik Jaak Alliku sõnavõttu festivali järgnenud teoreetilisel konverentsil. Meie Noorsooteatri lavastustest «Protseess» ning «Tinasõdur, balerin ja siga» on muu hulgas juttu ka A. Zaslavskaja festivalietendus analüüsivast artiklis «Kõigepealt — Teater!»

■ Ajakirja «Sovetskaja Muzõka» k.a. juulinumbris sarjas «Autorid jutustavad» tutvustab Raimo Kangro oma uusi teoseid, II viiulikontserti, 10-osalist oratooriumi «Credo» ja «Koolimuu-sika» sarja (selle kallal töötavad mitmed meie heliloojad), avaldatud on ka R. Kangro foto.

■ Üleilidulise ajalehe «Sovetskaja Kultura» k.a. 16. augusti numbrist rubriigist «Kunstiloomes» leiame V. Kubi kirjutise RAT «Estonia» ooperisolistist Margarita Voiteest pealkirja all «Õnne siinlind».

■ Ajakirja «Novõi Mir» (1977, nr-d 7, 8) avaldas valgalase Gennadi Gerodniku sõjamuaraad «Ida ülikoolid», milles on juttu autori tööst tõlgina Valgas saksa sõjavangide laagris aastatel 1944—1946.

len oma tavalisel fotojahil mööda muuseumi, sedapuhku Paides. Sajad fotod, sajad näod ja sündmused, sajad saatused mööduvad sellisel forsee-ritud otsingul. Vastutulelikud muuseumitöötajad toovad üha uusi ja uusi pilte ilmse sooviga mulle kas või väheke-negi abiks olla ja mina lasen neil silme eest läbi käia üha väiksemas lootuses midagi leida. Olen fotosisid vaadanud Etnograafiamuuseumis ja Kir-jandusmuuseumis Tartus, Ajaloomuuseumis ja Linna-muuseumis Tallinnas, Rakve-res, Narvas, Võrus. Kas suu-dab üllatust pakkuda Paide? Muidugi, lootus jääb inime-sele alati ja küllap on selleks Paides alustki: oma eluteega jõudis siin lõpule üks esimesi eesti soost päevapiltnikke, Ja-kob Jobso-Livenström, 1870. aastail Valmieras (end. Vol-maris), siis Eestis rändpiltni-kuna, hiljem Viljandis ja Pai-des ateljeefotograafina tööta-nud meister. Tema tehtud pilte leidub peaaegu kõikjal üle Eesti ning meie foto aja-lugu tänab kord inimest, kes taastab Livenströmi elukäiku, selgitab tema osa meie foto-graafide kujunemisel. Kahjuks teame möödunud sajandi keskpaiga piltnikest ikkagi enamasti vaid nimesid, vahel harva ka mõnerealist ajalehe-kuulutust järjekordse ameti-venna tööle hakkamisest. Kes aga olid need mehed? Millega olid tegelnud varem? Kuidas õppisid pildistama? Kas on veel kusagil säilinud nende tehtud fotosid? Olgu siinkohal vaid üksainus näide, mida võib anda fotograafide jälge-des käimine.

Ajalehes «Sakala» nr. 40, 1. okt. 1892 ilmus kuulutus: «Tartumaa Kodavere kihel-konna koolmeister Ludvik Schulbach sai loa päevapildi-koja asutamiseks.» Kas võis mees, kes ametliku foto-ateljee loa sai 1892. a., tegel-da amatöörfotograafina juba 1883. a.? Muidugi võis, sest kõigepealt vajab amet õppi-mist ja praktiseerimist, veel enne seda aga võis Schulbach pildistada niisama, enda lõ-buks. Kui aga nii, siis on ju loogiline, et ta tegi oma koo-lile ka klassipilte ja et teiste õpilaste seas võis ta jäädvus-tada ka Juhan Liivi, kes aastail 1879–1881 ja 1883 õppis Kodavere kihelkonnakoolis. Fr. Tuglase raamatus «Juhan Liiv» on juttu, et 1883. a. koo-lis viibides «Liiv tõlkis talve jooksul kõik Jakobsoni luge-misraamatu esimese jao proo-sapalad saksa keelde, kuna kooliõpetaja Ludvig Schul-bach keelevead parandas.» Niisiis oli Schulbach Liivi kooliaastail juba Kodaveres ja on täiesti võimalik, et ta Liivi ka pildistas. Kui aga nii, siis kus on need fotod praegu?

Niisama lihtsalt kui oma ju-tuga Paides Peipsini jõudsin, võime kultuuri- ja ajalooli-sest seisukohast huvitavaile, lausa hindamatuile fotodele sattuda kõikjal üle Eesti.

Tol korral Paides aga tund-sin end juba lüüasaamise äärel: ma polnud leidnud ain-satki oma teemaga naakuvat tõeliselt huvitavat pilti, foto-kogu aga oli juba lõpuni vaa-datud. Aga siis toodi mu ette mapitais midagi rasket. Ava-sin kaaned ning... raamitud ja klaasitud metallpindadelt vaatasid mulle vastu portreed: mees, naine ja mees, naine üksinda... Ootamatusest ra-batuna ei julgenud ma esial-gu sõnagi lausuda ning kum-mardusin piltide kohale. Kas tõesti...? Kujutis polnud vaadeldav iga nurga alt, ko-hati sulas see poleeritud ning helklevasse pinda, siis muutus hoopis negatiiviks, ainult so-biva valguse ning vaatenurga juures oli selgelt näha laia-äärilises tanusarnases peakat-tes naine ühel, soliidne mees-terahvas teisel pildil. Kergi-tanud kujutist katva klaasi serva ning veendunud, et pil-di pind on tõepoolest metal-list, tõusin püsti ning pidasin

oma elu kõige ilusama kõne: «Kallid inimesed! Kas te ka teate, mida hoiate? Need on kaks dagerrotüüpi!» Niiviisi, niisama lihtsalt sai meie foto ajalugu juurde kaks kõige vanemat fotograafiliselt jäädvustatud kujutist (luba-tagu mul edaspidi lühiduse mõttes dagerrotüübi asemel kasutada omaalgatuslikku sõna «dager»). Dagerrotüüp sai nimetuse oma looja,

suuremate säilimisvõimega ambro- või ferrotüüpe (neist räägime veidi hiljem). Aga ikkagi, kui põhjanaabrid soomlased loetlevad oma ko-gudes umbes 100 dagerit, lät-lased 5–6, leedulased 30 üm-ber, siis Eestis oli neid seni vaid 9: 2 Ajaloomuuseumis ja 1 Linnamuuseumis Tallinnas, 1 TRÜ raamatukogus ja 4 Kirjandusmuuseumis Tartus, 1 K. Tederi kogus (saadud

sugulane). Just 1850. a. kuulut-as ta esmakordselt, et teeb dagereid varjus ning ainult mõnerekundilise säritusajaga. Foto järgi otsustades ongi kõ-nealune dager tehtud varjus ning väga lühikese säritus-ajaga, sest detailid pildil on maksimaalselt teravad. Kõike eelnevat kokku võttes tahaks vägisi öelda, et KÕNEALUNE DAGER ON EESTI ESIMENE TEADAOLEVA PÄEVAPILT-NIKU CARL BORCHARDTI TÖÖ, ÜHTLASI VANIM TEADAOLEV EESTIS TEHTUD FOTO. Jäagu järgmistele uurijatele tõestada, kas see on tõepoolest nii.

Paide dageritega kokku on siis tänaseks Eestis teada 11 fotograafiaharuldust. Kas ja kus aga võib neid veelgi olla? Muidugi võib oletada, et pal-ju, arvatavasti enamikugi vii-sid omal ajal ära sakslased, kes jõukuse tõttu olid moodustanud dagerrotüüpide põ-hiklientuuri (dagerite valmis-tamine kestis 1860. aastateni), kuid küllap lasid end pildis-tada eestlastestki haritlased, kaupmehed, raeärrad, ent miks pole muuseumidesse jõudnud nende dagereid? Kal-dun arvama, et peamine põh-jus on tegelikult see, et dage-ri tänane omanik ei teagi, mida ta hoiab. Tolmunud ja sageli liimist lahti raamiga, ähmase kujutisega pilt ei ära-ta tavaliselt mingit tähelepa-nu, meelitades pigem minema viskama kui temaga mõnda muuseumi kõndima.

Samal põhjusel on tekkinud veelgi suurem lünk hilisema-te, järelikult rohkemate säili-missanssidega fotograafia eri-liikide puhul. Asendas ju õige pea kalli hõbeplaadile valmis-tatud dagerrotüübi tema oda-vam variant klaasil — amb-ro-tüüp. Kui dager on oma ole-muselt kerge alavalgustusega negatiivne kujutis, mis teatud nurga alt vaadelduna näib positiivina, siis ambrotüübi puhul asetati klaasile saadud negatiivne kujutis mustale alusele ning tulemuseks oli samuti näiline positiiv. Veidi hiljem tehti veelgi samm eda-si ja fotosid hakati valmistama eelnevalt mustaks värvit-ud ning siis valgustundlikuks muudetud plekkalusele — nõnda sündis nn. ferrotüüp, mis võeti esmakordselt kasu-tusele juba 1853. a. Kõik need tehnikad olid sisuliselt mani-pulatsioonid negatiiviga, kuid ometi saadi kõigi kolme-ga täiesti vaadeldavaid, sageli isegi nauditavaid kujutisi, ferrotüübi valmistamine aga lihviti niivõrd lihtsaks ja kii-reks, et seda kasutasid kiir-piltnikud laadal ja tänava-nurgal veel käesoleva sajandi algulgi. 1911. a. Peterburis il-munud ajakiri «Fotografitsjes-kije Novosti» kirjutas oma viiendas numbris ferrotüüpi-de tarvis tehtud «imekahu-rist», aparaadist, millega laa-tadel valmistati kiirmeetodil fotomedaljone. Aparaat kuju-tas endast suurt toru, mis kirbu ja sälgu abil sihtiti 4–5 jala kaugusel seisvale model-lile ja millesse oli laetud 100 valgustundlikku miniplaati. Pärast võtet langes eksponee-ritud plaat 1–2 minutiks il-mutisse, edasi kinnitisse ning pesuvanni. 8 minuti pärast sai tellija kätte raamikesse

asetatud 1½ cm diameetriga medaljoni.

Kas valmistati sääraseid fo-tosid Eestiski? Kindlasti, kuid paradoksaalselt on ferrotüü-pide leidmine veelgi raskem kui dagerro- või ambrotüü-pide avastamine. Ilmselt on põhjus selles, et kuna pleki-tükile tehtud fotot enamasti ei klaasitud ega raamitud (pind ei kartnud mehaanilisi puudutusi, seda võis puht-inimlikult huvist näpuga kat-suda), aga et ta ajapikku ik-kagi kippus tuhmuma ning juhusliku veelilga mõjul ta-gaküljelt ka roostetama, et ta võis kogemata saada mõne murdekohagi, siis säärase plekitükk visati lõpuks lihtsalt minema. Eriti siis, kui lapse-lapsed enam ei tundnud, kes pildil on, ning veelgi vähem mõistsid fotot koguni harul-duseks pidada.

Niiviisi loemegi Eestis prae-gu kokku vaid 3 (!) ferrotüü-pi, millest kaks on leitud 1976. a., üks saadud kingitu-sena USA-st veidi varem. Kurioosne, kuid fakt.*

Antagu muile andeks, et ma siinkohal taas räägin foto-muuseumi vajadusest. Olen veendunud, et ilma spetsiaalse muuseumita, foto ajaloo osa-konnata mõnes muuseumis (mitte segi ajada igas muu-seumis oleva tavalise fotofon-diga, mil omad ülesanded), ilma inimesteta, kes oleksid seatud tegelema eesti foto ajalugu käsitlevate mater-jalide kogumise ja säilitami-sega (mitte lihtsalt temaatil-iste kogude täiendamisega, mida tehakse igas muuseu-mis), kaotame iga aasta, kuu ja päevagagi midagi hindama-tut. Ometi peab terve inim-kond olema tänulik just foto-le, et tal on praegu tänased teadmised maailmast, teistest planeetidest, et eksisteerivad kino ja televisioon, suur massikommunikatsiooni vi-suaalne süsteem, et me oleme just niisugused, nagu oleme. Foto on kujundanud tänase inimese maailmapildi, ühtlasi on just foto see hobi, millele terves maailmas on andunud kõige enam inimesi. Kuidas tohime siis mitte hinnata neid, kes seisid fotograafia hälli juures, kes on meieni toonud foto sellisena, nagu teda tun-neme?! Kuidas saame lubada, et fotograafia ajaloo suhtes unikaalsed materjalid hävi-vad? Ja on pagana kurb, kui järjekordsel otsingureisil jälle mõni pereema lausub:

«Oh pojake, küll on kahju, et sa möödunud aastal ei tul-nud! Põletasime ära terve hunniku albumeid mingite sajandivahetuse piltidega. Ei me tundnud sealt enam keda-gi — ja vedelesid pealegi ja-lus. Oleks ma teadnud, et keegi nende vastu huvi tun-neb...»

Kallid inimesed! Ärge ruta-ke mittevajalike piltide mine-maviskamisega! Palun oodake, kuni teieni jõuab keegi, kes oskab öelda, millega tegu! Fo-tograafia ajalugu on väärt, et teda austada ja tema vastu huvi tunda isegi enne vastava muuseumi loomist.

* Käesoleval hetkel on Ees-tis teada juba 4 ferrotüüpi — viimase leidsin 13. augustil Mu-humaalt. (Autori märkus.)

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST I

FOTOHARULDUSED

PEETER TOOMING

Dagerrotüüp Paide muuseumist, tõenäoliselt C. Borchardti töö 1850. a.

prantslase Daguerre'i järgi ning esmakordselt kuulis maa-ilm temast 1839. a. Dager on poleeritud hõbeplaat (hiise-mail aastail ka vaskplaat, mil-le pind muudeti valgustundli-kuks joodiaurude hoidmisega ning mida pärast pikaajalist eksponeerimist (algaastail mi-tukümmend minutit) «ilmuta-ti» elavhõbedaurudes ja kinnitati keedusoolalahuses. Saadud kujutis oli üliõrn, teda ei tohtinud käega puudu-tada, teda polnud võimalik paljundada, ta oli unikaalne oma kordumatusest. Ja uuni-kumina oli ta kallis, pildista-mislukust võisid endale lu-bada vaid vähesed. Pildista-mine ise oli terve ettevõtmine, sest fotograaf pidi üheaeg-selt lahendama vähemalt kaks probleemi: leidma rakursi ja poosi, mis klienti täielikult rahuldaks, samas aga võimal-daks modelil liikumatult istu-tuda vähemalt 5–10 sekundit (nii palju oli tarvis eks-poneerida 1850. aastail). Siit ka põhjus, miks kõigil va-nadel fotodel inimesed istu-vad, käed kindlalt toetumas lauale, postamendile või mu-ile alusele, pea sirgelt püsti (kukla tagant toetas spetsiaal-ne peatugi). Ainult silmi ei suutnud fotograaf päriselt paigale naelutada ning seepä-rast on need paljudel vane-mail võtteil ebateravad. 1850. aastate dageritel aga oli ime-ilusaid valguse-varju nüans-se, tihti peale olid need tonee-ritud kullaga või koguni ko-loreeritud. Ja tõenäoliselt see, et kõik nad peideti toredates raamidest ja klaasi alla, ongi põhjus, miks dagereid on Eestis säilinud rohkem kui hilisemaid, seega teoreetiliselt

kingitusena USA-st ja seega kindlasti mitte Eestis valmis-tatud). Kahjuks pole enamikul juhtudel teada dagerite auto-reid (tol ajal piltnik oma ni-me ei fikseerinud), sageli ei tea sedagi, kes dageril jääd-vustatud. Tartu Kirjandus-muuseumis aga on teiste pil-tide kõrval eriti huvitav Fr. R. Kreutzwaldi peret jäädvustav dager; abikaasa Marie, tütar Adelheide ja poeg Alexis (J. Linnus, «Kodumaa» nr. 15, 13. apr. 1966).

Milline aga on Paide dage-rite päritolu, kes neil on jääd-vustatud ja kes on autor? Koos dageritega tuli lagedale möödunud sajandi ühe tun-tuima Eestis tegutsenud foto-graafi Charles Borchardti tehtud ambrotüüp, mil jääd-vustatud ilmselt lähedastes suhetes olevad meesterahvas ja naine. Kiri pildi tagaküljel ütleb omaniku: Louise Hoep-pner, geb. Prinz. Tartu Ajaloo Keskarihiivi andmeil abiellus 1831. a. sündinud Louise Catherine Prinz 1854. a. Pai-de kaupmehes Johann Andreas Hoeppleri sugupuust päri-neva Alexander Hoeppleri-ga (sünd. 1801. a.), kes 1856. a. sai Tallinna raehärraks. Et pildil oleva Louise vanuseks võiks olla 23–25 aastat, siis on mainitud ambrotüüp teh-tud aastail 1854–1856; et aga dageril jäädvustatud Alexan-der (otsustades näo järgi, on see tema) paistab umbes 4–5 aastat noorem, siis võiks dageri valmimisajaks luge-da 1850. a. Tol ajal oli Tallin-na tuntuim päevapiltnik Pai-des sündinud ning Viinis ja Peterburis fotohariduse saa-nud Carl Borchardt (pole eel-mainitud Charles Borchardti

■ Tänavu juulis ilmus Tartu ülikooli esimese rektori G. F. Parrot' sünnilinnas Montbéliard'is kohaliku kodu-uurija F. Mül-henheimi sulest rotaprintil pal-jundatud raamatuke «Georges-Frédéric Parrot. 1767–1852». 81 lk., ill. Peale G. F. Parrot bio-graafia iseloomustatakse Mont-béliard'is kääbusriigikest (G. F. P. sünniaastal oli selles umb. 3500 elanikku, veidi rohkem kui 1802. a. Tartus!), selle omapäras-t seisundit teiste omataoliste hul-qas — luterlik saareke kesk ka-toliiklikku Prantsusmaad, Würt-tembergi hertsogi eraomand, millel oli siiski tugev omavalit-sus, kus pärisorjus oli kaotatud juba XV sajandil ja kus kirja-oskus oli kohustuslik mõlema soo esindajale alates 1559. aast-st. Antakse ühisiisloomustust Stuttgardi Academia Carolinale, kus G. F. Parrot sai oma kõrg-hariduse. Meie lugejale paku-

vad huvi hinnangud G. F. Par-rot'le Prantsuse ajakirjanduses tema elu ajal ja Parrot' pere-konna suupuu alates 1391. aast-tast, kus ilmneb meie ülikooli-rektori puht prantsuse pärit-olu. Vaatamata üksikutele eba-täpsustele ja segiajamistele pii-diallkirjades ja mõningaselt kõr-gelennulisusele G. F. Parrot' iseloomustamises, annab raama-tuke prantsuse lugejale siiski huvipakkuvat informatsiooni kõrghariduse ajaloo ja ülikooli-teesavamisest 1802. a. Tartus.

■ Poola ajaleht «Kurier Pol-ski» avaldas oma 1. augusti numbris artikli «Rohelises Ees-tis». Kirjutis, mis alqab Tam-m-saare tsitaadiga, on põhiliselt põhendatud arhitekt Valve Por-meistri loomingule. Antakse ka ülevaade kolhoosi- ja sovhoosi-agulate ümberkujundamisest Eestis.

ESTICA

NSV LIIDU RIIGIHÜMNIST

31. augustil kõlas üleliidulises raadios ja kesktelevisioonis esmakordselt Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu riigihümn, mille teksti ja muusika kinnitas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium 27. mail 1977.

NSV Liidu riigihümni esitamine kõikjal meie maal algas 1. septembrist. Seda antakse edasi üleliidulise raadio esimeses programmis koori ja orkestri esituses kell 6 hommikul. Kell 24 kõlab Nõukogude Liidu hümn raadios orkestri esituses.

Üleliiduline firma «Melodija» laskis välja heliplaadi, millel on salvestatud NSV Liidu riigihümn.

AUTASUSTAMISI

● Teenete eest eesti nõukogude muusikakultuuri ja rahvatantsu edendamisel ning õppurite esteetiliselt kasvatamisel anti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega Tallinna 46. keskkooli õpetajale, Eesti NSV teenelisele kultuuritegelasele Alfred Raadikule Eesti NSV rahvakunstniku aunimetus. Eesti NSV teenelise kultuuritegelase aunimetuse pälvisid Kehra keskkooli tantsukollektiivi juht Helmi Hindrikus ja Eesti NSV Rahvaloomingu Maja vanemmetoodik Juhan Raude ning Eesti NSV teenelise kunstitegelase aunimetuse Tallinna Riikliku Konservatooriumi dotsendi kt. Venno Laul ja vanemõpetaja Vello Loogna.

● Kauaaegse viljaka pedagoogilise ja loominguilise töö ning aktiivse ühiskondliku tegevuse eest ja seoses viiekümenda sünnipäevaga anti Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi rektorile, Eesti NSV teenelisele kunstnikule, kunstiteaduse kandidaadile Jaan Varesele Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri.

● Edu eest Eesti NSV koolinoorte IV laulu- ja tantsupeo läbiviimisel ning õppurite esteetiliselt kasvatamisel väärtsid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja Eesti NSV Sideministeeriumi Tallinna Raadiotranslatsioonioskonna vaneminsener Hans Brummel-Primmel, Eesti NSV haridusminister Ferdinand Eisen, Balti Raudtee Eesti Raudteekonkonna reisirajate osakonna ülem Ilja Epstein, Tallinna Linna TSN Täitevkomitee haridusosakonna juhataja Egon Hurt ja täitevkomitee Kaubastute Valitsuse osakonnajuhataja Anne Laving, Tallinna Riikliku Konservatooriumi professor Heino Kaljuste ja vanemõpetaja John Tungal, EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja asetäitja Elmar Kesküla, Eesti NSV Haridusministeeriumi kooliinspektor Virve Korneel ja Koolivalitsuse juhataja Harald Roosvee, ELKNO Keskkomitee sekretär Maia Leosk, Eesti NSV Rahvaloomingu Maja direktori kt. Aksel Pajupuu ja vanemmetoodik Heldur Saade, Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi dotsent Mari-Liis Panso ja Tallinna Lastemuusikakooli õppejõud Els Roode.

Plakativõistlus

1978. aastal korraldatakse töökaitseteemaliste plakatite ja teiste kunstitrukiiste (bukletid, meelepead, juhendid, kalendrid) üleliiduline võistlus. Sellest võivad osa võtta niihasti kirjatustega ja trükikaitsete töötajad kui ka vabakutselised kunstnikud. Tööd tuleb esitada aadressil: Moskva D-316, Bolšev nep. d. 7/9 1. juulist kuni 31. augustini 1978 kolmes eksemplaris. Välja on pandud üks (750.—), kaks II (500.—) ja kolm III preemiat (250.—).

Võistluse tingimustega saab tutvuda Eesti NSV Kirjastuskomitee peatoimetuses, kirjastuses «Eesti Raamat» ja Kunstnike Liidus.

Setu suurlaulikut Anne Vabarnat, kelle suust on üles kirjutatud viis korda rohkem vürse, kui sisaldavad «Kalevala» või «Kalevipoeg», meenutavad Värskaleelotajad. Eest ütleb Anne Mäeste Verhuulitsa külast:

Lauluime kui ära kooli,
maama lätsi äri manalahe —
ega ta laulu üteh võta-as,
kanna-as leelot ta kalmistuhe.

Nakas' ilo siis ikkemahe,
leelo jäi perrä leinama.
Haari-ks iloga kõnõida:
«Tulõ-ks sa, ilo, naiste hulka,
keerä sa naiste äri keskeelle!»
Aja-ks mi illo edesi,
laula mi viil ladusahe.

Värskaleelopäeval kõlanud laule võib kuulda Eesti Raadio I programmis 3. septembril kell 16.25.

21. augustil kõlasid Moskvas Rahvamajanduse Saavutuste Näituse väljakutel ja paviljonides laulud ja pillilood. Traditsiooniks on seal saanud eri liiduvabariikide kunstimeistrite ja taldejate esinemised. Seekord olid Eesti NSV-st moskvalastel külas Kirovi-nim. näidiskaluri kolhoosi puhkpilliorkester Toomas Välja juhatusel ja esimese üleliidulise taldeusfestivali laureaat, naisansambel «Põhjapiigad».

Esineti Eesti NSV ekspositsiooni, samuti

kalamajanduse paviljoni juures ja lõpuks Rahvaste Sõpruse väljakul rohkearvulisele kuulajaskonnale. Orkester kandis ette M. Lüdi «Jaaniõõ», V. Reimani «Romansi», «Rüütli tantsu» S. Prokofjevi balletist «Romeo ja Julia», V. Dijevi «Rapsoodia Nõukogude rahvaste meloodiatest», poppurri C. Zelleri operetist «Linnukaupleja» ja teisi muusikapalu. Ansambel «Põhjapiigad» esitas eesti ja vene rahvalaule. Kontserdid lõpetas M. Härma «Tuljak».

KESKKONNAMÜÜT JA TEGELIKKUS

(Algus 8. lk.)

on 60 m², et maja, milles ruumikas elutuba ja sööginiis põhikorrusel ning magamistoad katusekorrusel, on meie oludes, nagu on näidanud aeg, kõige otstarbekohasem. «Pakkida» neid ruume kompaktsesse mahtu on kasulik, kui mängida eritasapindade ja «õhuruumidega». Meie individuaalelamurajoonid ainult võidaksid, kui neid hoonestatakse ühtlaselt, mitte aga nii, et iga maja katus tantsib eri suunas

majaomaniku alateadlikke soove ellu viies.

Lõpuks veel mõnest pisiasjast. H. Johanson pole Tõnismäele ehitanud haigla, vaid tehnikumi. O. Ljalini ei ole Tartu maantee ja Kingissepa tänava nurgal asuva torniga maja autor, vaid A. Vlassov. O. Ljalini juhatus küll 50. aastatel Kunstiinstituudi arhitektuurikateedrit, aga ei ole vastutav kõigi sammaste ja pilastritega majade eest, mida ehitati Tallinnas tema siinviibimise ajal.

Viljandi rajooni Longi kool sai 100. aastaseks. Juubeliks saabus noorusmaale üle 300 vilistlast. Kooli ajaloo andis ülevaate direktor Eesti NSV teeneline õpetaja H. Mägi. Tervitustelegrammidest loeti esimesena ette Eesti NSV haridusministri F. Eiseni lühikest. Oli hulganisti kingitusi ja palju lilli.

Külakostiks mängisid Karksi kolhoosi külakapell (pildil) ja Nuia puhkpilliorkester. Vasakul: deklameerib näitleja Ivi Lepik. Tema haridustee sai alguse Longi algkoolist.

K. KERMI fotod

RAT «ESTONIA»

Laup., 3. IX kl. 19 «Boheem»; pühap., 4. IX kl. 19 «Rose-Marie»; esmasp., 5. IX kl. 19 «Attila»; kolmap., 7. IX kl. 19 «Rose-Marie»; neljap., 8. IX kl. 19 «Cyrano de Bergerac»; reedel, 9. IX kl. 19 «Maailma loomine»; laup., 10. IX kl. 19 «Attila»; pühap., 11. IX kl. 19 «Kammerballett», kl. 19.30 L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris «RAT «Estonia» kammerorkestri kontsert (solistid Eesti NSV rahvakunstnikud Anu Kaal ja Urve Tauts ning Tatjana Dorogova (harf), dirigeerib Eesti NSV teeline kunstitegelane Eri Klas).

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Teisip., 6. IX kl. 19.30 «Allegro moderato» (L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris); kolmap., 7. IX kl. 20 «Allegro moderato» (Märjamaa EPT klubis); neljap., 8. IX kl. 19.30 hooaja avaetendus «Pardi-jaht» (esietendus); reedel, 9. IX kl. 19 «Pardi-jaht», kl. 19 «Allegro moderato» (esietendus väikeses saalis); laup., 10. IX kl. 19 «Parvepoisid»; pühap., 11. IX kl. 12 «Noore daami külaskäik», kl. 19 «Pardi-jaht», kl. 19 «Allegro moderato» (väikeses saalis).

EESTI NSV RIIKLIK NOORSOOTEATER

Esmasp., 5. IX kl. 20 «Kümme neegrit» (Järvakandi kultuurimajas Purkus). VÄIKE SAAL, Lai tn. 23: esmasp., 5. IX kl. 20 «Laulud sõelal»; teisip., 6. IX kl. 20 «Luquauk» (Lauri Nebell õhtu); kolmap., 7. IX kl. 20 «Laulud sõelal»; neljap., 8. IX kl. 20 «Laulud sõelal»; reedel, 9. IX kl. 20 «Luquauk».

RAT «VANEMUINE»

Eelhooaja etendused
SUURES MAJAS: laup., 10. IX kl. 19 «Külavahelaulud»; pühap., 11. IX kl. 19 «Kuulsuse narrid»; esmasp., 12. IX kl. 19 «Madame Butterfly»; teisip., 13. IX kl. 19 «Külavahelaulud»; kolmap., 14. IX kl. 19 «Tagahoovis»; neljap., 15. IX kl. 19 «Aiu-äiu, poiss kui karu»; reedel, 16. IX kl. 19 «Matsiprellid».
VÄIKESE MAJA OVAALSAAIS: neljap., 8. IX, reedel, 9. IX, laup., 10. IX, pühap., 11. IX, esmasp., 12. IX kl. 21 «Mu kodu on punaste pihlade all».
KÜLALISETENDUSED: kolmap., 7. IX kl. 19 «Külavahelaulud» (Võru kultuurimajas); laup., 10. IX, pühap., 11. IX ja esmasp., 12. IX kl. 19.30 «Fix-revüü» («Kalevi» spordihallis).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 3. IX kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas), kl. 20 «Vanamoeline komöödia» (Alatskivi kultuurimajas); pühap., 4. IX kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas), kl. 20 «Vanamoeline komöödia» (M. Härma nim. kolhoosi klubis); esmasp., 5. IX kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas), kl. 19 «Otto Almar nägemus» (Tartu noortemajas «Sõprus»), kl. 20 «Vanamoeline komöödia» (Võnnu kultuurimajas); teisip., 6. IX kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas), kl. 20 «Otto Almar nägemus» (Tartu noortemajas «Sõprus»); kolmap., 7. IX kl. 19 «Missis Piper juhib juurdlust» (Laevastiku Tallinna Ohvitseride Majas), kl. 19 «Otto Almar nägemus» (Tartu noortemajas «Sõprus»), kl. 20 «Vanamoeline komöödia» (Rõngu kultuurimajas); reedel, 9. IX kl. 19 «Rätsepä Sillematil» (J. Tombi nim. kultuuripalees), kl. 19 «Vanamoeline komöödia» (trükikoja «Kommunist» klubis); laup., 10. IX kl. 19 «Vanamoeline komöödia» (trükikoja «Kommunist» klubis), kl. 20 «Missis Piper juhib juurdlust» (Loksa kultuurimajas).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 4. IX kl. 20.30 «Lasud tuisus» (Vinni sov. klubis), kl. 20 «Päpelmeste lennu aegu» («Natalja»; Kivitol klubis); esmasp., 5. IX kl. 20.30 «Lasud tuisus» (Simuna kultuurimajas), kl. 20 «Päpelmeste lennu aegu» («Natalja»; Kohtla-Järve V. Kingissepa nim. kultuurimajas); teisip., 6. IX kl. 21 «Lasud tuisus» (Porkuni klubis), kl. 20 «Päpelmeste lennu aegu» («Natalja»; Kohtla-Järve V. Kingissepa nim. kultuurimajas); kolmap., 7. IX kl. 20.30 «Niskamäe noorperenaine» (Võsu puhkekodu klubis), kl. 20.30 «Päpelmeste lennu aegu» («Natalja»; Narva-Jõesuu san. klubis); neljap., 8. IX kl. 20.30 «Niskamäe noorperenaine» (Roela klubis), kl. 20.30 «Päpelmeste lennu aegu» («Natalja»; Lügane kultuurimajas).

RAKVERE DRAAMATEATER

Laup., 3. IX kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Vatla kultuurimajas), kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Kingissepa kultuurimajas); pühap., 4. IX kl. 21 «Päikesekiir aknas» (Tostamaa kultuurimajas), kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Tõlluste kultuurimajas); esmasp., 5. IX kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Sindi kultuurimajas), kl. 21 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Randvere kultuurimajas); teisip., 6. IX kl. 21 «Päikesekiir aknas» (Oidremaa sov. klubis), kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Salmi kultuurimajas); kolmap., 7. IX kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Kiltingi-Nõmme sov. klubis), kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Kihelkonna kultuurimajas); neljap., 8. IX kl. 20 «Päikesekiir aknas» (Tihemetsa NST klubis), kl. 20 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Valjala kultuurimajas); reedel, 9. IX kl. 19.30 «Päikesekiir aknas» (L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris), kl. 21 «Maskeraad Ungrus ehk pöörane päev» (Pärsamaa kultuurimajas).

VSÜ «KALEVI» VELOTREKK

Laup., 3. ja pühap., 4. IX kl. 18 esinevad laulu- ja mängumehed: ansambelid «Polyphon» ja «RAM-4» ning Ukraina vokaal-instrumentaalsansambel «Kobza»; Ada Lundver, Tõnu Aav, Lembit Sibul, Priit Korts ja spordimehed: matkajad, Karl Lont suusatajatega, Andres Lutsar džiudomaaadlajatega. Jalgratturitel on iga kilomeetri järel finiš.

● «Sirp ja Vasar» nr. 35 [1758] ● 2. september 1977. a. ● 15. lk. ●

Huvitav on viibida turismireisil Poolas. Saad nii palju teada ja rahast pole kahju ka. Eriti veel kui oled juba enne sõitu lugenud ja uurinud. Maa kohta ja ajalugu ja reisikirjandust.

Mina teadsin Poolast juba varem, aga ikka otsustasin ise ära käia. Huvitav oli. Wrocławis näiteks on üks ilus suur kirik ja üks park, kus näidatakse jaapani aeda. Siis on seal veel raekoda, ja üldse on see parkide ja sildade linn. Wrocławis on suur ja ilus loomaaed. Selles loomaaias elab palju loomi, kõige rohkem Euroopas, ka kõige vanem on see. Sellest loomaaiaist sündmus, millest jutustan, alguse saigi.

Loomaaia sissekäigu juures kasvavad ilusad rohelised lehtpuud, puurides jalutavad loomad. Aga turistid kratsivad oma nimesid puurivarbadele, viitadele ning lehtpuutüvedele. Jalutasime mööda jalgradu, lugesime loomade ja turistide nimesid ning jälgisime neid. Poola keeles on loomade nimed hoopis teistsugused. Aga

loomad on samad, ainult rohkem ja vanemad. Peatusime sildi «wilk» ees. Selle taga luusisid hundid. Giid seletas, et «wilk» tähendab poola keeles hunti. Giid oskas poola keelt. Mina oskasin eesti keelt, mina lugesin puuri seinalt teksti: «Mati Tallinnast, 19... a.» Näe, sina, Mati, käisid siin puuris mõne aasta eest, jätsid endast sõnumi, aga mina? Kuidas siis mina tasuksin võimaluse eest jälgida seda kõike oma silmaga?

Nii mõtisklesin õhtulauaski. Mõtted tükkisid pähe ka numbritoas, kui voodi äärel istudes Wrocławis loomaaia plaani uurisin. Voodi äär oli kõva ja künklik, ei suutnud mina sellel kaua istuda, pidin varsti püsti tõusma. Miks ei oleks võinud minu numbritoas olla mugav tugitool? Helistasin rühmakaaslastele. Kõigil neil oli numbritoas mugav tugitool. Kõigil oli numbritoas ilus pehme tugitool, millel mõnus loomaaiaist puhata, ent minul ei.

Ma teadsin, et kirjanik M. U. oli paari aasta eest ku-

TIIT KÄNDLER

WROCLAW

sagil Poola hotellis ühe tugitooli ära rikkunud ning selle siis lammutanud ja numbritoast parki tassinud. Aga kas just minu numbritoast? Viibis ta üldse Wrocławis? Tõenäoliselt mitte. M. U. peatus kindlasti mõnes esindushotellis kusagil rahvusvahelise tähtsusega kuurordis. Seal juba tugitooli kadumine märkamata ei jää. Märkusi aga külastajale rahvusvahelises kohas juba ei tehta: milleks tekitada rahvusvahelist skandaali? Peeti lihtsalt meeles, et viibis turist Tallinnast, kaotas tugitooli ja nii sokuatigi see vakantne tühikoht minu numbrituppa. Kõik klapi, kaardid on avatud, hotelli administratsioon

jälgib tõenäoliselt huviga minu edasist käitumist. Võibolla oli loomaaedki kohustuslik lüli selles deduktiivses reas, millel ühene lõppjäreldus: muretseda uus tugitool, katta sellega veidigi reisibüroo «Orbise» asjatud kulud toolid aravedamiseks Tallinna turistidele peavarju pakkuvatest hotellidest. Kodus tuleks kindlasti järele uurida, kas Wrocławis üldse ongi loomaaed.

Järgmisel varahommikul küsisin end vabaks ning läksin mööblikauplusesse. Minu suureks pettumuseks selgus, et oma vahetusrahast ma hotellile tugitooli võimaldada ei saa. Jäi järele ainus võimalus — valmistada see ise. Raha jätkus parasjagu pealiskriide ja vedrude muretsemiseks, muu tuli endal meisterdada. Onneks on Poola RV lõunaosas kevadõhtud pimedad, nii jäi mul enam aega paari pisema puu lõikamiseks lähedal asuvas pargis. Voolisin neist teibad tooli karkassile, peitsin valminud detailid pöösastesse ning korjasin veidi rohtu tooli sisemuse täiteks. Mis mulle

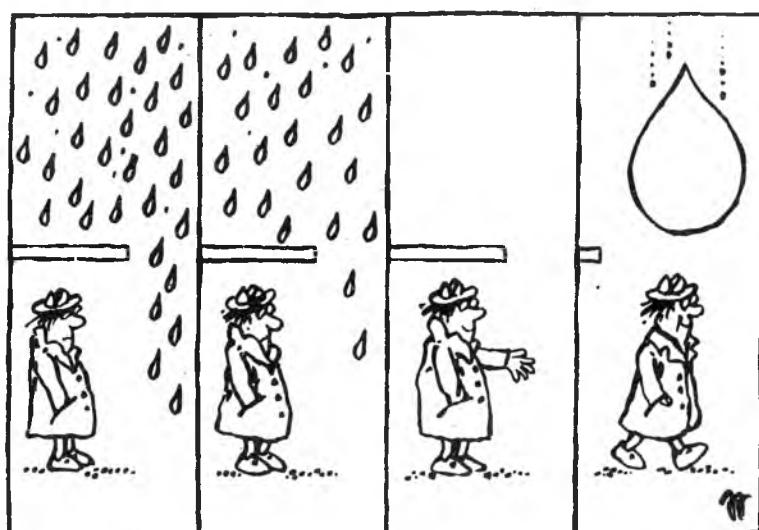
tõsiselt muret tegi, oli küsimus, kuidas vedada teibad ja rohi hotelli. Päeval seda teha ei saanud, siis oli jälgimas palju inimesi, nende hulgas grupikaaslasi. Õsel oleks tulnud portjeele sissepääsu eest tasuda, mina aga olin oma valua kulutanud vedrudele. Lõpuks otsustasin varahommikuse tunni kasuks. Kükitsin õõ otsa pargis, silusin teibaid, pakkisin need varavalges pealiskriidesse, toppisin rohtu vahele, haarasin puseriku kaenlasse ja tormasin hotelli. Kõik õnnestus: portjeed ei olnud, teenistujad kas tukkusid või pidasid mind kirjanikuks. Ronisin oma koormaga üles, lukustasin ukse ja asusin tooli kokku monteerima.

Noa ja kahvi abil oli see tegevus küllaltki vaevarikas, õhtusöögiks sain ometi muga-va istme üles. Vannitasin end, pakkisin asjad ja einestasin koos grupikaaslastega. Pärast einet istusime bussi, et sõita Varssavisse.

Olin näljane ja õnnelik: polnud ma ju oma kolm päeva korralikult söönud!

PRIIT PÄRN

J. JUOZAPAVIČIUS (Leedu)

Hulk aega oli meie majas igav. Aga ükskord õhtul tulid trepikotta kolm väsinud meest ning seadsid end sisse kolmanda ja neljanda korruse vahepeale, sinna, kus on kõige laiem aknalaud. Minu poole pöördusid nad viisakalt klaasi saama. Klaasi ma muidugi andsin, kuid süda hakkas valutama ja läksin ka trepikotta kaasa.

Juues muutusid nad justkui nooremaks. Jutt läks elu peale, kusjuures kaks meest ei jaganud kolmanda seisukohta ja seetõttu hakkasid nad teda peksma. Aga mulle paistis, et just kolmandal oli õigus, ma ei pidanud vastu ja jagasin tema seisukohta ja saatust. Mu klaas kukkus peagi ümber ja läks puruks, aga ega me ise klaasist olnud!

Esialgu kaitsesime kolmandaga oma veendumusi vaikides, kuid pärast sain ma teada, et tema nimi on Kolja, meie ideelised vaenlased on aga Vanja ja Petja. Niisugustest nimedest hoolimata osutusid nad kõik huvitavateks inimesteks ja mul oli nendega väga huvitav. Kõige peale tulid naabrid asja vaatama ja neil oli samuti väga huvitav. Ainult üks, Natalja Ivanovna viienda korruse pealt ütles,

et kutsub miilitsa, aga tema, nagu teada, oli põhimõttelase naisterahvas. Igaks juhaks jätsime jumalaga. Kolja ja Vanja lubasid homme tagasi tulla, aga Petja ei saanud, sest temal oli armukade naine, kes iga päev ei lubanud. Pudeli tahtsid nad maha jätta, et klaasi kompenseerida, kuid mina keeldusin, sest klaas pidi olema minu panus ja et mul oli nende seltsis väga huvitav.

Homme tulidki Kolja ja Vasja, nagu olid lubanud, ning koguni Petja tuli koos naise ja kahe tolle täiskasvanud vennaga. Tutvuse puhul jõime šampust, viina alles pärast. Ja jälle oli mul huvitav ja naabritel kah. Ainult viienda korruse Natalja Ivanovna hirmutas miilitsaga. Kuid üldmuljet rikkuda ta ei suutnud. Meie inimesel õnnestus muide kinni püüda järgmise sisuga anonüümikiri:

«Neljandasse trepikotta kogunevad. õhtuti huligaanid. Suitsetavad, sülitavad koja-naiste töö peale, tarvitavad vägisõnu ja -jooke. Nii et üksipäini on ohtlik liikuda.

Massid.»

Kuigi allkiri oli mitmuses, taipasin kohe, et selle taha

poeb peitu kurikuulus viienda korruse Natalja Ivanovna ja ma ütlesin seda kõvasti. Oma kultuurituses Natalja Ivanovna solvus «kurikuulsa» sõna

I. DIVINSKI

TREPIKODA

peale, nimetas mind kliiniliseks idioodiks ja vabastas meid oma juuresolekust. Aga meie arutasime kaua inimlikku alatust. Vestluses mõõdukas õhtu märkamatu, kahju ainult, et aknalaual kitsaks läks.

Järgmisel päeval tuli nii palju rahvast, et kolmanda ja neljanda korruse vahele kõik enam ära ei mahtunud ja mõned pidid tõusma korruse kõrgemale, teised jälle laskuma korrus madalamale. Põhiliselt joodi viina ja portveini, ainult üks ninatark tõi hvantskaraad. Minu arust oli see kõlvatu, mille kohta ma te-

gin kõigepealt märkuse, seejärel aga asusin oma veendumust peale suruma. Natalja Ivanovna viienda korruse pealt, töötas jälle miilitsat, aga tundub, et ta tegi nalja. Neist naistest ei saa kunagi aru! Õhtu lõpus tuli trepikotta kandikuga müüja ning pakkus kuumi viinereid. Oli- gi paras aeg! Ja jälle oli kõigil väga huvitav.

Nädala pärast hakati meie trepikojas müüma õlut ja piirukaid. Aga kolmanda ja neljanda korruse vahele aknalaual seati sisse puhvet. Hvantskaraad joonud nina-tarka tutvustati viienda korruse Natalja Ivanovnale, ja tuli välja, et ta tunneb hästi Shakespeare'i. Nüüd oli igaühel oma klaas, pudelid aga võeti vastu puhvetis. Endistviisi oli kõigil väga huvitav.

Veel nädal hiljem toodi trepikotta laud, toolid ja teenindav personal koos vokaal-instrumentaaliaansambliga. Kolmanda ja neljanda korruse vaheline puhvet tehti ümber baariks, trepikäsipuu aga värviti sinisetäpiliselt. Kõik kokku nimetati minu arust väga tabavalt «Kojakese» kohvikuks. Õhtul mängis orkester moodsad viise, laulja aga esines nagu Magoma-

jev, ainult valjemini. Viienda korruse Natalja Ivanovnat tabas migreen, ja tema läks oma viiendale korrusele pikutama. Ninatark läks teda saatma, sest kohvikusse olid ilmunud huligaansete kavatsustega noorukid. Pudeleid enam tagasi ei võetud, Kolja ja Vanja läksid neid ära viima ega tulnudki enam järgmisel õhtul tagasi. Petjat kah ei olnud. Pärast sain teada, et tema oli koos naisega salatimürgituse saanud. Üldse jäi rahvast vähemaks ja jutt ei võtnud enam vedu. Istusin ja nukrutsesin, kuni ettekandja Duhhova mind mangomahla arvega pügas. Minu märkuse peale kuulutas ta, et ma peaksin koju minema, kui ei oska ennast avalikus kohas üleväl pidada. Aga kui ma seda tunnistasin, ei tahtnud ja oma veendumusi kaitsma hakkasin, viidi mind miilitsasse.

Koju jõudes võisin oma uksest lugeda noaga kraabitud sündsusetuid sõnu. Tuli veel üks lukk ette panna. Ja taas muutus meie maja igavaks.

Tõsi, eile helistasid Kolja ja Vanja ning teatasid suure saladuskatte all naaberprospekti trepikojas aadressi, kuhu praegu koguneb väga huvitavaid inimesi.

Индекс 69786

«СИРП Я ВАЗАР»

(«Серп и молот»)

TOIMETAJA ASETÄITJA

E. ANUPÖLD

TOIMETUSE KOLLEEGIUM: V. GROSS, K. IRD, J. KAHK, K. KIISK, J. KOHA, M. PORT, A. PÄIEL, L. REMMELGAS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN ja D. VAARANDI.

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatrilosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 96 kop. Üksiknumbri hind 8 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Сирп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пика, 73. ЕКР Keskkomitee Kirjastuse trükkoda. Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

MB-05671

Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 55 000.

Tell. nr. 2838

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10